

Univerzita Karlova v Praze

Fakulta humanitních studií

Pracoviště Orální historie - Soudobé dějiny

Bc. Marcela Němcová

**Životní příběhy řádových sester pracujících v
ústavech sociální péče před rokem 1989**

Diplomová práce

Vedoucí práce: **prof. PaedDr. Mgr. Ph.D. Miroslav Vaněk**

Praha 2012

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá životními příběhy čtyř řádových sester řádu sv. Vincenta de Paul v období komunistické vlády v Československu. Komunistický režim všechny řády, ať už mužské či ženské v letech 1948-1989 perzekvoval, internoval jejich členy v internačních táborech a často jim zde neposkytl ani nejzákladnější potřeby k životu, znemožňoval řádům jejich činnost a zakazoval jim přijímat nové členy. Nejdůležitější částí celé práce jsou tedy čtyři životní příběhy, v nichž sestry popisují, co je vedlo k tomu vstoupit do řádu i v takto řeholím nepříznivé době, jak se k nim režim choval a jak vlastně celou tuto dobu přežily. Pro řeholní sestry je pomoc druhým životním posláním, a proto všechny dokázaly tuto dobu bez jediného nenávistného slova přečkat. Byl to jejich osud a tak se k tomu i postavily, ač musely pracovat v nelidských podmínkách a zastávat ty nejtěžší práce. V práci jsem použila metodu orální historie, kdy jsem uskutečnila rozhovory se sestrami vincentkami. K doplnění informací mi posloužily úvodní kapitoly, jež jsem sestavila na základě dostupné literatury a v neposlední řadě jsem do práce zařadila i svůj archivní výzkum. Výsledkem je komplexní pohled na problematiku perzekuce ženských řeholních řádů, včetně procesu s knězem Janem Hutyrkou a čtyř emotivních životních příběhů řeholnic. Příběhy pak mohou posloužit i k uskutečnění dalších rozhovorů třeba i jiných řádů, jež přečkaly léta 1948-1989.

Klíčová slova: perzekuce ženských řeholních řádů, léta 1948-1989, Společnost dcer křesťanské lásky sv. Vincenta de Paul, orální historie

Abstract

This thesis is focused on the life stories of four nuns of St. Vincent de Paul during the period of communist administration in Czechoslovakia. Between the years 1948 and 1989 the communist government persecuted all orders, whether male or female, confining their members in internment camps where they often were not provided even the most basic needs. The communist regime also prevented the orders from their activities and forbade them to accept new members. The most important part of this paper consists of the four life-stories of nuns – stories which tell us why they decided to join the order during this particular period which was so very unfavorable for the orders, then they depict how the regime was treating them and how they were actually able to survive these difficult times. To be of aid to others is among the highest priorities for nuns, and thus, they were able to endure this period without a single hateful word against their occupiers. They accepted it as their destiny, knowing that they had to work in terrible working conditions and were forced to do strenuous physical labor. This thesis uses the method of oral history – interviews with the nuns of St. Vincent. The opening chapters serve as a supplement to this information and were compiled on the basis of available literature. Last but not least my personal archival study was also employed. The paper provides a complex view on the issue of the persecution of the female monastic orders in the region, including the case of the priest Jan Hutyrka, as well as the four emotional life stories of certain nuns. These stories can serve as the basis for further interviews concerning other monastic orders which survived the years 1948–1989.

Key words: Persecution of female monastic orders, the years 1948-1989, The Daughters of Charity of Saint Vincent de Paul, oral history

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala sama a veškeré použité zdroje jsou vypsány v seznamu literatury. Současně dávám svolení k tomu, aby tato práce byla zpřístupněna v příslušné knihovně Univerzity Karlovy a prostřednictvím elektronické databáze vysokoškolských kvalifikačních prací v depozitáři Univerzity Karlovy v Praze a používána ke studijním účelům v souladu s autorským právem.

V Praze dne 1.5.2012

.....

Bc. Marcela Němcová

Na tomto místě bych ráda poděkovala všem řadovým sestrám, které mi poskytly rozhovory. Za cenné připomínky k obecným tématům děkuji panu Ph.D. Jaroslavu Cuhrovi a samozřejmě také děkuji svému vedoucímu práce prof. Miroslavu Vaňkovi.

Obsah

1	Úvod	6
1.1	Seznámení s tématem práce a postup práce	6
1.2	Metodologie	8
1.3	Obsah práce	10
2	Historie ženských řeholních řádů v období 1948 – 1989	12
2.1	Cesta k perzekuci ženských řádů	12
2.2	Počátek perzekuce	13
2.3	Procesy s řeholními sestrami	21
2.4	Šedesátá léta	22
2.5	Ženské řeholní řády v období tzv. normalizace	25
3	Řeholní sestry řádu sv. Vincenta de Paul v období perzekuce	30
4	Životní příběhy řádových sester řádu Sv. Vincence de Paul	40
4.1	Sestra Marie Brindzová, řádovým jménem Margareta	40
4.2	Sestra Marie Mráziková, řádovým jménem Marie	51
4.3	Sestra Marie Beranová, řádovým jménem Grácie	67
4.4	Sestra Monika Belišová, řádovým jménem Monika	73
5	Závěr	77
6	Seznam použitých zkratk	82
7	Seznam použité literatury a archivních pramenů	83

1 Úvod

1.1 Seznámení s tématem práce a postup práce

Jako téma své kvalifikační magisterské práce jsem si vybrala dosti specifické téma. Práce se zabývá životními příběhy řádových sester řádu Sv. Vincence de Paul, pracujících v ústavech sociální péče před rokem 1989. Téma je zaměřené na úzce definovanou skupinu osob, která během doby komunistické nadvlády v Československu musela své životy podřídit tvrdým opatřením, jež proti nim činil režim. A ať už se jednalo o sestry, které byly do řádu oficiálně přijaty, nebo ty, které působily tajně, ani jedněm z těchto jmenovaných nebylo umožněno své poslání vykonávat zcela důstojně. Sestry byly odsunuty za zdi ústavů sociální péče, chudobinců, domovů důchodců, dětských domovů a jiných sociálních zařízení. Z občanské společnosti byly tímto způsobem eliminovány. I tak se chovala komunistická strana k těm, ve kterých cítila nepřítele.

Komunistický režim se chtěl před očima společnosti ukázat v nejlepším světle a proto o ústavech sociální péče, kde byli postižení, jak s mentálním tak s tělesným postižením, mluvil co nejméně. A jelikož nechtěl, aby se o takovýchto zařízeních obecně vědělo příliš, nechával v nich pracovat pro něj nepohodlné řádové sestry.

Hlavním cílem této práce je v historických souvislostech předložit čtenáři autentické příběhy čtyř řeholních sester kongregace sv. Vincenta de Paul. Ovšem jelikož jsou sestry „vincentky“ v současnosti rozmístěny v různých koutech České i Slovenské Republiky, bylo třeba zúžit výběr, a proto jsem se v této práci zaměřila na slovenskou větev řeholních sester sv. Vincenta, pro něž je společným pojítkem práce v sociálním ústavu v Bylanech.

Ve své práci bohužel nemohu obsáhnout všechny životní příběhy řeholních sester, což ani nebylo záměrem práce. Jedním z hlavních cílů bylo hlavně pomyslně nahlédnout do života řeholních sester, jejichž osudy byly po dobu čtyřiceti let řízeny a střeženy představiteli komunistické moci v Československu. Téma zabývající se řeholními sestrami je v současnosti možná trochu opomíjené,

a proto si zaslouží, aby mu alespoň prostřednictvím předkládaného textu byla věnována o něco větší pozornost.

K tomuto tématu jsem se dostala díky své mamince, která v roce 1991 nastupovala jako vychovatelka k mentálně postiženým dětem do Ústavu sociální péče v Bylanech ve středních Čechách, kdy jí cenné rady předávala jedna z řádových sester, která tou dobou v bylanském ústavu končila své působení. A jelikož má maminka společně s dalšími kolegyněmi nepřestaly být se sestrami v kontaktu, bylo pak snadné si v charitním domově v Mendrice sjednat schůzku a požádat je o svolení k rozhovorům a vlastně i k napsání celé této práce.

V době, kdy jsem do Mendriky přijela nahrát první rozhovor, měly starší sestry tzv. exercicie. Jsou to jakási duchovní cvičení, trvají 6 dní, přičemž celý týden probíhá duchovní program s knězem, kdy kněz mívá přednášky. Sestry jsou v tichu a rozmlouvají s Bohem o tom, co slyšely a vztahují to na jejich současný život. Je to pro ně taková duchovní posila na další rok. Vzhledem k těmto cvičením jsem proto mohla uskutečnit rozhovory pouze s mladšími sestrami, které tato cvičení musí také jednou během roku absolvovat, obvykle na ně ale odjíždějí do provinčního domu do Nitry, či na Velehrad a Vranov.

Rozhovory pak proběhly tak, že jako první byl natočen skupinový rozhovor, kdy sestry mluvily o charitním domově, o historii řádu apod. Další rozhovor byl pak natočen ve stejný den s nejmladší sestrou Monikou. Sestru Marii jsem navštívila v charitním domě ve Staré Boleslavi, kde sestra žije, přičemž svolení k rozhovoru jsem získala díky sestře Monice, která vše domluvila. A jako poslední byly uskutečněny rozhovory se sestrou Grácií a pak Margaretou, opět v Mendrice. Celkem bylo nahráno něco málo přes 280 minut. Rozhovory jsem si následně přepsala do pracovní verze, ze které jsem pak vycházela při psaní jednotlivých životních příběhů.

A jelikož některé ze sester pak mimo nahrávací zařízení mluvily o svých kolegyních, které byly uvězněny z náboženských důvodů a samozřejmě mě upozornily i na proces s jejich bývalým knězem Janem Hutyrrou, nechala jsem si zpřístupnit některé archivní spisy v Archivu bezpečnostních složek v Praze. Z těchto spisů jsem pak získala informace obecného rázu o řádu „vincentek“ a pak i informace týkající se přímo určitých osob. Do ruky se mi dostal například osobní spis Jana Hutry, který byl velmi rozsáhlý. Dokumentace svazku Jana Hutry a jeho procesu obsahuje například dvě návštěvní knihy řádu sv. Vincenta, fotokopie

osobního deníku Jana Hutyry, do kterého si zapisoval v letech 1946-1956. Nalezla jsem v něm různé údaje o bohoslužbách a velké množství osobních poznámek k nim či 43 listů *Vincenciany*, textu s náboženskou tematikou.

1.2 Metodologie

Na tomto místě bych ještě ráda přiblížila čtenáři pojem orální historie, jakožto metodu zcela zásadní pro předkládanou práci. Ústní sdělení je nejstarší formou předávání informací, kterou lidstvo zná. A ačkoliv má svá specifika, je nezastupitelné. Zaměřuje se na individualitu osobností, na osobní zkušenosti a odkrývá nám subjektivní prožívání dějin z pohledu jednotlivců. Klade důraz především na mikrohistorii, tedy nebere dějiny komplexně, ale zkoumá je v rámci jednotlivých osob. Orální historie proto doplňuje obecné vědomosti o každodennosti a tímto způsobem dějiny více zpřístupňuje a svým způsobem i demokratizuje. Dále také otevírá nové oblasti výzkumu, při kterém je velice důležitý osobní kontakt. Nezastupitelnost orální historie vidím především v tom, že doplňuje či nahrazuje prázdná místa historie tam, kde neexistují z mnohých důvodů jakékoliv prameny, a obsahem osobních pocitů historické události dokresluje.

Nový rozmach orální historie byl zaznamenán s rozvojem nových záznamových médií, kterými jsou fotodokumentace, videozáznamy a zvukové nahrávky. Ve své práci jsem použila pouze dva z nich, tedy fotodokumentaci a audionahrávky. Svou práci jsem založila na životních příbězích řeholních sester, přičemž předmětem rozhovoru byl vždy pouze jejich životní příběh. Všechny uskutečněné rozhovory jsou spontánní, a proto mají jedinečnou výpovědní hodnotu. Rozhovor je jakousi formou kvalitativního výzkumu, kdy je kladen důraz na výpovědní hodnotu faktů, nikoli na kvantitu nasbíraných dat.

Jelikož se celá práce odvíjí od mnohdy dosti soukromých a subjektivních informací, získaných při rozhovorech, je nutné dodržovat i etické kodexy. Některé jsou zakotvené i v právních předpisech naší legislativy. Jedná se zejména o Ústavu České republiky – Listinu základních práv a svobod, Občanský zákoník na ochranu osobnosti a Zákon o ochraně osobních údajů, ale i Autorský zákon a Zákon o archivnictví. A samozřejmě bylo dodržet základní morální pravidla.

Orální historie je tedy badatelská metoda, využívaná v řadě různých společenských oborů, která se s pomocí informací a poznatků, vzniklých na základě ústního sdělení osob, jež byly účastníky či svědky určité události a jejichž poznatky či prožitky obohacují naše poznání a obecně známé skutečnosti, je proto důležité v úvodu zmínit literaturu, která se touto metodou zabývá a z níž jsem pro svou práci čerpala cenné informace. Jedná se o knihy vydané Ústavem pro soudobé dějiny AV ČR, přímo pak Centrem orální historie, dále jen COH, které je jeho součástí. Publikace vydané COH bych rozdělila na dvě oblasti jejich zaměření. Jsou to jednak práce teoretické a metodologické a práce, které vznikly dle metodologických a teoretických postupů, tedy práce které na základě uskutečněných rozhovorů zachycují živou paměť lidí, kteří svým životním příběhem, či životní zkušeností obohacují naše poznatky o určité historické události, jejíž součástí se samy stali. Takové práce mi byly pouze inspirací, a proto je zde nebudu zmiňovat.

Stěžejními publikacemi z oblasti teoretické a metodologické jsou práce Miroslava Vaňka a kolektivu autorů *Orální historie. Metodické a „technické“ postupy* vydaná v Olomouci v roce 2003 jakožto skriptum, dále práce Miroslava Vaňka *Orální historie ve výzkumu soudobých dějin* vydaná v roce 2004 a práce autorů Miroslava Vaňka, Pavla Mückeho a Hany Pelikánové *Naslouchat hlasům paměti: teoretické a praktické aspekty orální historie*. Z těchto prací pro mě byly nejdůležitější doporučené postupy při získávání narátorů, tedy metoda „snowballu“, neboli nabalování, kdy jsem od dotazovaných získávala další kontakty na další potencionální narátory. S nimi jsem pak uskutečnila rozhovory, některé rozhovory byly životopisné, kdy narátor sám bez mého vstupování do rozhovoru vypovídal svůj životní příběh. Některé byly strukturované, kdy jsem se dotazovala na určité věci, které pro mou práci byly třeba upřesnit či přesněji vysvětlit. A některé rozhovory jsou polostrukturované, ačkoli to nebyl původní záměr, vyplynulo to během rozhovoru samotného. A v neposlední řadě jsem z výše uvedených prací postupovala při analýze a interpretaci rozhovorů.

K obecným tématům, týkajících se situace řeholních řádů v Československu jsem čerpala zejména ze tří prací. Knihy Jána Milana Dubovského *Akcia řeholníčky* vydané Maticí slovenskou v roce 2001, dále z knihy Vojtěcha Vlčka *Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948-1964* vydané v roce 2004 a z knihy *Ženské řehole za komunismu* z roku 2003. A dále

pak z knihy *Zločiny komunizmu na Slovensku 1948-1989 I.*, která vyšla v roce 2001 v Prešově a jejímiž editory jsou František Mikloško, Gabriela Smolíková a Petr Smolík;

1.3 Obsah práce

V úvodu celé práce jsem se snažila stručně objasnit téma řádových sester v období let 1948-1989, cíle práce, ale i to, jak jsem se k tématu dostala a jakou metodu jsem při zpracování práce použila. Samozřejmě jsem nechala prostor i vlastnímu postupu a stručnému nástinu obsahu jednotlivých kapitol.

Ve druhé kapitole jsem dala prostor obecným faktům, týkajících se perzekuci ženských řeholních společností v kontextu s jednotlivými obdobími. Zaměřila jsem se tedy spíše na faktický popis tlaku komunistického režimu na náboženství globálně a jeho důsledky. Podrobně jsem popsala jednotlivé „akce“, jako byla například internace řeholnic v soustředných kláštorech. Takovéto obecné informace považuji za vhodný úvod do problematiky perzekuce ženských řeholních řádů.

Následující kapitolu jsem věnovala již přímo řádu Sv. Vincenta de Paul, resp. jeho popisu, zařazení a historii. Což mi dalo následně prostor věnovat se jednotlivým událostem týkajících se sester „vincentek“. A jelikož jsem v rozhovorech byla sestrami upozorněna na známý proces s jejich bývalým knězem Janem Hutyrou, část této kapitoly jsem se zaměřila i na proces, jenž byl s Hutyrou veden a v němž byl odsouzen.

Čtvrtou kapitolu jsem pojala formou čtyř medailonků, jakožto převyprávění čtyř životních příběhů sester „vincentek“. Přičemž jsem v těchto příbězích obsáhla celé popisované období. V medailoncích se mi podařilo obsáhnout tři generace. Dvě ze sester, Marie a Margareta, narozené ve třicátých letech vstupovaly do řádu ještě v roce 1948 a zažily tak jako řeholnice tvrdá padesátá léta. Jejich dva příběhy jsou proto možná nejzajímavější, což mi ale nepřísluší určovat. Třetí medailonek sestry Grácie, jež vstoupila oficiálně do řádu, v době uvolnění v roce 1968, podrobně popisuje dobu pozdější. A v posledním medailonku se pak čtenáři mohou dozvědět, jak se sestra Monika stala nejdříve tajnou kandidátkou a až společně s pádem režimu v roce 1989 mohla vstoupit do řádu.

V závěru práce jsem se pak snažila interpretovat některé z významných okamžiků v životech řádových sester a vyvodit z nich cíle.

2 Historie ženských řeholních řádů v období 1948 – 1989

2.1 Cesta k perzekuci ženských řádů

Doba komunistického režimu se zapsala mezi stinné stránky nedávné historie České a Slovenské Republiky i v oblasti církevní a dosti ovlivnila i současný stav ženských i mužských řádů a kongregací. Tehdejší vedení komunistické strany vidělo v katolické církvi nejsilnějšího a nejnebezpečnějšího politického odpůrce. A proto zanedlouho po komunistickém převratu v únoru 1948 začala strana činit různá proticírkevní opatření. Ačkoliv Komunistická strana Československa, dále jen KSČ, nevydala žádný jednotný postoj proti náboženství, začala jej pomalu omezovat. Omezení spočívala například v zakazování církevního tisku či církevních spolků. Dále také byly zavírány církevní školy. Nedůvěra církve postupně rostla. 15. a 16. dubna 1948 proběhla konference českých a slovenských biskupů ve slovenské Nitře, ze které vzešly dva důležité dokumenty. Tím prvním bylo memorandum adresované vládě, ve kterém mimo jiné stálo i to, že církev už nadále nevěří slibům o náboženské svobodě, neboť ze strany vlády byl zahájen boj proti církvi a náboženství. Druhým dokumentem pak byl pastýřský list určený věřícím, který upozorňoval na pronásledování církve a zároveň vyzýval věřící k jednotě s kněžími a biskupy.¹ 19. ledna 1949 proběhla schůzka mezi biskupy a prezidentem Klementem Gottwaldem, kdy delegace biskupů přednesla své požadavky², jež ovšem prezident Gottwald odmítl. Po této události následovalo zpřísnění státního dozoru a pronásledování církve pokračovalo.³ V březnu téhož roku pak proběhla ještě jedna konference katolických biskupů v Dolním Smokovci, po které byla ze strany katolické církve přerušena veškerá jednání s představiteli příslušného akčního výboru Národní fronty, jenž měl na starosti církevní otázky.

¹ MIKLOŠKO, F. a kol. autorů (ed.): *Zločiny komunizmu na Slovensku 1948-1989 I.díl*. Prešov 2001, s. 81.

² Mezi požadavky bylo například zastavení útoků proti náboženství v rozhlase, zastavení veřejných projevů vůči církvi a jejím představitelům, zastavení rušení církevních škol, zastavení vylučování z vysokých škol kvůli náboženskému vyznání či úprava platových podmínek duchovenstva.

³ MIKLOŠKO, F. a kol. autorů (ed.): *Zločiny komunizmu na Slovensku 1948-1989 I.díl*. Prešov 2001, s. 86.

Od dubna 1949 započalo vedení komunistické strany novou církevní politikou, tedy politiku systematického pronásledování, pokusu o rozrušení katolické církve. Měla být vytvořena jakási „národní církev“ a nakonec měla církev zcela zaniknout a měla být vytvořena ateistická společnost.

Mezi církevní opatření přibyla i cenzura náboženských knih, uzavírání církevních škol, byla také omezována jakákoliv náboženská výchova, byl nařízen dohled státní správy na Charitu, byly zabavovány církevní budovy a náboženský život se napříště mohl odehrávat pouze za zdmi kostelů. V říjnu 1949 byly vydány dva zákony, přičemž jeden z nich udělal z kněžích státní zaměstnance, závislé na platu od státu. A druhým zákonem komunistické vedení zřídilo Státní úřad pro věci církevní (SÚC), který působil jako přímý dohled nad církví.⁴ Církev tak ztratila charakter subjektu veřejného práva a KSČ se podařilo narušit strukturu církve. Zákony⁵ z října 1949 tedy umožnily vládě kontrolovat nejen hospodářský život církve, ale i její personální otázky.

2.2 Počátek perzekuce

Pro vedení strany byl trnem v oku zejména komunitní život, který řeholnice, ale i řeholníci vedli. Vadila také jejich výrazná odlišnost a nejen to, jak se oblékali, ale i jejich soukromý život, jejich chování, nespolupráce v politické oblasti či jejich naprostá oddanost svému nadřízenému resp. sestře představené. V roce 1950 žilo v Československu v 670 řádových domech 11896 řeholnic, z toho v českých zemích žilo 7643 sester v 502 řádových domech z 32 různých ženských řádů a kongregací. Většina řeholnic pracovala v sociální oblasti, tedy zejména v nemocnicích a ústavech pro nemocné a chudé, v dětských domovech či útulcích či s tělesně nebo mentálně postiženými dětmi a dospělými. Mnohé také působily ve školství, kde vedly mateřské a základní školy, gymnázia, učitelské ústavy nebo se staraly o studentské internáty.⁶

⁴ VLČEK, V.: *Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948 – 1964*. Ostrava 2003, s. 31-34.

⁵ Jednalo se o zákony: č. 217/ 1949 Sb., č. 218/ 1949 Sb. Na tyto zákony pak navazovalo pět vládních nařízení, které tyto zákony konkretizovaly.

⁶ VLČEK, V.: *Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948 – 1964*. Ostrava 2003, s. 79-80.

Komunistický režim se původně chtěl držet plánu zredukování řeholních řádů, omezení počtů řeholníků a řeholnic a jejich umístění v soustředných kláštorech. Ovšem po neúspěchu v tzv. katolické akci v letech 1949-1950, sáhlo vedení po razantnějším postupu. Přistoupilo k likvidaci klášterních komunit, nejdříve těch mužských a následně i ženských. Přímým vykonavatelem těchto akcí byla Státní tajná Bezpečnost.⁷

Opatření se nejdříve týkala mužských řádů, v dubnu 1950 proběhla tzv. akce K. (akce Kláštery), při níž byly zrušeny všechny mužské kláštery, a řeholníci byli internováni v internačních táborech.⁸ Realizaci provedla StB. Poté se vedení komunistické strany obrátilo na ženské řády a kongregace. Oproti akci K., probíhala akce R. (řeholnice) dlouhodoběji a v několika etapách. Přípravy na tuto akci byly součástí jednání o přípravách akce K., kdy proběhla evidence klášterů, soupis řeholnic, jejich vliv na okolí a navíc byl řeholníkům zakázán i styk se zahraničím.⁹ Řeholní sestry měly být izolovány v internačních táborech, aby nemohly nikterak ovlivňovat socialistickou společnost. 25. ledna 1950 rozhodlo zasedání církevní šestky o tom, že mají být ženské řehole vyzvány k tomu, aby se zapojily do práce v nemocnicích a sociálních ústavech a bylo dohodnuto, že centralizace ženských řádů proběhne až po internaci řádů mužských. Hlavním cílem oficiální kampaně proti řeholím měla být konečná likvidace ženských řeholí. 10. července 1950 se sešel SÚC, jemuž předsedal Zdeněk Fierlinger, se zástupci několika resortů (školství, zdravotnictví a práce) a všichni se společně měli domluvit na konečném řešení likvidace ženských řeholí. Výsledkem jednání se stalo rozhodnutí, že budou sestry napříště pracovat v dětských domovech, starobincích, útulcích a ústavech pro tělesně a duševně nemocné. V Čechách měly sestry pracovat i v nemocnicích a na Slovensku pouze přímo v kláštorech.¹⁰ Akce proti ženským řeholím byla započata v červenci 1950, kdy ve dvou vlnách, které proběhly od již zmíněného července do září 1950, bylo internováno 4262 sester v Čechách a 3074 na Slovensku¹¹. Sestry pracovaly převážně jako ošetřovatelky, zdravotní sestry a pomocné síly ve starobincích, nemocnicích a jiných ústavech.

⁷ DUBOVSKÝ, J. M.: *Akcia Reholníčky*. Matice Slovenská, Martin 2001, str. 7-8.

⁸ VLČEK, V.: *Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948 – 1964*. Ostrava 2003, s. 34.

⁹ MIKLOŠKO, F. a kol. autorů (ed.): *Zločiny komunizmu na Slovensku 1948-1989 I.díl*. Prešov 2001, s. 137.

¹⁰ MIKLOŠKO, F. a kol. autorů (ed.): *Zločiny komunizmu na Slovensku 1948-1989 I.díl*. Prešov 2001, s. 138.

¹¹ Tamtéž.

Z celkového počtu internovaných sester bylo 2000 řeholnic přesunuto do oblasti průmyslu, zejména do oblasti lehkého průmyslu, hlavně do textilní výroby a zemědělství. Přičemž řeholnice pracovaly izolovány od ostatních řeholnic pod neustálým policejním dohledem. Ovšem sestry, které bylo nutné nahradit, jelikož zastávaly nepostradatelné funkce, například jako ošetřovatelky v nemocnicích, měly být internovány postupně a okamžitě ve svých funkcích nahrazeny civilními pracovníci.

Oproti perzekuci mužských řádů byly ty ženské řády přesunuty do pečovatelských ústavů a různých domovů a takto byly ze společnosti izolovány. A ačkoli byly mnohdy režimem šikanovány – nuceným stěhováním, internací představených či zákazem přijímání novic, mohly v těchto ústavech, uzavřených od společnosti, dodržovat řeholní způsob života a nosit řádový šat.¹² Řeholní sestry se dostaly i do hledáčku StB, která vyhledávala a vyráběla třídní nepřátele, kteří měli později stanout před soudci při soudních procesech.¹³

Objekty, ve kterých sestry působily, zabrala armáda. Jednalo se zejména o objekty na strategicky výhodných místech v českém pohraničí. Velice rychle pak došlo i k vytvoření plánu, tzv. akci na vyklizení ženských klášterů. Přičemž vyklizeny měly být kláštery zasahující pouze mimo oblast zdravotnickou, tedy například nemocnice pro staré a nemocné, či sociálních a školských zařízení pro postižené. Hlavním cílem dalšího plánu bylo soustředit řádové sestry v co nejkratším čase do co nejmenšího počtu objektů, ležících v co nejméně strategicky výhodných polohách. A druhým cílem bylo pak dosáhnout snížení morálky a disciplíny uvnitř řeholí, čímž chtělo komunistické vedení donutit pokud možno co největší počet řeholnic k odchodu do civilu a pak i k ovládnutí jejich vedení. A jako poslední třetí fázi tohoto plánu pak bylo snížení počtu nemocnic a sociálních ústavů s řeholním personálem.¹⁴

Než měly být sestry vystěhovány, probíhala jednání SÚC s některými představenými klášterů. Centralizace proběhla v několika fázích, zprvu bylo sestrám slibováno, že jim bude dovoleno pokračovat v řeholním životě, tak jak byly zvyklé. Sestry byly přemístěny do jakýchsi soustředovacích středisek (v

¹² VLČEK, V. :*Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948 – 1964*. Ostrava 2003, s. 80-82.

¹³ VLČEK, V. (ed.): *Ženské řehole za komunismu 1948 – 1989*. Olomouc 2005, s. 24.

¹⁴ VLČEK, V. (ed.): *Ženské řehole za komunismu 1948 – 1989*. Olomouc 2005, s. 25- 26.

první fázi jich bylo 16), v jejichž čele stály spolehlivé stranické zmocněnkyně¹⁵. Ty měly dohlížet na politickou výchovu v kláštorech. První etapa byla určena pouze pro armádní objekty a de facto ji armáda prováděla s pomocí vlastních sil v civilu. Stěhování předcházela mnohá jednání s představenými klášterů. Představitelé komunistické moci proto vydali i jakýsi příslib k tomu, že budovy jsou bez dostatečného využití a je třeba je uvolnit. V dalších dvou etapách, na konci srpna a v polovině září 1951, bylo přesídleno 2494 řeholnic z 252 objektů do přibližně 40 soustředovacích zařízení. Do stěhování už byly zapojeny i státní podniky, jako například ČSAD společně s příslušnými ONV. Celé stěhování ale provázely chaos a špatná organizace.¹⁶ Sestry se potýkaly s nedostatkem pracovních míst a proto SÚC přistoupil k novému plánu a to sice k plánu zapojení řeholnic do výroby. Jedním z hlavních důvodů byla absence pracovníků v lehkém průmyslu. Režim se také domníval, že pokud bude na řádové sestry působit změnou prostředí, budou nuceny chodit na osvětové besedy, politická školení apod., budou pak samy odcházet do civilu. A tak se zdravotní sestry, učitelky či vychovatelky staly dělnicemi. A v roce 1950 byla sestrám uložena ohlašovací povinnost, kdy každá sestra, která chtěla někam odjet či se jakkoli vzdálit z místa jí určeném k pobytu, musela sdělit účel cesty. Ten jí pak musel povolit krajský církevní tajemník. A stejně tak, jako chtěl stát kontrolovat pohyb sester, střežil i vstup novic do řádů, tak že zakázal stávajícím novicám skládat sliby a chtěl je vyvést z kongregací.¹⁷

Život sester v soustředném klášteře byl kontrolován tzv. „zmocněnkyní“, která měla sledovat činnost řádu. Sestry se mohly v rámci kláštera pohybovat tak, jak chtěly, mohly dokonce komunikovat i s místním obyvatelstvem. Povolen byl i písemný styk s okolím a zakázány nebyly ani návštěvy. Opuštění kláštera bylo ovšem možné pouze po svolení zmocněnkyně, která společně s vedením musela uznat, že je k vycestování sestry velmi vážný důvod.¹⁸

Soustředovací tábory ovšem do budoucna nemohly být soběstačné a jejich zbudování tak ztrácelo smysl. Bylo nutné sestrám najít uplatnění, aby si

¹⁵ Zmocněnkyně byly důkladně vybrány z dělnických kádřů a měly původně jen připravit soustředovací střediska. A bylo plánováno, že po ukončení centralizace se jejich funkce zruší, ale staly se z nich zaměstnankyně SÚC a ty se pak staraly o politickou výchovu v kláštorech.

¹⁶ Vinou špatné organizace se často stávalo, že byly řeholnice stěhovány i na přeplněná místa, přesun komunit na špatná místa určení či nepřipravenost objektů pro přijetí řeholnic apod. Centralizace proběhla totiž v takovém rozsahu, na jaký nebylo KSČ připraveno.

¹⁷ VLČEK, V. (ed.): *Ženské řehole za komunismu 1948 – 1989*. Olomouc 2005, s. 62.

¹⁸ DUBOVSKÝ, J. M.: *Akcia řeholníčky*. Martin 2001, s. 111 – 112.

alespoň dokázaly vydělat na nutné potřeby, jako byly oděvy, jídlo a hygienické potřeby. Řeholní sestry proto pracovaly v JZD, na statcích patřícím státu, nebo v továrnách lehkého průmyslu.

Vedení strany zavedlo k 1. lednu 1952 plat, který byl vydáván jednotlivým sestram, což bylo proti jejich zvyku. Původně řeholnice dostávaly pouze tzv. vestiař, který sloužil na úhradu stravy, bydlení a ošacení. A to, že nyní dostávaly plat, byl vlastně další pokus strany působit na odchod sester do civilu. Což uvnitř řádů vyvolalo samozřejmě pobouření. Argumenty byly jasné; neslučitelnost platu s řeholí, neboť ony svou práci vykonávaly z lásky k Bohu, nikoli pro peníze.

V polovině roku 1952 pak proběhla internace vyšších představených ženských řeholí, přičemž cílem nebylo nic jiného než opět rozrušit strukturu a soudržnost komunit a tím i celých kongregací. Sestry byly vystaveny politické agitaci, která měla způsobit to, že sestry odejdou do civilu.

Počátkem léta 1952 byly v celém Československu internovány vyšší představené ženských klášterů v závodních internátech v Hejnicích, proto aby snížili morálku mezi řeholnicemi. Tento krok měl opět vést k vyvázání sester z řádů. Tlak na ženské řehole se pak vystupňoval v následujícím roce, kdy byly striktně zakázány bohoslužby, poutě, možnost náboženského vzdělání, sestry byly podrobovány ideologickým školením, byly nuceny k individuálnímu přijímání platu apod. Ovšem z vyprávění sestry Margarety¹⁹ vím, že i přes zákazy docházelo tajně k výuce katechizmu, ale samozřejmě to bylo velice tvrdě trestáno. Dokonce byl i rozpracován plán na definitivní rozpuštění ženských řádů a kongregací, pod názvem Akce B. Mělo se tak stát pod hlavičkou ministerstva zdravotnictví, které by zrušilo právní normy umožňující jejich existenci. Celá akce byla ale nakonec odvolána.²⁰ A nadále se pokračovalo v postupném vytlačování řeholnic ze společnosti.²¹

Rok 1953, rok kdy zemřel symbol komunistické diktatury J. V. Stalin, znamenal pro sovětský blok počátek období nejistoty. V Československu byly události umocněné ještě navíc úmrtím prezidenta a předsedy KSČ K. Gottwalda. Ve společenském životě se objevilo určité očekávání, kterého se ale strana bála, a proto například v církevních otázkách nepolevila. Nadále se konaly soudní

¹⁹ Rozhovor se setrou Margaretou, Mendrika 5.7.2011

²⁰ VLČEK, V. (ed.) *Ženské řehole za komunismu 1948 – 1989*. Olomouc 2005, s. 26 -32.

²¹ VLČEK, V. (ed.) *Ženské řehole za komunismu 1948 – 1989*. Olomouc 2005, s. 62.

procesy a pokračoval mnohostranný boj proti náboženství. Tresty byly i nepřiměřeně vysoké a samotné procesy byly promyšlenější a cílenější.²² V československém prostředí se možná i proto začínal stále více ukazovat fenomén ateizace, jakožto oficiální státní ideologie.²³

Komunistické vedení neustále podnikalo další a další pokusy, jak proniknout do jednotlivých komunit a získat zde řeholnice na svou stranu, jakožto zdroj informací. Rok 1954 byl rokem voleb do Národního Shromáždění. A jak je známo z podoby předlistopadových voleb, straně velice záleželo na co nejvyšší volební účasti. Tímto směrem proběhla dokonce i rozsáhlá předvolební kampaň, která měla rozšířit řady voličů i o řeholnice. Tato kampaň ovšem byla neúspěšná. Účast ve volbách ze strany řeholnic byla velice nízká. A proto byla započata práce na odvetných opatřeních. Tato opatření měla napříště fungovat jako prevence před bojkotem voleb do Národního Shromáždění ČSR. Strana si plánovala, že bude požadovat slib věrnosti představeným, nebo že pošle do civilu 40% nejreakčnějších řeholnic a zastaví propouštění z internace. (Chtěla řeholnice propustit z práce a umožnit zaměstnání pouze jednotlivých sester, nikoli aby sestry pracovaly společně. Také chtěla vydat výnos o řeholnicích, který zakáže nosit řeholní oděv těm řeholnicím, které nežijí v řeholních celcích.) Politbyro schválilo opatření ke 12. červnu 1954, ovšem v rozsahu mnohem menším než bylo původně plánováno. Nakonec byla přijata pouze dvě opatření, jimiž byl již zmíněný odchod 40% nejreakčnějších řeholnic do civilu a zrušení závodních internátů.²⁴ „V srpnu téhož roku došlo k tvrdým zásahům proti „nejreakčnějším řeholnicím v Broumově a Uherském Hradišti. Počátkem září dostaly výpověď dominikánky v Malé Štáhli a byly vyzvány k převlečení do civilního oděvu a odchodu k příbuzným. Teprve po několika dnech nátlaku odjely sestry v řeholním oděvu k příbuzným na Slovensko, kde odmítly nástup do civilního zaměstnání a nepříznivě působily mezi obyvatelstvem proti režimu. Obdobně bylo postupováno proti 43 těšitelkám v Tatrovicích na Karlovarsku. Nebezpečí protestních akcí další

²² MIKLOŠKO, F. a kol. autorů (ed.): *Zločiny komunizmu na Slovensku 1948-1989 I.díl*. Prešov 2001, s. 200.

²³ MIKLOŠKO, F. a kol. autorů (ed.): *Zločiny komunizmu na Slovensku 1948-1989 I.díl*. Prešov 2001, s. 216.

²⁴ VLČEK, V. (ed.): *Ženské řehole za komunismu 1948 – 1989*. Olomouc 2005, s. 34-37.

stovky řeholnic a četní stížnosti na jednání v Malé Štáhli však způsobily následné povolení přechodu těšitelek do CHD.“²⁵

Vraťme se nyní ještě k samotnému procesu propouštění řeholnic. Propouštění probíhalo na základě tzv. propouštěcích dekretů, které měly být vybraným řeholnicím doručeny prostřednictvím ředitele ústavu, ve kterém vybrané sestry pracovaly, a to s předstihem minimálně dvou měsíců. Přičemž při předání dekretu měla být sestra upozorněna na odsun a mělo by jí být nabídnuto vystoupení z řehole. Kdyby sestra opravdu vystoupila, bylo by jí umožněno v ústavu pracovat i nadále, jakožto civilní ošetrovatelka. Dělo se tak na základě zákona 66/1950 Sb., zároveň také musel sám ústav najít za řeholnice náhrady, nejlépe ze svých zdrojů, či ze žen z blízkého okolí.²⁶

V roce 1955 pak SÚC určilo správou zabaveného majetku národní správu, která během několika let majetek převedla na jednotlivé majitele.²⁷

Dalším mezníkem ve vývoji vztahu církve se státem bych označila rok 1957. Rok, kdy se novým prezidentem stal Antonín Novotný, jakožto zastávce radikální politiky, a rok který přinesl poslední dozvuky protikomunistické revoluce v Maďarsku. Tím, že se revoluční nálady Československu vyhnuly, si strana odůvodnila svůj správný postup a náboženskou politiku ještě přiosťřila. 21. května 1957 pak přijalo vedení ÚV KSČ nové zásady církevní politiky. Přičemž veliký důraz byl kladen na výchovu dětí a mládeže, zejména pak na ateistickou výchovu.²⁸ Byly započaty procesy s tzv. „reakčními kněžími“ a zároveň se režim zaměřil i na řehole. Již v roce 1958 proběhlo několik procesů s řeholemi „lazaristů“ a „vincentek“, jakožto odplata za jejich kritický postoj vůči ateistické politice.²⁹ Konkrétně tomu nejznámějšímu procesu s Janem Hutyrou se budu věnovat v jedné z následujících kapitol.

Strana se zaměřila také proti hromadným náboženským projevům, probíhajícím mimo prostředí kostela, tedy proti náboženským poutím a různým církevním průvodům, tak aby je navštěvovalo, co nejméně lidí.³⁰ Dále se stále usilovněji snažila o to, aby se ve školách hlásilo co nejméně dětí do hodin

²⁵ Tamtéž, s. 35.

²⁶ DUBOVSKÝ, J. M.: *Akcia řeholníčky*. Martin 2001, s. 245.

²⁷ VLČEK, V. (ed.): *Ženské řehole za komunismu 1948 – 1989*. Olomouc 2005, s. 29.

²⁸ MIKLOŠKO, F. a kol. autorů (ed.): *Zločiny komunizmu na Slovensku 1948-1989 I.díl*. Prešov 2001 s. 217.

²⁹ Tamtéž, s. 223.

³⁰ Tamtéž, s. 242.

náboženství, ať už zastrásováním, či různými postihy rodičů či vyučujícího duchovenstva.³¹

Nápravné tábory a věznice se znovu začaly plnit lidmi odsouzenými pro náboženské důvody. Přičemž statistika z roku 1959 uvádí, že nejvíce odsouzených kněží si odpykávalo trest v NPT, tedy nápravném pracovním táboře v Leopoldově. Zde bylo něco kolem 120 českých a slovenských kněží. Ovšem vedení strany taktizovalo a následujícího roku chtělo veřejnosti ukázat i svou lidskou tvář. Zároveň chtělo také maskovat probíhající perzekuce a tak prezident vyhlásil rozsáhlou amnestii. Stalo se tomu tak 9. května 1960, na 15. výročí osvobození Československa Sovětskou armádou.³² Tuto amnestii bychom mohli chápat též jako účelovou.³³

Atmosféra 50. let se nesla v duchu pronásledování všech forem odporu proti komunismu a nevyhnula se ani náboženství. Následná léta šedesátá pak značí jeden z mezníků, kdy stát dokončil plánovanou konsolidaci vydáním nové socialistické ústavy a postupně docházelo k uvolňování. Začaly amnestie pro politické vězně. A i v oblasti řeholního života nastaly nemalé změny. Například byla povolena duchovní cvičení s knězem nebo umožnění návštěv do zahraničí a ze zahraničí, ale i uvolnění v oblastech, do té doby řeholnicím uzavřeným, jako bylo udílení čestných diplomů a odměn či nabídky rekreačních a léčebných pobytů (o to ale samozřejmě sestry nestály).

Mezi konsolidační opatření režimu můžeme zařadit i snižování počtu charitních domovů, což samozřejmě znamenalo pro řeholnice stěhování. Charity se režimu zdály jako hodně nekontrolovatelné objekty. Byly totiž výhradně církevními organizacemi, sloužící jako domovy důchodců pro duchovní a řeholnice. A staly se častým místem úkrytu pro osoby stíhané z náboženských důvodů. Pro stranu se stalo zcela nemyslitelné, aby domovy vedli samy řeholnice ba dokonce, aby domovy žily náboženským životem. Jedním z dalších argumentů strany bylo i to, že stát řídí sociální politiku a měl by být proto angažován ve vedení všech sociálních zařízení. Ve vedení domovů a ústavů to pak v praxi

³¹ Tamtéž, s. 245.

³² Tamtéž, s. 225.

³³ Tamtéž, s. 227.

znamenal, že se zdrazil jejich provoz a sestry začaly namísto dříve prosazovaného platu dostávat pouze tzv. vestiař, který byl o mnoho nižší.³⁴

Stále více se také uplatňoval tlak na církve, aby se i oni sami více zapojovali do financování svých potřeb. V praxi to pak vypadalo i tak, že sestry se vlastními prostředky podílely na modernizaci ústavů. Poté si však jen stěží pokryly své osobní náklady a potřeby, jak potvrdila i sestra Marie³⁵, která například od svých kolegyně získávala oblečení pro sociálně slabé pacienty v domově důchodců, kde pracovala.

2.3 *Procesy s řeholními sestrami*

Když byly sestry internovány v soustředěných táborech, naprostá většina z nich pracovala v nemocnicích a sociálních ústavech Charity. A jelikož příslušný odbor pro církevní záležitosti komunistické moci nedokázal prostřednictvím centralizace klášterů, aby se sestry z řádů vyvázaly, přistoupil k tvrdému postihování jednotlivých sester a stejně tak, jako to bylo s mužskými řády, zinscenoval soudní procesy i s řeholnicemi. Což byl vlastně další způsob nátlaku, který využívala KSČ k tomu, aby na sestry zatlačila a ukázala jim svou moc a nakonec je i přinutila ke státní podřízenosti. V duchu soudních procesů se nesla celá 50. léta. Nejdříve probíhaly procesy s jednotlivými sestrami, ale ještě před koncem první poloviny padesátých let se uskutečnily první skupinové procesy. Dále se pak změnil smysl procesů, které už neměly sloužit pouze k zastrašení, ale měly přímo odstranit vedení a narušit struktury řádů. Tresty se obvykle pohybovaly kolem 2-5 let vězení, ale byly i verdikty mnohem vyšší.³⁶

Režim tvrdě vystupoval proti mužským i ženským řádům, všemožně je urážel a obviňoval. Veřejnost byla vystavena jakési proti řeholní kampani, kdy bylo prohlašováno, že sestry v ústavech týrají děti, záměrně ohrožují životy pacientů v nemocnicích, nebo dokonce že mají zbraně. Komunistickému vedení se nelíbilo, že sestry byly uznávány a u pacientů velmi oblíbeny pro svou obětavost a láskyplnou práci a chtělo vůči nim vyvolat ve společnosti nedůvěru. Bylo běžné,

³⁴ VLČEK, V. (ed.) *Ženské řehole za komunismu 1948 – 1989*. Olomouc 2005, s. 42-43.

³⁵ viz. rozhovor se sestrou Marií Mrázikovou, CHD Stará Boleslav

³⁶ Takto vysoké tresty dostala generální představená boromejek Žofie Bohumila Langrová či představená rajhradského kláštera sester těšitelek Marie Wintrová za velezradu a špionážní trestnou činnost již počátkem padesátých let.

že se v novinách objevovaly nenávistné články. A došlo to až tak daleko, že v roce 1959 byly dokonce sestry „boromejky“ obviněny z vražd pacientů.³⁷

Vojtěch Vlček v jedné své práci uvádí i různé důvody odsouzení řeholnic, mezi které patřila například „*všestranná pomoc perzekuovaným osobám, pomoc internovaným biskupům (vyřizování korespondence,...), rozkrádání národního majetku (zajištění léků a jídla perzekuovaným,...), odesílání zpráv do zahraničí, rozšiřování tajných tiskovin náboženského charakteru, snaha zachránit majetek řehole před znárodněním, projevení politického odporu či tajná práce s mládeží*“.³⁸ V českých zemích proběhlo několik desítek soudních líčení s řeholnicemi, přičemž v padesátých letech bylo odsouzeno kolem 150 českých řeholnic.³⁹ Vlček ovšem neuvádí ani jeden příklad soudního líčení se sestrou řádu sv. Vincence de Paul, a proto bych ho ráda na tomto místě doplnila. Mnoho sester řádu sv. Vincence pochází ze Slovenska, ale v rámci různých přesunů se velká část slovenských řeholnic dostala do Česka, resp. do českých charitních domovů. Je tedy na místě uvést i případy soudních sporů s těmito sestrami. Viliam Judák a Stella Danková ve své knize *Exodus. „Oslavujeme Ťa Bože...“* vydané v roce 1996 uvádí 37 případů, kdy byly sestry vincentky odsouzeny k odnětí svobody na dobu v rozsahu od 3 měsíců do 15let, přičemž některé sestry byly odsouzené i vícekrát. Sestry byly převážně odsouzené na soudech v Bratislavě, ale i Nitre, Košicích, Bánské Bystrici, Brně, Praze, Praze Ruzyni či Šumperku.⁴⁰ A je třeba zdůraznit také to, že se sestrami bylo při soudních procesech i ve vězení zacházeno stejně nedůstojným způsobem, jako s muži, a že i přesto dokázaly čelit režimu, který je ani zdaleka nedonutil buď ke spolupráci či odchodu z řádu.

2.4 Šedesátá léta

V září 1962 byl v Římě zahájen II. Vatikánský koncil. Na koncilu zasedali církevní zástupci všech států. Byla mu samozřejmě přikládána vysoká důležitost nejen ze strany římskokatolických duchovních. Ze strany ministerstva vnitra, dále jen MV, byl vydán požadavek na ustavení agentury, která by odjela do Říma a

³⁷ VLČEK, V. (ed.): *Ženské řehole za komunismu 1948 – 1989*. Olomouc 2005, s. 62-65.

³⁸ VLČEK, V. (ed.): *Ženské řehole za komunismu 1948 – 1989*. Olomouc 2005, s. 66-67.

³⁹ Tamtéž.

⁴⁰ JUDÁK, V., DANKOVÁ, S.: *Exodus. „Oslavujeme Ťa Bože...“*. Nitra 1996, s. 143-146.

zasílala by veškeré informace o průběhu koncilu do Československa.⁴¹ Přičemž stejná opatření se pak týkala i zahájení druhé části Vatikánského koncilu v září 1963.⁴² Vatikánský koncil byl vyhlášen papežem Janem XXIII. v roce 1959 a definitivně byl ukončen až v prosinci 1965.

Od roku 1963 začal papež Jan XXIII. prosazovat přísně neutrální vztah vůči zemím s komunistickým vedením. O postavení církve v Československu se na koncilu mluvilo až při čtvrtém zasedání koncilu od září do prosince 1965, přičemž papežem již byl papež Pavel VI. Při této příležitosti zazněl i hlas kardinála J. Berana, který mluvil o pronásledování věřících v Československu. Papež Pavel VI. se později proti pronásledování církve vyjádřil v jednom ze svých projevů.

Vatikánský koncil znamenal určité naděje u československé věřící společnosti. A o tom napsal i Vojtěch Vlček: „...k jednáním s nadějí vzhlížela takřka celá katolická církev v západním i východním bloku bez rozdílu. Omezená informovanost o koncilovém dění vedla některé kněze, laiky a samozřejmě i řeholnice k získávání a dalšímu rozšiřování detailnějších informací, koncilových dokumentů apod. Ti všichni riskovali trestní stíhání za maření státního dohledu nad církvemi, proto vše probíhalo v tajnosti a přísné konspiraci.“⁴³

V době, kdy probíhala jednání, se díky jistému uvolnění ze strany komunistického vedení, podařilo několika zahraničním představeným přijet do Československa, kde navštívily některé komunity, mezi nimi například Školské sestry de Notre Dame nebo Milosrdné sestry sv. Kříže.⁴⁴

II. Vatikánský koncil měl pro katolickou církev zlomový význam, neboť bylo definováno postavení církve ve světě, zvýšila se úloha laiků a církev se přihlásila k praktickému ekumenizmu, k dialogu s jinými náboženstvími stejně tak jako s nevěřícími.⁴⁵ Významným mezníkem byl koncil také pro československou věřící veřejnost, neboť jí dodal dávno ztracenou energii a touhu po změně. Postupně stále více lidí mluvilo o potřebě svobody náboženství. Rostla návštěvnost bohoslužeb, veřejných církevních slavností a v neposlední řadě se zvyšoval i počet dětí přihlášených na hodiny náboženství.⁴⁶

⁴¹ Archiv bezpečnostních složek, Praha, OB 113 Brno, sign. 397/5, fol. 18.

⁴² Archiv bezpečnostních složek, Praha, OB 113 Brno, sign. 397/5, fol. 21.

⁴³ VLČEK, V. (ed.) *Ženské řehole za komunismu 1948 – 1989*. Olomouc 2005, s. 44-45.

⁴⁴ Tamtéž, s. 45.

⁴⁵ MIKLOŠKO, F. a kol. autorů (ed.): *Zločiny komunizmu na Slovensku 1948-1989 I.díl*. Prešov 2001, s. 254 – 256.

⁴⁶ Tamtéž, s. 261.

Na základě rozhodnutí ke kterým došlo právě při vatikánském koncilu, mělo být také přizpůsobení řeholního roucha, které mělo odpovídat klimatickým, praktickým i zdravotním standardům. Zmiňuji to proto, že právě tato změna se přímo dotkla i sester vincentek, resp. jejich pokrývek hlavy. Jejich bílé nahoru postavené „křídlové čepce“ se změnily v méně nápadný, dolů spadající tmavě modrý šátek s bílou čelenkou.⁴⁷

Počínaje začátkem roku 1963 se mimo jiné změnil i status charitních domovů na organizace s menším polem pravomocí a s pevně danou náplní činnosti. Tedy k zajištění sociální a léčebně-rekreační péče o církevní osoby, přičemž domovy mohly navíc ještě produkovat a distribuovat bohoslužebné předměty, literaturu a časopisy pro římskokatolickou církev.⁴⁸

Od poloviny šedesátých let byl zaznamenán mezi řeholemi také pomalý úbytek sester, způsobený tím, že řehole nemohly dále rozšiřovat své řady. Tento problém pak mohl v nejhorším případě znamenat i to, že by řehole musela zcela zaniknout. Nejvíce ohroženy byly zejména „klarisky“⁴⁹, „karmelitky“⁵⁰ či „voršilký“⁵¹. Mohlo by se zdát, že by tento stav komunistům vyhovoval, ovšem není to tak zcela pravda. Vedení nižších správních celků jako byly například KNV nebo ONV pomoc řeholnic velice vítali. Dokonce byly sestry žádány samotnými sociálními ústavy pro jejich laskavý a svědomitý přístup k práci.⁵²

Následný politický vývoj se pak nesl v duchu požadavku změny. Reformní hnutí uvnitř KSČ vidělo problém zejména ve stávajícím politickém systému, vedenému vládnoucí komunistickou garniturou v čele s Antonínem Novotným, který byl na konci roku odvolán z funkce generálního tajemníka a v lednu 1968 byl na jeho místo dosazen Alexandr Dubček, se kterým je spjata éra „*pražského jara*“. A toto, ač velice krátké období bylo pro římskokatolickou církev velmi důležité. Byl to jakýsi „oddechový čas“, kdy bylo možné jednat se stranou o různých ústupcích, jako například odvolání některých vládních zmocněnců na

⁴⁷ DUBOVSKÝ, J. M.: *Akcia řeholníčky*. Martin 2001, s. 262.

⁴⁸ VLČEK, V. (ed.) *Ženské řehole za komunismu 1948 – 1989*. Olomouc 2005, s. 44.

⁴⁹ Klarisky jsou příslušnice římskokatolického ženského řádu z duchovního společenství františkánů. Řád byl založen v roce 1212 Klárou z Assisi.

⁵⁰ Karmelitky jsou sestry Panny Marie Karmelské - apoštolsky činná kongregace byla založena r. 1854 v Itálii matkou Marií Terezií od Kříže.

⁵¹ Voršilký jsou sestry Unie řádu sv. Voršily –původně řád zaměřený na výchovu dívek.

⁵² Tamtéž s. 46.

biskupských úřadech na Slovensku.⁵³ Brzy pak proběhly i personální změny na Sekretariátu pro věci církevní ministerstva kultury SPVC MK.⁵⁴

7. dubna 1968 byla ustanovena Konference představených řeholních společností a následně byl zvolen i výbor a sekretariát. Volba proběhla v charitním domově ve Znojmě. Cílem bylo zejména zastupovat řeholní zájmy na církevních konferencích, koordinovat činnost řeholí, zaměřit se na obnovu řeholního života, navrácení majetku či podílení se na pastorači.⁵⁵ Výsledkem jednání Sekretariátu řeholních společností s MK bylo pak umožnění přijímání tzv. starých novic, tedy těch, které měly zájem o to stát se řádovou sestrou již od roku 1950. Koncepce socialismu s lidskou tváří pak přinesla pouze ústní a zcela neformální schválení řádů a kongregací, obnovení jejich činnosti a dokonce bylo povoleno přijímat nové členy, ač se tak dělo pouze v omezeném počtu nově přijatých.⁵⁶ Novicky byly přijímány ale hlavně proto, že průměrný věk řeholnic se blížil k šedesáti a bylo třeba je v jejich fyzicky a psychicky dosti namáhavých postech nahradit novými, stejně tak obětavými a kvalifikovanými řeholnicemi. K tomu je třeba ještě dodat, že ústavy sociální péče a domovy důchodců, kde sestry pracovaly, byly povětšinou na starých zámcích a hradech a podmínky k žití zde nebyly ideální.

Uvolněné situace samozřejmě většina kongregací využila a započala s pečovatelskou službou do rodin, s výukou náboženství či nábořem do katolického Junáka. Kongregace ale také organizovaly různé teologické kurzy a prováděly i jiné aktivity. K tomu, aby mohly své aktivity uskutečnit, si řády kupovaly či pronajímaly domy, zejména se jednalo o fary.⁵⁷

2.5 Ženské řeholní řády v období tzv. normalizace

Dramatický konec „pražského jara“ znamenal pro československou společnost velké zklamání. A politická změna se promítla i v oblasti náboženské. Nastala doba represivní politiky, doba označovaná tzv. normalizací. Ta započala,

⁵³ MIKLOŠKO, F. a kol. autorů (ed.): *Zločiny komunizmu na Slovensku 1948-1989 I.díl*. Prešov 2001, s. 274.

⁵⁴ VLČEK, V. (ed.): *Ženské řehole za komunismu 1948 – 1989*. Olomouc 2005, s. 47.

⁵⁵ Pastorače je působení církve; způsob jakým se provázejí lidé v jejich víře s pomocí evangelia.

⁵⁶ VLČEK, V. (ed.): *Ženské řehole za komunismu 1948 – 1989*. Olomouc 2005, s. 48-49.

⁵⁷ VLČEK, V. (ed.): *Ženské řehole za komunismu 1948 – 1989*. Olomouc 2005, s. 50.

když KSČ vydala prohlášení, které se mělo stát výstrahou pro budoucí dobu, aby se situace s „pražským jarem“ již neopakovala, jednalo se samozřejmě o známý dokument s názvem „*Poučení z krizového vývoje ve straně i společnosti*“. Následně byl odvolán Alexandr Dubček společně s dalšími členy KSČ z jejich funkcí. Stalo se tak v dubnu 1969, do té doby se reformní proud neustále ztenčoval. Do funkce prvního tajemníka ÚV KSČ byl pak 17. dubna zvolen Gustav Husák, zastánce přísné normalizace.

Okamžitě tak byla ukončena práce na legalizaci řeholního života v Československu a došlo k mnohým personálním změnám. Cílem nyní bylo, co nejvíce ochromit aktivity církvi a pokusit se je normalizovat. Dále ale rok 1969 nepřinesl v životě řeholníků žádné velké změny.

Tyto změny přinesl až rok následující, kdy byla schválena nová koncepce církevní politiky. Událo se tak v květnu 1970 a již v listopadu stejného roku byla ukončena činnost Sekretariátu představených řeholních společností. Byl to první krok k tomu, aby stát nakonec definitivně zrušil právní existenci řádů a kongregací výnosem ze 14. června 1971. Historie se tak opakovala, a mohlo by se proto zdát, že se vrátila padesátá léta.⁵⁸

Opět začala praxe, kdy byli kněží překládáni na jiná místa, kdy jim byly odebírány souhlasy k provádění některých církevních úkonů, na jiných místech než na kterých působili. To se pak promítlo i v počtu kněžích, účastnících se různých poutí a jiných církevních obřadů. Počet byl samozřejmě mnohem nižší, než bylo zvykem v předešlých letech.⁵⁹

Po nástupu tzv. normalizace se do Česka vrátila většina slovenských řeholních sester, které v uvolnění let 1968 – 1969 odjely na Slovensko, kde pracovaly především v sociálních ústavech anebo působily ve službách církve či biskupských úřadů. Jak to na Slovensku vypadalo, popisuje Dubovský takto: „*Normalizovaný komunistický režim je vyhnal i ze zakoupených či pronajatých domovů, kde zakládaly nové komunity. Mohly jít do existujících charitních domovů, kde by pomalu vymíraly. Proto se raději vrátily zpět do moravských a českých ústavů sociálních služeb, kde na ně čekaly jejich slovenské spolusestry či české sestry z jejich, anebo jiné řeholní společnosti. A představení ministerstva*

⁵⁸ VLČEK, V. (ed.): *Ženské řehole za komunismu 1948 – 1989*. Olomouc 2005, s. 51-52.

⁵⁹ MIKLOŠKO, F. a kol. autorů (ed.): *Zločiny komunizmu na Slovensku 1948-1989 I.díl*. Prešov 2001, s. 286.

*sociální péče a ústavů je znovu srdečně a vděčně vítali. Potřebovali je.*⁶⁰ Do ústavů tak byly přijaty i řeholní sestry, které v letech 1968 – 1970 vystoupily z utajení a také sestry, které v Čechách v letech 1968 – 1969 vstoupily do noviciátu (viz. životní příběh sestry Marie Beranové). „V roce 1972 pracovalo v Česku 1068 slovenských řeholnic, v lednu 1981 920, v lednu 1984 851.“⁶¹

A počátkem sedmdesátých let se obnovila i praxe soudních procesů. Jako odstrašující případ proběhlo hned několik procesů s římskokatolickými kněžími. Změnil se i způsob vyučování náboženství, které se vrátilo opět na půdu škol, přihlášky na tyto hodiny byly opět omezené různými patřičnostmi, například musely obsahovat podpisy obou rodičů apod.⁶²

Během tzv. normalizace se ve společnosti promítla i rozsáhlá ateistická propaganda, která se stala součástí školní výchovy na základních a středních školách stejně tak jako na školách vysokých. Po vzoru Sovětského svazu bylo v Československu zřízeno dokonce ateistické muzeum, které strana plánovala zřídit již v padesátých letech. A tak vzniklo „*Muzeum vývoje společenského vědomí*“. Zpočátku se potýkalo s problémem, kam umístit expozici, což nakonec vyřešil bývalý františkánský klášter v Bratislavě. Návštěvnost muzea byla závislá především na školních návštěvách. Existence muzea skončila 1. ledna 1990, muzeum tedy zaniklo současně s pádem komunistického režimu.⁶³

Stát se také velkou měrou podílel na tom, aby byla v církevní politice nastolena praxe let před rokem 1968 a tak byla obnovena cenzura vůči církevnímu tisku. Všechna veřejná prohlášení i vydávání pastýřských listů rázem mělo svou kontrolu, bez které nebylo možné jakoukoliv formu církevních projevů šířit dále do společnosti. Na základě rozhodnutí Nejvyššího soudu a generální prokuratury bylo rozhodnuto o úplné ilegalizaci mužských řeholních řádů a s co možná největším omezením činnosti řádů ženských. Od roku 1971 už nadále nesměly přijímat ženské řády nové novicky. K tomu ještě byly ženské řády zapojeny do stěhování, kdy byly řeholnice koncentrovány jen do několika charitních domovů na Slovensku a v Čechách. Kromě charitních domovů sestry v Čechách pracovaly i v domovech důchodců a velmi často právě i v ústavech sociální péče pro

⁶⁰ DUBOVSKÝ, J. M.: *Akcia řeholníčky*. Martin 2001, s. 300.

⁶¹ Tamtéž.

⁶² Tamtéž, s. 288-289.

⁶³ Tamtéž, s. 290-293.

mentálně postižené děti.⁶⁴ Stěhování ale nemělo bohužel vždy hladký průběh, nejhůře proběhla asi likvidace řeholní komunity sester „vincentek“ z Trnavy v roce 1974, která proběhla s pomocí násilného vniknutí do domu sester, které odmítly otevřít a nechtěly se ani přestěhovat.⁶⁵

Usnesením z října 1972 bylo započato úsilí k tomu, aby se církevní politika podřídila té státní, což v praxi znamenalo hlavně zaměřit se na politicko-ideologickou výchovu. „*Problematickými body v činnosti řádů a kongregací se stala zejména pastorace mezi věřícími, hlavně dětmi a mládeží. Ke dni 31. března 1971 byl vydán zákaz přijímání dorostu pro ženské kongregace.*“⁶⁶ Proto se stalo, že kongregace své kandidátky na rychlo oblékaly a kandidátky na rychlo skládaly své sliby. To je i případ řádové sestry Grácie, jejíž rozhovor je zpracován v následující kapitole. Některé kongregace ale nařízení nerespektovaly a kandidátky přijímaly i nadále. Tyto kandidátky později ale nebyly uznány za právoplatné a byly nuceny odejít do civilu.

Straně se navíc nelíbilo ani to, že řády spravovaly mnoho domů a objektů, resp. více než bylo v předchozím období. Neboť některé řády po roce 1968 využily situace a nechaly si některé objekty napsat na své členy. Což bylo pochopitelně trnem v oku politickým zástupcům, jelikož zde neměli přehled o tom, co se zde děje. Následně byly např. rušeny i některé mimoústavní řeholní komunity.

Mimo jiné nastala i rozsáhlá kontrola stavu a činnosti jednotlivých řádů. Kontrolováno bylo především to, zda řády postupují dle dohodnutých postupů. Ovšem je důležité si uvědomit, že v té době byla činnost mužských řádů nepovolenou záležitostí a ženské řády byly do jisté míry uznávány jen jakožto profesionální zdravotní i sociální pracovnice. Kontrole podléhaly charitní domovy, domovy důchodců i ústavy sociální péče. V sedmdesátých letech začaly vznikat tzv. komunity tajných řeholnic, nazývaných sorority.⁶⁷ I koncem let osmdesátých byly řády pod přísným dohledem StB. Tehdy se ale kongregace začaly potýkat s následky státní politiky. A jelikož řády nepřijímaly nové členky, ubývalo práceschopných řeholnic, které samozřejmě přibývaly v charitních

⁶⁴ MIKLOŠKO, F. a kol. autorů (ed.): *Zločiny komunizmu na Slovensku 1948-1989 I.díl.* Prešov 2001, s. 296-297.

⁶⁵ MIKLOŠKO, F. a kol. autorů (ed.): *Zločiny komunizmu na Slovensku 1948-1989 I.díl.* Prešov 2001, s. 298.

⁶⁶ VLČEK, V. (ed.): *Ženské řehole za komunismu 1948 – 1989.* Olomouc 2005, s. 53.

⁶⁷ Sorority vznikaly v okruhu působnosti františkána J. P. Bárty

domovech a bylo i stále méně těch, které by se o ně staraly. Velký nedostatek sester byl pak zaznamenán kolem roku 1985. To rozpoutalo debatu o povolení přijímání alespoň omezeného počtu sester. Přijímání novic bylo pak oficiálně povoleno v roce 1988. Vlček uvádí, že v období od září 1988 do dubna 1989 vstoupilo v Československu 177 nových členek do 117 českých a 60 slovenských řádů a kongregací.⁶⁸

Rok 1989 pak zcela změnil postavení církve. Církevním řádům a kongregacím se otevřela nová cesta, nové možnosti. Obnovit činnost ovšem nebylo tak jednoduché, jak by se mohlo zdát. Musíme přihlédnout k tomu, že církve si prošla čtyřicetiletým omezováním a tlakem, čelila perzekucím a nebylo jí umožněno, aby se nadále vyvíjela. Její návrat do mnoha aktivit byl proto pozvolný.

Pád komunistického režimu v ČSSR znamenal definitivní konec pronásledování křesťanů.⁶⁹

⁶⁸ VLČEK, V. (ed.): *Ženské řehole za komunismu 1948 – 1989*. Olomouc 2005, s. 54-57.

⁶⁹ MIKLOŠKO, F. a kol. autorů (ed.): *Zločiny komunizmu na Slovensku 1948-1989 I.díl*. Prešov 2001, s. 335.

3 Řeholní sestry řádu sv. Vincenta de Paul v období perzekuce

Přesným názvem řádu, známým jako řád „vincentek“ je Společnost dcer křesťanské lásky sv. Vincenta de Paul. Řád byl založen v roce 1633 knězem Vincentem Pavlanským ve Francii, proto de Paul. Spoluzakladatelkou se stala Luisa de Marillac. Společnost vznikla spojením původního spolku Pan křesťanské lásky (Dames de Charité), které chtěly zmírnit chudobu Paříže, ke kterému se přidaly věřící dívky. Vznikla tak společnost, která se zaměřila na pomoc lidem v nemocnicích, domovech, sirotčincích, domovech důchodců a jiných sociálních zařízeních. Do Rakouska-Uherska přišly vincentky v polovině 19. století. V roce 1905 se společnost rozdělila nejprve na dvě provincie a to rakouskou a uherskou, ale brzy vzniklo celkem pět provincií, mezi nimi i Česko-Slovenská řeholní provincie, založená v roce 1922. Ta se pak v roce 1942 rozdělila na provincii českou a slovenskou.⁷⁰ Duchovními vůdci vincentek jsou lazaristé⁷¹.

Toto místo bych nyní ještě ráda doplnila o vyprávění sestry Cyrily⁷², které se týká historie a vzniku řádu. Je to vlastně příklad toho, jak dějiny svého řádu sestry znají a předávají si tento příběh mezi sebou. *„Náš řád vynikl skoro jako první, do té doby byly řády jen kontemplativní, tedy uzavřené v klauzuru. Sv. Vincent v 16. - 17. Století byl v Paříži farářem, bylo to v době, kdy byly ve Francii války a bylo tak všude spousty utečenců a invalidů. Když pak viděl tu potřebu lidem nějak pomoci, zorganizoval a založil první charitu, na níž přispívaly většinou hraběnky a ti, co měli peníze. Hraběnkám se říkalo „Dámy křesťanské lásky“. Tyto hraběnky chodily po chudých a přispívaly, kde mohly, ale brzy se začaly štítit špíny a posílaly za sebe své služky. A když to Vincent pozoroval, řekl si, že chudým pomůže nejvíce zase jen chudý. Mezitím také započal s tím, že společně s ostatními knězi zprostředkoval těm nejchudším alespoň nejzákladnější vzdělání. V té době chodívali faráři na tzv. misie do vedlejší*

⁷⁰ DUBOVSKÝ, J. M.: *Akcia řeholníčky*. Martin 2001, s. 21.

⁷¹ Lazaristé jsou katolickou mužskou kongregací (misijní společnost) založenou Vincencem de Paul roku 1625 a schválenou papežem Urbanem VIII. roku 1632. Jejím hlavním posláním je výchova kněží, péče o staré, nemocné, sirotky a mravně pokleslé osoby.

⁷² Sestra Cyrila se narodila v roce 1951 a byla přítomna při nahrávání prvního skupinového rozhovoru.

vesnice, kde pořádali osvětu. O této osvětě se dozvěděla i dívka Markéta a chtěla se něco naučit a pomáhat chudým a tak se dostala ke sv. Vincentovi. A postupně byly založeny sestry vincentky. Vincentky byly původně určeny pro ty nejchudší. Když se ráno sestry pomodlily a bylo po mši, tak šly po vesnici a navštěvovaly nemocné a potřebné v jejich domovech a snažily se jim, co nejvíce pomoci. V Paříži pak obcházely chudinské čtvrti na okrajích města. Bydlívaly v podnájmech, na půdách apod. Sestry podle svého poslání dostaly i odpovídající šat...inspirovaný se krojem z jedné francouzské vesnice, který nosily vdovy. A sestřičky si ho potom postupně přizpůsobovaly. Když pak Vincent chtěl z této společnosti udělat řád, protože tehdy byly jen řády uzavřené, tak musel i proto vymyslet přiměřený řádový šat. Do té doby to byl jediný řád, který chodil mezi lidmi. Nikdo na to nebyl zvyklí. Sv. Vincent byl vlastně takovým průkopníkem.“⁷³ Cyrila pak ještě dodala: „Já jsem přišla do řádu v roce 1968, ještě jsem stihla, že mě oblékli, tenkrát nás bylo 24tisíc sester na celém světě a v současné době asi 15-16 tisíc na celém světě. Stali jsme se tehdy největším řádem na světě a až po nás se otvíraly další řády, které pomáhají lidem, tedy řády apoštolské.“⁷⁴

Ačkoliv komunistický režim nedělal rozdíly mezi řády, některé byly perzekuovány ve větší míře než řády jiné. O některých řádech se obecně vědělo vždy více, o některých méně, všechny ale byly vystaveny stejným nařízením a křivdám ze strany režimu. Od roku 1949 československý režim začal tvrdě vystupovat proti náboženství a začal likvidovat řeholní domy a komunity bez rozdílu. Dělo se tak v Čechách i na Slovensku a v padesátých letech se v důsledku stěhování sester do sběrných táborů mnoho slovenských sester dostalo do Čech. Tato práce z větší části vychází z rozhovorů právě se sestrami „vincentkami“, jak se jim neformálně říká, které pochází převážně ze Slovenska.

Komunistický režim rozrušil strukturu řádu sv. Vincence de Paul v Čechách i na Slovensku. Na Slovensku byly „vincentky“ jedním z nejreakčnějších ženských řeholních řádů, mj. proto, že nepodepsaly pozdrav Stalinovi ani výzvu Světové rady míru.⁷⁵ V Čechách to pak byl především řád, který se nezúčastňoval voleb do národních výborů.

⁷³ viz. Hromadný rozhovor 13. 4. 2011 v Mendrice.

⁷⁴ Tamtéž.

⁷⁵ DUBOVSKÝ, J. M.: *Akcia řeholníčky*. Martin 2001, s.82–83.

Mateřským domem slovenských sester vincentek byl klášter v městečku Ladce, ten se stal provinčním domem v roce 1942, když si na Slovensku zřídily vlastní slovenskou provincii řádu. Právě tento klášter se stal jedním z nejreakčnějších soustředných klášterů řeholnic vůbec. Bylo to místo, kam byly soustředěny převážně starší, anebo nemocné sestry, přičemž sestry nemocné na tuberkulózu byly ubytovány odděleně. Klášter v Ladcích byl ale k 9. lednu 1951 zrušen. Do té doby zde bylo internováno na 250 sester vincentek.⁷⁶

Když jsem se sestrami mluvila o stěhování, sestra Cyrila k tématu přidala následující vzpomínku: „*Když byly sestry v padesátých letech stěhovány, brávaly si s sebou i sochy svatých. Později jsem se jich ptala, jak je převážely? Sestry měly moc málo osobních věcí, tak se snažily alespoň zachovat sochy a jiné podobné věci.*“⁷⁷

Sestry, o kterých pojednává tato práce a které mi poskytly rozhovory, spojuje jedna skutečnost, a to, jak již název práce připomíná, že všechny pracovaly v Ústavu sociální péče v Bylanech. Zde sestry Sv. Vincence de Paul působily v letech 1956 – 1993, přičemž prvních pět let v domově důchodců, později byl domov důchodců přeměněn na ústav pro mentálně postižené děti. Zde se řeholní sestry staraly o děti ve věku od tří do patnácti let, děti byly rozdělené do čtyř skupin, dle rozsahu postižení. Nejhorší skupinu tvořily děti pouze ležící, pak to byly idiotické děti, dále děti nezvladatelné a děti vychovatelné, přičemž pro každou skupinu byl vytvořen přiměřený plán. Sestry se snažily k dětem přistupovat individuálně, což nám dokládají vzpomínky sester „vincentek“, které se i nyní, po tolika letech dokážou rozpomenout na jednotlivé děti a říci vám o jejich postižení, jejich zvyky a podobně. V důsledku péče sester se podařilo dosáhnout toho, že některé děti začaly chodit, jiné mluvit nebo samostatně jíst, číst a psát.⁷⁸

Řeholní sestry byly režimem dosti kontrolovány, zejména pak jakýkoliv jejich kontakt se zahraničím. O tom svědčí i zpráva vydaná v roce 1963 okresním oddělením Ministerstva vnitra v Uherském Hradišti. Podle této zprávy bylo

⁷⁶ DUBOVSKÝ, J. M.: *Akcia řeholničky*. Martin 2001, s. 113 -120.

⁷⁷ viz. Hromadný rozhovor 13. 4. 2011 v Mendrice.

⁷⁸ JUDÁK, V., DANKOVÁ, S.: *Exodus. „Oslavujeme Ťa Bože...“*. Nitra 1996, s. 131.

zjištěno, že za řeholnicemi, které pracují v ústavech sociální péče, dojíždějí řeholnice ze zahraničí, především z Rakouska a zajímají se o církevní otázky v ČSSR. Komunistické vedení v tom samozřejmě hned vidělo pokus o nepřátelskou činnost a působení proti režimu.⁷⁹ Ke kontrole docházelo především pomocí sítě důvěrníků, kterou si strana vytvořila. Takzvanými „důvěrníky“ byli kněží i laikové (někteří kněží k řeholnicím pouze docházeli jako zpovědníci) a jejich funkce spočívala v tom, že pokud by se dělo něco proti zásadám KSČ, budou vedení o všem informovat. Další informace mohl režim získat už jen od vedoucích v ústavech, ústavních lékařů, údržbářů, civilního personálu, a jiných ústavních zaměstnanců a jejich příbuzných. V důsledku úzkých styků českých a slovenských řeholnic s řeholnicemi z Rakouska pak bylo zaznamenáno, že v roce 1961 projevílo 60 sester zájem o vystěhování do Rakouska. Některé sestry „vincentky“ opravdu měly schůzky se zahraničními představitelkami „vincentek“, jak dokládá zpráva z Archivu bezpečnostních složek: „...v okrese Kroměříž představená vincentek Smetanová, prostřednictvím našich čs. občanů, vyjíždějících do zahraničí, se několikrát pokoušela získat souhlas ke složení řeholního slibu novicek přímo od papeže. Další řeholní sestra z téhož okresu Štefaniková měla styky na představenou vincentek do Rakouska, která jí zaslala různé dotazníky a žádala po ní zprávy o činnosti řádu.“⁸⁰ Režimu neunikly ani mnohé návštěvy zahraničních sester v ČSSR, například návštěva generální představené vincentek z Rakouska, která přijela řeholnice v Kroměříži informovat mj. o možnosti sloučení vídeňské a české větve „vincentek“.⁸¹

Zpráva z roku 1964, vydaná ve Žďáru nad Sázavou ovšem ukazuje, že ne vždy se povedlo prostřednictvím důvěrníků a kontroly vedením ústavů proniknout blíže do některých řádů, ba dokonce že je síť důvěrníků velice slabá. Zpráva dále uvádí: „...řeholnice mají dosud značný vliv v ideologických otázkách na důchodce, jejich blízké příbuzné a civilní personál v ústavech. Svého vlivu využívají nejen ideologicky, ale působí na tyto osoby v protimarxistickém duchu. Některé řády, jako například vincentky, se nezúčastňují voleb do národních výborů a v řadě ústavů vystupují řeholnice proti socialistickému zřízení.“⁸²

⁷⁹ Archiv bezpečnostních složek, Praha, OB 113 Brno, sign. 397/5, fol. 22.

⁸⁰ Archiv bezpečnostních složek, Praha, OB 113 Brno, sign. 397/5, fol. 195.

⁸¹ Tamtéž.

⁸² Archiv bezpečnostních složek, Praha, OB 113 Brno, sign. 397/5, fol. 194.

S výčtem další protistátní činnosti sester řeholnic bych mohla pokračovat ještě dlouho, neboť se tak dělo i v následujících letech, stále dokola.

Sestry, jejichž životní příběhy jsou hlavní kapitolou této práce, jsou převážně původem ze Slovenska. Na Slovensku proběhla během několika měsíců do září 1951 akce R1, při které byly přesunuty stovky slovenských sester, nejen vincentek, do českých pohraničních textilních továren. Přestěhovány byly ale pouze ty sestry, kterým nebylo více než 35 let.⁸³ V říjnu 1951 následovala akce R2, která se zaměřila na sestry do 45 let a při které bylo přesunuto kolem 500 řeholních sester. Obě akce proběhly dosti podobně (viz. rozhovor se setrou Margaretou a rozhovor se setrou Marií). Sestry byly převezeny do „internátů“ a byly zapojeny do práce v textilních podnicích českého pohraničí. Podmínky pro práci a ubytování byly mnohdy dosti nedůstojné.⁸⁴ V prosinci 1951 pak proběhla ještě akce R4, kde byly přesunuty sestry ze čtyř vybraných soustředovacích klášterů na Slovensku. V akce R4 bylo mimo jiné přesunuto i 28 sester vincentek do národního podniku v obci Hejnice. Dubovský uvádí, že při akci R4 bylo přesunuto celkem 95 řeholnic.⁸⁵

Při stěhování řeholnic do Čech v roce 1951 bylo do výroby v českých továrnách zapojeno na tisíc slovenských řeholnic.⁸⁶ Další přesuny jsou datovány k roku 1961. Když se zaměříme pouze na sestry vincentky, došlo k přesunu třech skupin sester. Tou dobou už byly všechny slovenské sestry vincentky odsunuté a v první fázi přesunuté z továren do sociálních ústavů. Na práci se tak dostalo 43 sester do továrny na zpracování bavlny v severních Čechách, do továrny na výrobu textilu v Teplicích nad Metují a do Ždířče.⁸⁷

Zmínku o tom, jak se řeholnice řádu sv. Vincence dostaly ze Slovenska do Čech, jsem našla v archiváliích Archivu bezpečnostních složek v Praze, a to sice ve zprávě z roku 1961, kterou vydala Krajská správa MV v Hradci Králové. Jedním z bodů bylo, že do Ždířče, vesnice v okrese Trutnov, přišlo 32 řádových sester vincentek. Odkud byly odváženy na práci do národního podniku JUTA⁸⁸ Jaroměř. Tento podnik si je vyžádal jako potřebnou pracovní sílu. A tak se sestry

⁸³ DUBOVSKÝ, J. M.: *Akcia řeholníčky*. Martin 2001, s. 135-138.

⁸⁴ Tamtéž, s. 146-147.

⁸⁵ Tamtéž, s. 157.

⁸⁶ JUDÁK, V., DANKOVÁ S.: *Exodus. „Oslavujeme Ťa Bože...“*. Nitra 1996, s. 47.

⁸⁷ Tamtéž, s. 60 – 62.

⁸⁸ Podnik zaměřený na textilní výrobu.

dostaly z Charitního domova v Bači na Slovensku do Čech.⁸⁹ Svědectví o tom, jak to v takové továrně „chodilo“ jsem našla v knize *Exodus* od autorů Judáka a Dankové. Zde jedna ze sester vincentek vypověděla, že to bylo velice těžké, jelikož do továrny sestry jezdily vlakem do 11km vzdálené Jaroměře, přičemž měly pouze odpolední směny a domů se vracely až o půlnoci.⁹⁰

Na tomto místě bych ráda ještě podrobněji připomněla některé procesy, o kterých se sestry zmínily při rozhovorech. Nejznámější je asi proces s páterem Janem Hutyrrou. Společně s lazaristou J. Hutyrrou bylo obviněno dalších osm osob z řad lazaristů a vincentek, za to, že poskytovali úkryt a pomoc kněžím žijícím v ilegalitě. Samotný Hutyr byl obviněn z kněžské činnosti bez souhlasu státu, z rozšiřování náboženských textů, z nabádání sester vincentek k tomu, aby se neúčastnily voleb nebo z tajného náboru novic.⁹¹

V Archivu bezpečnostních složek jsem nahlédla do soudních spisů, týkajících se Jana Hutry. Tyto složky byly velice obsáhlé a zajímavé. Kromě strojem i rukou popsaných listů, zde bylo velké množství fotografií, okopírovaných listů z Hutyrova osobního deníku, kam si podrobně zapisoval, kdy a kde konal jakou bohoslužbu, kolik za ní dostal peněz či poznámky k samotným jeho výkladům.

Jan Hutyr se narodil 1. února 1912 v Jablonově, v okrese Levoč na Slovensku, do rodiny středního zemědělce. Jeho matka byla v domácnosti. Chodil do pěti lidových škol v Jablonově, později vystudoval reálné gymnázium v Levoči. Odkud přešel do Spišské kapituly, kde absolvoval první ročník učitelského oboru, po němž se zase vrátil do Levoče, kde studoval čtyři roky vyšší reálné gymnázium. Tamtéž v roce 1931 úspěšně složil maturitní zkoušku. Po maturitě studoval teologii a v roce 1933 vstoupil k lazaristům. Ještě v tentýž rok odjel studovat teologickou fakultu do Rakouského Grazu. Zde byl pak o tři roky později vysvěcen na kněze řádu lazaristů a odjel zpět na Slovensko, kde byl zařazen jako duchovní prefekt do katolického vysokoškolského internátu nedaleko Bratislavy, kde působil až do roku 1942. Poté byl pověřen visitátorem řádu lazaristů a ředitelem provincie řeholnic sv. Vincenta. Následně přešel do řádového kláštera v Ladcích, kde působil až do roku 1950. Již v roce 1947 byl vyšetřován

⁸⁹ Archiv bezpečnostních složek, Praha, OB HK, sign. 186, fol. 114.

⁹⁰ JUDÁK, V., DANKOVÁ S.: *Exodus. „Oslavujeme Ťa Bože...“*. Nitra 1996, s. 62.

⁹¹ MIKLOŠKO, F. a kol. autorů (ed.): *Zločiny komunizmu na Slovensku 1948-1989 I.díl*. Prešov 2001, s. 223.

pro šíření nepovolených tiskovin a pro podezření ze špionáže. A v roce 1950 byl za to odsouzen k osmi měsícům odnětí svobody za šíření náboženských letáků, z trestu ale dostal odklad. Z kláštera v Ladcích byl převezen do soustředovacího tábora nejdříve v Báči pak v Podolínci a nakonec v Bělušských Slatinách, odkud v roce 1951 uprchl a ukrýval se na různých místech Slovenska. Během svého skrývání se několikrát setkal s některými sestrami „vincentkami“ na tajných schůzkách na hřbitově v Ružomberku.

Potom, co Hutýra uprchl ze soustředného tábora, se ukrýval na mnoha místech v Československu, přičemž zpočátku ho ukrývali jeho rodiče, později se schovával v bytě svého přítele v Ružomberku. V této době Hutýra rozesílal do charitních domovů pokyny k tomu, aby sestry přijímaly tajně nové novicky, k neúčasti při volbách či k odmítání zařazení na pracovní místa ošetřovatelek ve vojenských útvech a k odmítání odměn za práci, kterou jim měl dávat stát. Po celou dobu svého ukrývání Hutýra také sloužil mše, což dokládají jeho deníky. Tehdy také Hutýra navázal kontakt s centrálou lazaristů v Paříži, neboť tam zasílal zprávu, psanou latinsky, ve které popsal stav řádu v Československu, důvody svého zatčení a podobné informace.

V roce 1950 bylo totiž vydáno vládní nařízení, kterým byla zakázána činnost řádu lazaristů a jelikož lazaristé úzce spolupracovali s ženským řádem „vincentek“, dotklo se to i jich. Režimu na nich tehdy vadilo zejména to, že nikterak nespupracovali, ba dokonce působili proti, hlavně tím, že šířili zakázanou literaturu.

Hutýra nebyl nikdy organizován v žádné politické straně, přiznal pouze, že sympatizoval s Hlinkovou lidovou stranou, stejně tak, jako jeho otec Pavel. Zatčen byl 17. března 1958.⁹²

Mezi důkazní materiál celého procesu patřil například jmenný seznam řeholnic sv. Vincenta včetně tajně přijatých řeholnic, „protistátní“ tiskovina, zvaná *Katolicismus*, jenž vyhotovil sám Hutýra, seznam a fotokopie zakázané náboženské literatury, kterou sestry rozmnožovaly a šířily dále do společnosti, ale i zápisy z provinciální porady z roku 1958, tedy roku zatčení Jana Hutýry.⁹³

V roce 1970 už opět Jan Hutýra působil jako provinciál lazaristů v Charitním domově řeholních sester řádu sv. Vincenta de Paul v Mendrice

⁹² Archiv bezpečnostních složek, Praha, fond:V/MV, sign. V-3464MV.

⁹³ Tamtéž.

v okrese Svitavy. K tomu, aby mohl vykonávat duchovní činnost pro Mendriku získal státní souhlas. Mohl ale působit i v Praze, v kostele sv. Salvátora, kde mu byla povolena pomocná duchovní činnost.⁹⁴

Nyní bych ráda ještě uvedla velice zajímavý poznatek, nalezený v jedné ze zpráv MV z roku 1970, který v souvislosti s Janem Hutyrrou uvádí, že Hutyra se zajímal o mládež, resp. o zvýšení religiozity mládeže. K čemuž je ale poznamenáno, že zvýšený počet věřící mládeže není jen tak náhodný jev. Přímou uvádí tři hlavní důvody: „1) jde o vzdor mladých lidí vůči režimu, 2) jde o určitý druh vzdělanosti a 3) z poznání, že vědecký a materialistický světový názor neřeší některé pozemské věci a záležitosti.“⁹⁵

Celý „Hutyrův“ proces se postupně rozrůstal a přibývalo zatčených osob. Mezi nimiž byla i Josefa Čaplová, řádovým jménem Olga, která se narodila 25. března 1909. Proti ní byla vedena akce s názvem: „Představená“. Josefa byla zatčena kvůli tomu, že od roku 1956 navazovala styky s knězem Hutyrrou, od kterého jako představená řeholních sester řádu sv. Vincenta pro Čechy a Moravu dostávala různé pokyny a písemnosti, které dále šířila do všech charitních domovů. Při vyšetřování vypověděla například toto: „*Je pravdou, že asi po dobu dvou let jsem opisovala různé náboženské věci, pocházející od Jana Hutry. Tyto věci mi byly přineseny vždy mně neznámou osobou, povětšinou vždy jinou. Opravuji potud, že neznámá osoba mi donesla pouze poznámky psané od Hutry, na základě kterých jsem já sama sestavila náboženské pojednání. To jsem pak ústně sdělovala dalším členkám řádu. Od Hutry došly vždy asi dvakrát do roka takovéto poznámky, to je vše, čeho jsem se dopustila.*“⁹⁶ S Hutyrrou si dopisovala, někdy jí poslal například tiskoviny, které ona sama přepisovala na stroji a šířila je mezi řeholnicemi v charitním domě ve Svitavách, kde působila. V průběhu vyšetřování také přiznala, že věděla o případech, kdy byly přijaty nové řádové sestry i po roce 1950, tedy v době, kdy bylo přijímání novic oficiálně zakázáno. V roce 1957 sestra Olga vypracovávala seznam všech řeholnic „vincentek“, aby měli přehled o tom, kde jsou jaké sestry umístěny. Tyto seznamy pak poslala mimo jiné i knězi Hutyrovi. A byly v nich uvedeny právě i sestry přijaté v roce 1950. To, že bude později zatčena, sestra tušila, neboť se bála a některé

⁹⁴ Archiv bezpečnostních složek, Praha, fond: OB/HK., sign. 174HK.

⁹⁵ Tamtéž.

⁹⁶ Archiv bezpečnostních složek Praha, fond:KR/MV, sign.956 120 MV.

písemnosti, které se jí časem nashromáždily a mohly by jí udělat problém, raději spálila.

V roce 1959 byla odsouzena ke čtyřem letům odnětí svobody, ale v roce 1960 byla v důsledku amnestie propuštěna a vrátila se zpět do kongregace do Svitav. Po jejím propuštění byla často v kontaktu s dalším lazaristou, Františkem Kosnáčem. Později ho poprosila, zda by sestry „vincentky“ nepovzbudil v jejich řeholním ale i duchovním životě, což se mu povedlo, když jim odsloužil mši.

V roce 1963 stále působila jako zdravotní sestra v sociálním ústavu pro oligofrenní ženy ve Svitavách, jehož součástí byl i charitní dům. Současně byla jedinou členkou provinční rady, kde zastávala funkci ekonomky. Jedinou proto, že všechny ostatní členky provinční rady byly tou dobou uvězněné.⁹⁷

Na tento proces pak navazoval další se sestrami „vincentkami“. Převážně za jejich neúčast ve volbách. Pro příklad mohu uvést proces s Valerií Olšovskou.⁹⁸ Sestra Valerie působila jako ošetřovatelka v charitním domě ve Svitavech, stejně jako Josefa Čaplová. Do Svitav byla přemístěna v říjnu 1955 z charitního domova ve Smečně.

Na procesy s řeholními sestrami vzpomněla i setra Margareta v rozhovoru a na otázku, zda zná ve svém okolí odsouzené či uvězněné sestry, odpověděla: *„Ano, třeba sestřička Poturnajová Augusta, ta byla zavřená. Byla představenou v Bylanech, ještě když tam byl domov důchodců. Po ní se stala představenou jedna mladá sestřička. Všechny starší sestry, vhodné na představenou byly zavřené a ona byla nejstarší. Ale nebylo to šťastné rozhodnutí, ona byla málo zkušená a velice úzkostlivá, takže to pak vypadalo, jako domov bez hlavy. Ale zpátky k představené Augustě. Ta byla představená v Rožmberku v nemocnici a náš otec direktor Hutýra, byl velmi sháněný StB a on ležel v té nemocnici a pak se najednou ztratil. Nějakou dobu byl nezvěstný. A kvůli tomu jí zavřeli a vyslýchali. Mysleli si, že o tom ví, že ví, kde se skrývá. A oni po něm pátrali. V nemocnici byli nastrčení i pacienti z řad komunistů, kteří zde působili tajně. A později byly zajištěné ještě další naše sestry, byla to sestra Zita a Nemesis. Za to, že neprozradily, kde se kněz Hutýra skrývá a že ho vlastně kryjí.“*

⁹⁷ Tamtéž.

⁹⁸ MIKLOŠKO, F. a kol. autorů (ed.): *Zločiny komunizmu na Slovensku 1948-1989 I.díl*. Prešov 2001, s. 223.

„... pak třeba v Pankrácké věznici zemřela jedna naše setra představená, Florina. Byla to Němka a věděla o tom, že sestry učí nějaké dva chlapce teologii, což se nesmělo, a protože o tom věděla, tak jí zavřeli. Tehdy byla teologická fakulta přerušena a tak bylo jasné, že se teologie bude učit tajně. A dnes se ani neví, kde je sestra Florina pochovaná. Tehdy bylo možné dostat od strany mnoho tisíc, už nevím, jestli třicet nebo čtyřicet, pokud někdo vyvede sestru z řehole do civilu. A proto v nemocnicích a jiných zařízeních působili převlečení či tajní civilní „komunisté“, kteří se snažili sestry přemluvit k odchodu do civilu.“⁹⁹

V sedmdesátých letech byl charitní domov v Mendrice, kde sídlila slovenská větev sester kongregace sv. Vincenta místem, v němž se sestry věnovaly převážně přípravě nových děvčat pro vstup do kongregace. Již v první polovině roku 1970 bylo vyškoleny 15 nových řeholnic, které již měly nové občanské průkazy s fotografiemi sester v řeholním rouchu. Vliv působnosti kongregace v Mendrice a tedy i působnosti Jana Hutyry na okolní vesnice byl značný, neboť v okolí se zvýšila religiozita u dětí ve školách.

Nadále také sestry udržovaly kontakty se sestrami řádu v zahraničí, především s těmi francouzskými. V dubnu 1970 sestry v Mendrice navštívila generální představená řádu sv. Vincence z Francie Christine Chiron. A právě do Francie také odjelo několik řeholnic studovat.¹⁰⁰

V současné době je charitní domov pro řeholní sestry v Mendrice místem, které zajišťuje zdravotní a sociální péči pro sestry řádu sv. Vincence, kterým to již zdravotní či věkový stav nedovoluje, s tím, že jim je zajištěn komunitní život, modlitby a svátosti. Sestrám je tak zajištěno celoroční ubytování, stravování, praní prádla a celkový úklid, ošetřovatelská a zdravotní pomoc či sociální poradenství. Sestry zde mají opatřeno i aktivní trávení volného času a v neposlední řadě je jim také umožněno stýkat se a komunikovat se svými rodinami, které je v Mendrice navštěvují.

⁹⁹ Rozhovor se setrou Margaretou

¹⁰⁰ Archiv bezpečnostních složek, Praha, fond: OB/HK., sign. 174HK.

4 Životní příběhy řádových sester řádu Sv. Vincence de Paul

4.1 Sestra Marie Brindzová, řádovým jménem Margareta

Sestra Marie Brindzová se narodila na Slovensku 19. května 1932 do rodiny maloročníků. Měla čtyři sourozence, dva bratry a dvě sestry, jedna sestra zemřela, když bylo Marii 8 let, a o dva roky později se narodila její nejmladší sestra. Rodina žila v Lapažských Darmutách, v období komunismu přejmenovaných na Goljanov, podle úspěšného ruského důstojníka, a později již nikdy nepřejmenovaných zpět. Byla to maličká vesnice, ovšem dobře sociálně vybavená. Byl zde notariát, což byla tehdy známka vyspělosti vesnice. A ačkoliv byl název vesnice z části maďarský, neboť výraz „darmuty“ je maďarské slovo, byla vesnice čistě slovenská. Obec ležela těsně u hranice slovenské a maďarské části. Když byla sestra Margareta ještě malá holčička, chodívávala s tatínkem přes louky do vedlejší vesnice na trh. Vzpomíná, že to nemohlo být tak daleko, když tam jako malá došla a po cestě pomáhala tatínkovi popohánět znavené telátko, které tam vedli prodat.

Jak sama říká: „*Bylo to Boží řízení, které ji dovedlo k tomu, aby se stala řádovou sestrou*“. Život jí přinesl citově silné zážitky, které jí navždy ovlivnily. To, že se stane někým, kdo bude pomáhat trpícím a nemocným v sestře Margaretě vyvolala nešťastná nehoda, která se přihodila její tetě Karolíně, když Margaretě bylo 7 let. Stalo se to v době žní, kdy se na mlatech mlátilo obilí. Tehdy bylo zvykem dávat k obědu okurkový salát se smetanou, ale teta Karolína si řekla, že nač by dávala k obědu neustále salát, kterého jsou všichni přejedení, když může dojít do vinohradu natrhat meruňky. Vzala s sebou ještě starou tetu, aby jí pomohla s košem a ze zvědavosti je doprovodil ještě Margaretin malý bratr, kterému byly teprve 4 roky. Když přišli do vinohradu, teta vylezla na strom, ale stoupla si tak nešťastně, že se pod ní prolomila větev a teta spadla přímo na kůl, na který se na vinohradech přivazovala vinná réva. Stará teta jí pomohla kůl vytáhnout a malý bratr utíkal do vsi pro lékaře. Byl rok 1939 a bylo velkou vzácností, aby někdo vlastnil motocykl, ale ve vsi kam, malý bratr běžel,

motocykl byl a mohl tak vyrazit pro lékaře, který se tou dobou koupal v řece Nitře s celou svou rodinou. Lékař vzal svůj automobil a pohotově dojel do vinohradu, kde naložil zraněnou tetu a odvezl jí do nemocnice. V nemocnici tetu čekala operace, při které jí vyčistili břicho. Měla poškozené téměř všechny orgány a byla velice slabá a nemohli ji proto operovat dlouho a vyčistit ránu důkladně. Margaretina teta měla v noci vysoké horečky a tak jí zdravotní sestry dávaly cucat led a díky tomu se jí stáhly cévy a ona nevykrvácela. Tehdy nebyly žádné transfuze, ani antibiotika, která by jí pomohla, pacienti dostávali pouze siliciové prášky. Lékaři předpokládali, že své zranění nepřezijí a povolali kněze z nedaleké kalvárie, jenž měl tetu Karolínu duchovně připravit na smrt, jak říká Margareta, duchovně ji zaopatřit. Teta se divila, proč že za ní kněz chodí, že ona přeci nezemře. Bylo to mladé jednadvacetileté děvče, netrpící žádnými chorobami. Když pak lékaři viděli, že nezemřela, udělali jí další potřebné operace a teta přežila. Sestra Margareta pak vzpomínala, že se tenkrát, jako sedmileté děvče běžela zeptat maminky, kde je teta, protože bylo zvykem, že teta vařila. Tetě bylo šestnáct let, když jí zemřela maminka a ona se pak starala o svých šest sourozenců-chlapců a otce. A jelikož Margareta nikdy předtím nebyla v nemocnici, vyprávěla jí matka, že se tam o tetu starají sestřičky. Tehdy ji poprvé napadla myšlenka, že se nechce nikdy radovat, když jiní trpí, že jim chce pomáhat. Napadlo ji, že bude řádovou sestrou. Nehoda se stala 20. července a 19. července připadá na svátek zakladatele řádu, sv. Vincence. Hlubokým přesvědčením sestry Margarety je, že sv. Vincenc vyprosil pro tetu milost a vykoupil ji tím, že se stala Margareta řeholnicí.

I později, když chodila Margareta do měšťanské školy, říkala jí sestřička, která ji učila, že si myslí, že by se mohla stát ošetřovatelkou. A myslela na to i za čas, kdy končila měšťanskou školu a odpovídala na otázku o jejím budoucím povolání. Mimo jiné se dozvěděla o zdravotnickém vzdělání v nedaleké klášterní škole. Ovšem to ještě nevěděla, že si vybere právě „vincentky“.

Když doma oznámila své rozhodnutí, odejít do kláštera, chtěla maminka, aby si vybrala „karmelitánky“, v té době byla hodně oblíbená matka Tereza. Chtěla, aby šla k těm nejpřísnějším. Ale shodou mnoha dalších okolností se stalo, že je Margareta sestrou řádu sv. Vincence. Stalo se, že jako malá holčička šla své o deset let mladší sestře koupit botičky do Nitry, měla totiž žakovskou jízdenku na autobus a nemusela ho platit, jako kdyby jela se setrou její matka. V Nitře se

muselo jít velkou školou patřící k biskupství, a protože její sborová věž byla sražená a opravovala se, muselo se chodit bočním vchodem. Byl čtvrtek, den kdy učitelé měli povinné hodiny ruštiny a pro děti byla škola uzavřená. Tehdy po cestě bočním vchodem potkala Margareta svou učitelku, která jí připadala jako anděl z nebe, jako zbožné stvoření. Na otázku, co tam dělá, bez rozmyšlení odpověděla: „*Sestřičko Stelo, já chci jít do kláštera a naši mě nechtějí pustit.*“ Když jí pak ještě řekla, že si to přeje už od sedmi let, vzala jí setra Stela za svou představenou, aby se jí zeptala, zda by pro Margaretu neměla místo v gymnáziu. A místo bylo.

Ovšem psal se rok 1948, byla poválečná doba, Margaretina rodina neměla žádnou nouzi, ale peněz nazbyt také ne. Lidé tehdy šetřili každou korunu. Margareta měla 5 sourozenců, jedna sestřička jí zemřela, když jí bylo 8 let a jinak měla samé bratry. Další sestru si pak, jak Margareta říká, vymodlila. Její maminka už další dítě nechtěla. Důvodem byla ekonomická situace rodiny, neboť na gymnáziu musely kandidátky přispívat. Tak se říkalo dívkám, které se připravovaly na to, stát se řádovými sestrami na gymnáziu, když jim ještě nebylo 18 let. Kandidátka totiž mohla kdykoliv odejít a tímto způsobem se řehole zaopatřovala. Margareta proto nechtěla na rodiče naléhat a v žádném případě po nich nemohla žádat, aby jí školu platili a svěřila se s tím své tetě Karolíně. Teta byla tou dobou léčena na tzv. chudobné svědectví, což bylo jakési potvrzení, že je z chudé rodiny a nemá prostředky na to, aby si léčbu hradila sama. V nemocnici mohla být jen půl roku a pak musela léčbu na čtrnáct dní přerušit. Teta velice dobře znala jednu sestřičku, která se o ní v nemocnici starala a domluvila s ní Margaretě schůzku. Peníze jí dát nemohla a tak jí chtěla alespoň tímto způsobem trochu pomoci.

Sestra Margareta se tedy se známou sestrou z nemocnice setkala. Když jí pak sestra vyslechla, navrhla jí, aby se setkala ještě s jejich představeným, který byl představený, jak ženské tak mužské řehole, a také proto, že se chystaly koncem května přijímací zkoušky na zdravotní škole při klášteře. Margareta si promluvila i s představeným, který ji hned nabídl místo kandidátky. To ale Margareta musela odmítnout. Byl čas žní a ona musela rodičům pomoci se sklizením, tak přislíbila, že až odjede poslední vůz s obilím, půjde do kláštera. Tak se tedy domluvili. 30. července se domlátilo obilí a hned na druhý den maminka Margaretu sbalila a odvezla ji do kláštera do Ladoc. Její malá sestra na ní byla fixovaná a chtěla, aby jí Margareta vzala s sebou. Do kláštera ale nikdy

nevstoupila, v současné době je již v důchodu a celý život pracovala jako zdravotní sestra a vychovala čtyři děti.

Potom, co sestra Margareta vzpomněla na svou cestu do kláštera, ještě dodala, že si uvědomuje, že událost s tetou byl vlastně veliký zázrak. A tetě pomohla přímluva zakladatele řádu, sv. Vincence, neboť on chtěl sestru Margaretu do své společnosti.

V roce 1948 nastoupila šestnáctiletá Margareta do kláštera jako kandidátka. To se ale ještě nemohla stát novickou. Do noviciátu bylo povoleno vstupovat až od osmnácti let. Měla nastoupit do zdravotní školy, ovšem sestra, která ji přijímala, onemocněla a ona ji musela na jejím místě zastoupit. Když jí bylo osmnáct let, přesněji den po jejích narozeninách, vstoupila Margareta společně se sestrou Marií Mrázikovou do noviciátu. Ovšem byl už rok 1950 a postupně se zakazovalo přijímat nové sestry do řádů. Ony byly posledními sestrami, které narychlo ještě přijali. Margareta tedy šla ve svých šestnácti letech, namísto do školy, do práce v nemocnici. Neměla o zdravotnictví vůbec žádnou představu a hned ji dali práci vždy tři dny na krční ambulanci a tři dny na zubní, přesto se sestra rychle zapracovala. Když pracovala na ambulanci, shodou okolností byl její první pacient, kterému brali mandle její kněz, mající na starosti novicky. Kněz pak docházel na pravidelné kontroly. A jelikož místní zdravotní sestry věděly, že Margareta touží po tom stát se novickou, ponoukaly jí k tomu, aby se ho zeptala, zda nemá volné místo. Nakonec se odhodlala, ale kněz jí odpověděl: „Ani o den déle než až vám bude osmnáct let.“ Načež se Margareta horlivě modlila a ještě stihla mezi posledními sestrami vstoupit do semináře. Jak sama říká: *„Bůh mě vyslyšel. A bylo to další boží řízení, protože kdybych šla tenkrát do té školy, nebylo by možné, aby mi řehole přerušila školu a pak bych to nestihla, to už by byl rok 1952. Musela bych po pořádku, nejdřív dokončit školu, až pak bych mohla do semináře. Takto Pán bůh řídí každý krok člověka.“*

Jen co se Margareta stala novickou, vyšlo státní nařízení, aby se novicky, postulátky a kandidátky propustily a nové již nepřijímaly. Tehdy přišla sestra představená oznámit mladým novickým, jakéže to nařízení vyšlo, a že může každá z nich vystoupit a až se změní časy, bez okolků je zase přijmou. Žádná z nich ale vystoupit nechtěla. Po provinciální radě byla proto rozeslána žádost o nepotřebná roucha a hábity do okolních klášterů. A těmito takto opatřenými rouchy byly sestry ihned oblečeny. A jelikož se roucha oblékala podle abecedy, vyšlo na

Margaretu datum 20. května, den po jejích osmnáctých narozeninách, vyplnila se tedy slova kněze, který předpověděl, že ji nevezmou ani o den déle.

Zanedlouho po jejím přijetí do Ladoc k nim začali přijíždět další sestřičky, neboť právě z tohoto kláštera udělali soustředný tábor, mladé sestry se snažili dávat do nemocnic, kde jich bylo potřeba a starší stahovali k nim do kláštera. V nitranské nemocnici pracovaly do té doby řeholní civilní sestry jen jako pomocné síly, žádná z nich nebyla zaměstnaná jako zdravotnice. A stalo se, že i za sestrami včetně sestry Margarety přišla v noci jedna z řeholnic a řekla, aby si sbalily a odvedla je na nádraží a poslala do nemocnice v Nitře. K tomu, aby je mohli v nemocnici přihlásit, jako zaměstnankyně bylo potřeba jejich řádového jména. To se obvykle dávalo při oblékání roucha, kdy každá skupina přijatých dostala jméno od stejného písmene. Sestra Margareta byla ve skupině, které bylo přisouzeno písmeno M. Ale vše se událo tak rychle, že sestry jména nedostaly. Bylo jich tehdy asi 60 a skupinka sestry Margarety čítala 15 novicек. Takže si po příjezdu do svého nového zaměstnání měla každá sestra říci své biřmované jméno a to se stalo i jejich jménem řádovým. Později se Margareta dozvěděla, že měla dostat jméno Magna, neboli velký.

Sestra Margareta byla velice mladá, když nastoupila do nemocnice. Zde ovšem nebyly jen sestry a hned se setkala s jedním mužem, soudruhem, jak ho sestra Margareta označila, který se snažil sestry všelijak zkoušet a zlomit je k odchodu z řádu. Ačkoli nebyl zlý, vyptával se Margarety, proč nemá zlatý křížek, symbol splnění řádových slibů. Margareta ho odradila tím, že mu vysvětlila, že na zlatý nemá peníze a namísto něj má křížek dřevěný.

V Nitře pracovala Margareta od roku 1950 do roku 1956. Původně působila na zubním oddělení, ale brzy přestoupila a pracovala na dětském oddělení. Na počátku padesátých let se z nemocnic stahovaly všechny sestry bez zdravotnického vzdělání, například učitelky a tak byl najednou v nemocnicích nedostatek sester. Margareta nastoupila na místo provinciální sestry, která byla původně učitelkou a musela odejít. Na celém oddělení byly jen dvě. Ona a jedna zdravotní sestra, původně učitelka, ale se zdravotnickou školou. A právě ona sestru Margaretu náležitě vyškolila a připravila. Učila jí například tím, že jí schovala sondu, která se zaváděla do žaludku pod ručník a Margareta se tak učila nahmatat pacientovi žílu.

V roce 1956 byla sestra Margareta opět přestěhována. Pro ni a její kolegyně přišli v noci a odvezli je do Podolínce v Tatrách, což byl další sběrný tábor, ve kterém Margareta pracovala v kanceláři. Sestry na toto stěhování čekaly od roku 1950, žily tedy 6 let v nejistotě, kdy si pro ně přijdou. A šest let měly sestry sbalené nepotřebné věci v kufru, aby byly pak schopné rychlého odchodu, jelikož vše tehdy probíhalo v utajení a nikdo je proto nemohl na případné stěhování upozornit předem. Když přišlo na to, že se mají rychle sbalit, sestry pouze svázaly peřiny a mohly být naloženy do autobusů. Mimo jiné byla každá sestra jednotlivě tázána, zda nechce vystoupit z řehole a zůstat zde pracovat. Ale žádná sestra nezůstala. Transport sester probíhal starými a pomalými autobusy bez zastavení a celou noc. A ačkoli byly sestry ospalé, nespaly, neboť se obávaly, že je odváží na Sibiř.

Tehdy proběhlo hromadné stěhování, přičemž nejmladší sestry, mezi které patřila i sestra Margareta, byly odvezeny do Podolínce. Šikovné sestry byly odvezeny do Ivánky u Nitry do zestátněného provinciálního domu sester svatého Ducha, aby vyšívaly ornáty na torušová roucha. Sestry se zdravotnickým vzděláním, které byly vrchní či operační sestry byly převezeny do Hronského Benediktu, ležícího nedaleko Nitry. Posledně jmenované sestry byly umístěny nedaleko Nitry velice strategicky, neboť v případě nutnosti je bylo možné rychle stáhnout na potřebná pracoviště.

V Podolínci strávila sestra Margareta tři roky. Potom, byla převezena společně se sestrami z nemocničních oddělení, jako byla např. onkologie či psychiatrie, do kláštera pod Martinem. Byl to starý, neopravený a neobydlený klášter s malou kapličkou, kterou dal postavit ještě Béla IV. Tehdy bylo nařízení takové, že sem musí být sestry bezpodmínečně převezeny i kdyby měly spát na zemi. Mezi kostelem a klášteřem byla studená prachová chodba a i na tomto vlhkém místě musely být sestry uloženy, neboť jiné místo pro ně v klášteře nebylo. Dokonce jeden přednosta charity prý musel odstoupit, neboť neměl na toto povolání svědomí.

Tehdy, když Margareta společně s ostatními sestrami opustila Podolínec, přišel za ní bratr a nabídl jí, aby se vrátila domů. Margareta mu na to ale odpověděla: *„Ty jsi voják, kdyby ses vzdal, že utečeš od vojska, co by následovalo? Odstřelí tě. A já jsem šla dobrovolně, ne, že bych musela. Ty jsi voják, protože jím musíš být, ale já ne, tak proč bych se měla vzdávat. Když mě*

pán Bůh povolal, tak on se o mě postará.“ Sestry to tak cítily a v jejich odhodlání pro ně byla tou největší oporou právě silná víra v Boží pomoc a pevná osobní vůle.

Když přišel rok 1968, sestry vyvečené do Čech jako první byly poslány na práci do továren. Byly to především učitelky. Později komunističtí zástupci rozhodli o tom, že jim práce nejde a tyto sestry byly přesunuty do domovů důchodců. A to, že to byla trochu uvolněnější doba, potvrzuje i sestra Margareta, která má srovnání se stěhováním v roce 1956. Tehdy nebylo možné, aby představené sestry do stěhování jakkoliv zasahovaly. A právě v této době, v roce 1969 se Margareta dostala do Čech, do Ústavu pro postižené děti v Bylanech u Českého Brodu. Stalo se tak v rámci nahrazování starých sester novými, neboť v Bylanech působily pouze řádové sestry.

Po nástupu Dubčeka se snažila každá řehole mít svůj vlastní dům. V klášteře, ve kterém pracovala Margareta v roce 1968, byla společně se sestrami z dalších čtyř řádů. Byly to alžbětinky¹⁰¹, křížové sestry¹⁰², spasitelky¹⁰³ a vykupitelky¹⁰⁴. Margareta pracovala v kanceláři, neboť zrovna neměli na toto místo nikoho jiného. Margaretě to nevadilo, měla matematiku ráda a také chtěla poslouchat, toto místo jí přidělili a i kdyby se jí sebevíce nelíbilo, přijala by ho, složila přeci slib poslušnosti.

V klášteře to nebylo zcela připravené pro příchod sester, natož pro to, aby jich zde žilo tolik. Zpočátku tam nebyla ani prádelna, prát si sestry chodily do nedalekého lesního potůčku. Margareta vzpomíná, že byla mladá a vždy se to nějak udělalo, ač to nebylo vůbec lehké. Původně to byl sirotčinec, zajišťovaný řeholí „notredamek“. Později klášter patřil lesnímu závodu a sloužil jako skladiště. Potom se stal místem, kam režim přesunul řeholní sestry, pro které neměl uplatnění. Budovu spravoval památkový úřad v Žilině, jelikož to byl památkový objekt, čemuž se musela přikládat pozornost i při přestavbě kláštera na obyvatelné místo. Nebyly zde ani kachličky a vodu si musely sestry přinášet v lavorech. V zimě se sestry chodily mýt k potůčku a voda bývala často zmrzlá.

¹⁰¹ Alžbětinky jsou nazývány sestry sv. Alžběty, což je katolický ženský řeholní řád. Hlavním posláním řeholnic je ošetřovat nemocné a poskytovat pomoc potřebným a chorým v nemocnicích, které byly zakládány při všech konventech. Řád se řídí III. řeholí svatého Františka a má svoje vlastní statuta.

¹⁰² Patří ke kongregaci Milosrdných sester sv. Kříže.

¹⁰³ Patří ke kongregaci sester Nejsvětějšího spasitele a patří mezi apoštolské řády.

¹⁰⁴ Patří ke kongregaci sester božského vykupitele.

Původně bylo plánováno, aby sestry měly v klášteře nějaké pracovní uplatnění, například aby chodily na řepu, brambory či chodily sázet stromky do lesů. Ještě předtím, ale měl klášter sloužit jako kachní farma, protože, zde zbudovali pro farmu místnosti, ve kterých pak přespávali dělníci pracující na opravách kláštera. Pro dělníky sestry vařily a uklízely. Velice dlouho zde pak museli všichni žít v nedůstojných podmínkách.

Jelikož sestra Margareta měla na starosti finanční otázky a veškerou další administrativu týkající se řeholních sester a hospodaření kláštera, mohu na tomto místě alespoň troch přiblížit finanční stránku řeholnic. Sestry, zaměstnané v klášteře dostávaly 460 Kčs hrubý plat, z čehož musely platit daň a stravu a jen taktak s platem vystačily. Oproti tomu sestry, které už byly v důchodu a v klášteře jen žily, dostávaly jen 190 Kč a to musely ještě navíc k ubytování a stravě připočítat částku za charitu. Bylo proto běžné, že sestry žily s vysokým dluhem. Margareta pak jakožto oprávněná osoba vykazovala každý měsíc sestrám jejich dluh. A v době, kdy přišla „Dubčekova léta“ jak Margareta sama tuto dobu označila, činil celkový dluh řehole sester sv. Vincence de Paul 2 miliony korun, což bylo na tu dobu velice hodně peněz.

Tato situace se pak vyřešila, až když sestry dostaly nového kněze, dosazeného komunistickou stranou. Ten Margaretu ujistil, že tak, jak se dluh napsal, tak se také odepíše. Na to sestra vzpomínala s úsměvem a dodala: *„Bylo to takové, ale Pánbůh se o nás postaral a my to přežily. Občas to bylo opravdu nelidské. Sice jsme měly název charitní domov, ale přitom jsme byly tábor.“*

Potom sestru Margaretu osud přivedl do malé středočeské vesnice Bylany, kde byl v bývalém zámečku Sociální ústav pro mentálně postižené děti, o které se sestra starala. Tehdy měla už sestra Margareta katechetický kurz, který si udělala hned, jak režim trochu povolil, tedy v době, kdy nastoupil Alexandr Dubček. Tento kurz sestrám zprostředkovalo biskupství v Banské Bystrici. Kurz probíhal vždy jednou za měsíc a byly zde sestry z různých domovů. Všechny ty, které měly o katechismus zájem. Ovšem po absolvování kurzu už nebylo možné vyučovat katechismus, tedy náboženství na školách. Kurz byl de facto jen pro sestry, pro jejich osobní vzdělání. Tajným přáním sestry Margarety v té době bylo, aby mohla pomáhat a pracovat s dětmi, což se jí nakonec vyplnilo a ona se dostala do Bylan.

Když přišla Margareta do Čech, začala si mimo jiné splňovat i další sen. A to sice, udělat si zdravotnickou školu, kterou na Slovensku nebylo možné vystudovat. Začala tedy studovat v Kolíně a opět měla štěstí, neboť brzy po jejím nástupu ředitel školy oznámil, že už není možné v budoucnosti přijímat ke studiu další řádové sestry. Sestře Margaretě a jejím kolegyním bylo ještě umožněno řádně studium dokončit, dokonce mohly nosit na přednášky i zkoušky řeholní roucho, což byl dlouhý modrý hábit s širokými rukávy a široké bílé čepce. To už bylo sestře něco kolem 39 let a naštěstí se nemusela výuky účastnit tajně a v civilu. Na zdravotní škole učili samí vzdělaní lidé, mezi nimi i primář ortopedie, který sestrám říkával, proč že to chodí tak často do školy, že jakožto staré a zkušené zdravotnice by to ani nepotřebovaly. Docházka byla velmi častá a do toho sestry ještě pracovaly. Škola trvala celkem 4 roky a na školu chodili i civilní pracovníci, například pomocnice v nemocnicích, které měly jen maturitu. S maturitou mohly být jen sanitářky s nízkým platem a po absolvování školy, získaly mnohem vyšší plat.

A právě s tímto primářem, ortopedem měla sestra Margareta malý konflikt, týkající se její víry. Bylo to, když jim vyprávěl o vzkříšení Krista. Tvrdil, že Kristus nezemřel zcela, že to byla pouze klinická smrt, a proto se může mluvit o vzkříšení. Toto tvrzení sestřičku natolik pobouřilo, že ačkoli je sestra velice tichá a zdrženlivá osoba, musela se ozvat a primáři oponovat. Velice slušně mu proto odvětila, jak to, že on, takový vzdělaný člověk může vůbec něco takového říci, vždyť přeci ví, jak hodně Kristus trpěl, byl korunován, byl bičován, nejedl a tak dále a na kříži se vlastně udusil, neboť tam visel tři hodiny. A když ho Židé tolik nenáviděli, až by ho byli roztrhali a ukřižovali znovu, kdyby byl jen zdánlivě mrtvý, jak tvrdí. K tomu Margaretu vedla její víra, musela se jí zastat, nechtěla primáře před ostatními shodit, ale byla její duchovní povinnost se ozvat. Tato událost se později odmlčela a primář si na sestru nikterak nezasedl, jen na konci studia. Při maturitě jí dal dvojku, ačkoli měla vždy samé jedničky. Maturovalo se z českého jazyka, ruského jazyka, chirurgie a interny. Své studium na zdravotní škole sestra ukončila v roce 1974 a dlouhá léta potom se se spolužáky scházela. Nyní ještě vzpomíná na velice dobrý kolektiv, který na škole byl a říká: „*Byli jsme tenkrát jak rodina.*“

Vraťme se ale zpět k Bylanům, kde sestra působila, jak už je výše uvedeno od roku 1969 a byla zde vlastně nadvakrát. Od roku 1969 do roku 1979 a potom

se tam ještě na dva roky po třinácti letech vrátila. V roce 1979 byla Margareta přeložena do ústavu v Oseku u Strakonice, neboť tam potřebovali někoho se zdravotní školou. V Oseku byl ústav ze 190 postiženými chlapci, kteří sestřím velice pomáhali, pěstovali kytky, zeleninu, jahody a léčivé byliny, jako například diviznu a sléz, které následně sušili a posílali do sběru. Tam Margareta působila až do svých šedesátých narozenin, kdy byla na dva roky přeložena do Mařenic u České Lípy, odkud se pak ještě na dva roky vrátila do ústavu v Bylanech¹⁰⁵. Jenže za dva roky se Bylany rušily. Nerušil se ústav jako takový, ale rušilo se, že tam budou pracovat řeholní sestry. Napříště už tam měly pracovat jen civilní vychovatelky a zdravotní sestry. V paměti na tuto dobu sestře utkvělo ještě to, že když se do Bylan po dvanácti letech vracela, bylo to tam už zcela jiné. Nenašla své malé dětičky, z chlapců se stali mládenci a z děvčátek byly slečny.

Ovšem když sestra přišla poprvé do Bylan, vzpomíná na svou první noc tam. *„Tu první noc jsem celou proplakala, že mě přeložili tak daleko. A v místnosti, ve které jsme spaly, plakala ještě jedna sestřička, kterou překládali z Bylan pryč.“* Tehdy to bylo velice smutné, Margareta si stýskala po rodném Slovensku, které měla tolik ráda, a které bylo nyní velice daleko.

Na období v Bylanech ale Margareta vzpomíná s láskou. Děti se ukládaly k spánku už v 19 hodin a tak nikdy neviděly noční oblohu ani měsíc. A tak sestra Margareta jednou vzala jednoho malého chlapce ven. Jmenoval se František. A ukázala mu tu krásnou noční oblohu s měsícem jak rohlík. Samozřejmě mu tím udělala velikou radost. V Bylanech u zámečku byla také velká zahrada, tak se často chodilo s dětmi ven. Dokonce se i fotilo a tak sestřím zůstaly i nějaké vzpomínky v podobě fotografií.

Sestry se dětem snažily věnovat, co nejvíce. Margareta měla na starosti ruční práce a s dětmi například vyšívala. Se setrou Václavou děti zase různě cvičily a tančily na hudbu. V ústavu se hrávalo i divadlo, děti byly převlečené za hříbečky, včelky a kytičky. Sestra Maristela, jakožto zručná švadlena, dětem našila kostýmy, ve kterých pak hrdě představily své role. Nebylo to divadlo složité na děj, včelky čichaly ke kytičkám a podobně, ale i tak udělalo radost jak dětem, tak jejich rodičům.

¹⁰⁵ V bylanském ústavu působily sestry od roku 1956 do roku 1993.

V horním patře ústavu měly sestry dokonce i vysvěcenou svou vlastní kapličku, kam se odebíraly k modlitbám.

Z Bylan šla pak setra Margareta rovnou do Mendriky, kde žije i v současné době.

4.2 *Sestra Marie Mráziková, řádovým jménem Marie*

Sestra Marie se narodila na Slovensku nedaleko Trenčína v roce 1932 do rodiny maloročníků. Žila společně s dalšími třemi sourozenci, čtvrtý sourozenec se narodil, až když Marie bydlela na internátě. Doma byla vychována k zodpovědnosti, sama to popsala takto: „...doma jsme si mohli dělat, co jsme chtěli, byla to taková tichá domácnost, ale přitom jsme každý byli za své skutky velmi zodpovědní. Já jsem doma nikdy neslyšela slova „musíš, nesmíš“, ale život nám určil sám hranice a my moc dobře věděli, co se smí a co ne.“ Do gymnázia chodila v Trenčíně, bylo to gymnázium vedené sestrami „notredamkami“¹⁰⁶, to ale navštěvovala pouze do kvarty, neboť byla taková situace, že děti pocházející z chudých rolnických rodin už nemohly ve studiu dále pokračovat. Každý měl na vysvědčení napsáno, že může či nemůže postupovat do dalšího ročníku. Děti, které pokračovat nemohly, bylo hodně. Tehdy se sestra Marie začala rozmýšlet, co bude dělat dál. Věděla, že to nějaký rok potrvá. Novou školu vybírala podle toho, aby škola, kterou si zvolí, byla užitečná a pak by se vrátila na gymnázium. Marie se totiž chtěla stát lékařkou. Vystudovala dvouletou školu bez maturity pro učitelky v mateřských školách v Žilině. K dětem ještě neměla takový vztah, přeci jen do dvanácti let chodila do školy a potom byla na internátě a děti si ani doma moc neužila. Už i na gymnáziu pobývala na internátě. Bylo to u sester řádu sv. Vincence, které zde vedly internát společně se sirotčincem.

O tom, že se jednou Marie stane řádovou sestrou, přemýšlela už od dětství. Vždy jí přitahovaly články v časopisech věnované právě řeholnicím, které s nadšením pročítala. Líbilo se jí to, ačkoli ve skutečnosti žádnou řádovou sestru osobně nepotkala. Na gymnáziu se pak přímo setkala s aspirantkami a kandidátkami řádu „notredamek“ ba dokonce jedna kandidátka se stala její dobrou kamarádkou. A ačkoliv to bylo dobré děvče, k tomuto řádu to Marii nikdy netáhlo. Tenkrát už uvnitř sebe Marie věděla, že bude řádovou sestrou, ale věděla i to, že u „notredamek“ to nebude. Ve škole v Žilině zase chodila do školy, vedené sestrami z řádu Františkánek, kde byly opět i jejich kandidátky, ale Marii to k nim nikterak nelákalo. Se sestrami „vincentkami“ se poprvé setkala ještě na gymnáziu

¹⁰⁶ Notredamky - Kongregace Školských sester de Notre Dame je katolická řeholní kongregace českého původu

v Trenčíně, když byla nemocná a musela nějaký čas strávit v nemocnici, kde „vincentky“ pracovaly, tehdy ještě oděné ve starých těžkých hábitech se širokými rukávy, o kterých mluvila i sestra Margareta v předchozí kapitole. Na což Marie vzpomíná: *„Byly to takové těžké šaty, ale chápala jsem, že v životě musí nějaké to pokání být. Ale když jsem tam ležela v nemocnici, vzpomínám si, že jsem říkala sestřičce: „ Takovou sestřičkou bych chtěla být, ale takové šaty bych si neoblékla, za nic.“ Ty šaty se mi strašně nelíbily. A ještě ty kornety, široké bílé čepce.“* Jasnější budoucnost pak viděla, až když byla na internátě u sestřiček „vincentek“, které tam vedly i sirotčinec a s láskou se o děti staraly. Začala si jich více všimnat a stále více se jí tento řád zamlouval. To už bylo po roce 1948. Ovšem ještě za války zde sestry schovávaly židovské děti a později v době komunismu zase pomáhaly a schovávaly děti z perzekuovaných rodin. Což mladé Marii imponovalo. O tom, že tam sestry někoho schovávají, se vědělo, ale nikoho ani v duchu nenapadlo, že by to prozradil a to bylo na internátě dohromady něco kolem šedesáti chovanek.

Když se pak o jejím záměru dozvěděla rodina, všichni se jí doma ptali „proč“? Pro Marii to bylo jasné. Vždyť na světě je tolik dětí bez rodičů, tolik starých lidí, kteří potřebují opatrovníky, tolik nemocných. A právě o ty se chtěla Marie starat.

Marii to nejvíce táhlo k „vincentkám“. Jak sama říká, byl to *„zvláštní niterný pocit“*. Jednou o Vánocích, ještě v době, kdy byla Marie na internátě u „vincentek“, téměř všechny chovanky odjely domů a Marie zůstala na internátě jen se svou sestřenicí. Tenkrát k nim přišla jedna řádová sestra a pozvala je k nim, aby prý nezůstávaly samotné. A právě tato sestra Marii nabídla, jestli si nechce o svém přání být řeholnicí popovídat s provinciálním ředitelem. Ředitel byl velmi dobrý člověk, ale protože Marii nebylo ještě osmnáct let, přijmout ji do noviciátu ještě nemohl. To bylo v roce 1948, později už nové novicky nesměly být přijímány vůbec. Ředitel byl velmi brzy vyměněn za civilního, komunismus vyznávajícího nástupce. Když Marie o rok později dokončila školu bez komisní zkoušky, dostala bílý čepce a byla oficiálně přijata mezi kandidátky. Vše muselo proběhnout neveřejně a nesmělo se o tom mluvit. Bílé čapky pak směla společně s ostatními kandidátkami nosit pouze do kostela.

V době kdy Marie čekala, než dospěje plnoletosti, aby mohla být přijata do noviciátu, pracovala v nemocnici ve slovenském Martině. Když do nemocnice

přijela, vůbec netušila, na jakém oddělení bude pracovat a co ji vlastně čeká. Na tuto chvíli vzpomněla Marie těmito slovy: „...byla tam nemocniční představená. Ta nám hned sdělila, že si nás vezme jako kandidátky, prý potřebuje pomocnou sílu na oddělení. A tak jsme tam zůstaly. Kandidátka Agnežka nás vzala k jedné sestře, tak jsem šla, jelikož v klášteře se musí poslouchat, že ano. Šly jsme přes dlouhý nemocniční areál, jely jsme výtahem do pátého patra, na nic jsme se neptaly, vůbec jsme nevěděly, na které oddělení nás vede. Otevřely se dveře a my byly na dětském, a já jsem se nemohla odlepit od dveří, tak hodně to na mě zapůsobilo. Ale za pár dní jsem byla jako doma. Říká se, že koho Pánbůh volá, že mu dá milost stavovskou a skutečně jsem byla za pár dní jak doma. Jednak mi hodně pomohla předchozí zkušenost ze školy, kde jsem si ještě udělala ošetřovatelský kurz přímo v nemocnici. A potom mě přeložili na internu, abych si prošla co nejvíce odděleními. Vzpomínám na dobu u dětí, kdy jsem jim převlékala postele a vyprávěla jim u toho pohádky.“ Nejdříve tedy pracovala na dětském oddělení, což pro ni zpočátku nebylo vůbec lehké, ale postupem času si zvykla a práci si velice oblíbila. Pak nějaký čas pracovala na ortopedii a interně. A v březnu 1950 vstoupila Marie oficiálně do noviciátu. Kněžimi „vincentek“ byli lazaristé, se kterými jejich společnost sdílela „dům“. A už v dubnu se mezi lidmi začalo proslýchat, že se chystá reorganizace klášterů, a že by mohly být sestry někam odvezeny. Obvykle trval noviciát jeden rok, ale kvůli předpokládané situaci byla Marie, společně s dalšími novickami rychle oblečena do roucha již v květnu stejného roku.

Řeholní roucho pak Marie mohla nosit i na veřejnosti, všechny věci jí zůstaly v Martině a bylo jí přislíbeno, že jí je brzy pošlou, ale bohužel to se nikdy nestalo. Marii tak nezbylo nic než její staré šaty ten hábit, který byl také starý, neb nebyl ani čas, aby jí ušili nový. Marii byla přestěhována na Piark, tak se to tam oficiálně jmenovalo. Byl to sirotčinec, mateřská škola a normální škola, o vše se staralo asi pět nebo šest řeholních sester. Sirotčinec se nacházel v Banickém kraji, který byl velice chudý. Když pro Marii přijelo auto, bylo to v červenci, při strašné bouřce, Marie dorazila celá promoklá. Když přijela, přiřadili ji k dětem do jeslí, ale byl problém, že jí museli nějak zaevidovat a k tomu bylo třeba řeholní jméno, ale protože se vše dělo velmi rychle, jejím řeholním jménem se nakonec stalo i její jméno křestní. Řádovým jménem byla tedy také Marie. A ačkoliv zde byla jen měsíc, odnesla si odtud spoustu zážitků.

V rámci reorganizace a po dohodě s představenými byly odtud pak sestry odvezeny. Marie byla tenkrát ve výhodě před ostatními, jelikož neměla žádné osobní věci, nemusela se ani balit. Když pro ně po dlouhém čekání konečně přijelo nákladní auto, nemohly se už ani vrátit, ani se rozloučit, musely jet. Čekala je dlouhá cesta přes celé Slovensko. Jeli dnem i nocí, a když už to nebylo možné, byla se jedna z nich zeptat řidiče, kam prý je vezou. Do Bělušských Slatin dorazili večer. Byly to bývalé lázně, v té době už neprovozované, kde se sestrami zůstala další měsíc. Společně s vybranými sestrami, všem bylo pod třicet let, je odvezli do odlehlého kláštera, kde již byly řeholnice z Košic. V klášteře spaly sestry na zemi ve třídách. Bylo jich mnoho a k dispozici jim bylo pouze několik postelí. Odtud je traktor odvážel pracovat do státních statků a JZD. Práce byla velice namáhavá, když přišla zima, sestry neměly ani teplé oblečení a to musely čistit brambory a řepu. Občas jim lidé z vesnice přinesli nějaké šátky, ale to zdaleka nestačilo. Sestry si nemohly ani nic koupit, nedostávaly žádný plat a to si musely ještě platit stravu a ubytování. Naštěstí některé sestřičky, které dříve pracovaly ve školách a dostávaly plat, který nechtěly přijmout a který jim byl ukládán na knížku, vše zaplatily. Přes zimu, když nebyla práce na poli, zašívaly sestry prádlo pro nemocnice. Zde Marie zůstala celý rok. Poté se rozhodlo, že budou převezeny do nějaké továrny v Čechách. Tehdy se vůbec nevědělo, kam pojedou, byla to taková nejistota. Sestry nevěděly ani kdy pro ně přijedou. Sestry o tom dokonce i žertovaly. Vtipkovaly o tom, že by je mohli odvést na Sibiř. A jelikož mezi řeholicemi panovala velká náklonnost, dalo se vše špatné vydržet. Kdežto kdyby byl člověk v takovéto situaci sám, mohlo by se stát, že bude podléhat špatným myšlenkám a bylo by to pro něho méně snesitelnější. Takto, všechny sestry sdílely stejný osud.

Sestry a společně s nimi i Marie byly převezeny do Hanušovic na severní Moravě. Byl tam internát sester „uršulinek“¹⁰⁷. Společně si sestry vytvořily takový sobě vlastní, nepsaný způsob dorozumívání, neboť na ně vedení kladlo veliký politický nápor. Tam Marie pracovala v továrně na zpracování lnu. Práce zde byla velice namáhavá, spočívala především v předení, přičemž sestry pracovaly ve velkém horku a vlhku. Když pak vycházely ven, kde byla velká zima, celé se

¹⁰⁷ Uršulinky = voršilký, neboť světec sv. Voršila je někdy nazýván sv. Uršula. Patří k řádu sester uršulinech Římské unie.

třásly, takže ani podmínky nebyly přívětivé. Ale kupodivu kvůli tomu neměla žádná z nich větší zdravotní problémy.

Za práci Marie dostávala plat. Bylo to 700 Kčs, z čehož jí byl stržen poplatek za stravu a za ubytování, takže Marii zbylo na celý měsíc jen 100 korun. Ven se nesmělo chodit vůbec, pouze jedna ze sester mohla docházet na poštu a dokonce ani návštěvy nesměly sestry přijímat. Jednou za Marií přijela její rodina a ona s nimi mohla mluvit pouze přes vrata. Ve vesnici byly pouze tři činžovní domy a do města bylo hodně daleko a nebyla žádná možnost tam přespat a tak Mariina rodina musela opět odjet zpátky domů.

Když uplynul nějaký čas, vedení povolilo alespoň návštěvy kostela. Podmínkou ale bylo, že to nikterak nenaruší jejich pracovní dobu. A jelikož byl kostel hodinu a čtvrt cesty daleko, musely sestry vstávat ve tři hodiny ráno, aby se včas vrátily do práce, která jim začínala v šest hodin. První půl hodinu trvalo, než došly k nádraží, odkud pak cesta pokračovala rozsáhlou německou dědinou podél řeky Moravy až ke kostelu. A jelikož tehdy komunisté mezi místní lidi rozšířili, že sestry přechovávaly zbraně, nikoho z vesnice ani nenapadlo, aby sestry jakkoliv kontaktoval. Důvod nezájmu místních lidí se Marie dozvěděla, až když s nimi někteří začali pracovat. Později farář nechal sestrám zřídit kapličku na pile, bylo to asi v polovině cesty do kostela, kousek za nádražím a tak jim ulehčil jejich ranní výpravy, které ale nakonec skončily úplně, neboť jim časem zřídili kapličku přímo v továrně.

Ovšem politický tlak, vyvíjený stranou nepolevoval ani tehdy, kdy byly sestry zavřeny v továrnách a těžce pracovaly v nelidských podmínkách. Marie vzpomínala, jak jim pravidelně nosili různé petice za mír a nutili je chodit k volbám. Ovšem jak jsem již uvedla výše, sestry „vincentky“ nevolily nikdy. Když jsem se sestry Marie ptala, proč tomu tak bylo, odpověď byla stručná a velmi logická a to sice tato: „...*proč bychom volily, když nemáme možnost výběru, tak jsme nevolily.*“

Jelikož se muselo pracovat i o svátcích, brala si Marie na tyto dny dovolenou, ale za jeden den dovolené ve svátek jí byly strženy dva dny z její dovolené, takže nakonec jí nezbyl ani jeden volný den. A když byl třeba nějaký problém, kdy se nemohlo pracovat kvůli špatným technickým podmínkám, myslím tím, že se například opravoval nějaký stroj nebo turbína, musely sestry dělat jinou, ač zbytečnou činnost, jako jít trhat plevel do pole apod. Sestra Marie

zde strávila celkem tři a půl roku. Ke konci jejího pobytu dostaly sestry novou zmocněnkyni, která je měla na starosti a která na ně dělala různé nátlaky. Marie vzpomněla i jednoho ředitele, který sic byl velkým vyznavačem komunismu, byl dobrý člověk a ten říkal: „*Sestřičky, my komunismus vyznáváme a vy ho žijete.*“ Ovšem tento ředitel byl brzy vyměněn, právě kvůli jeho kladnému vztahu k řeholnicím.

A nebyla to pouze tvrdá práce, kterou musely sestry vydržet, byla to i spousta zbytečných a zlomyslných úkolů, kterými jim vedení stěžovalo život. Za všechny uvedu jeden, zvláště nepříjemný počin, který ale sestry s nadhledem vyřešily. Jednalo se o to, že když nastoupily do továrny, před nimi spravované školským závodem, stroje byly špinavé od oleje a nečistot a sestry je měly vyčistit. Dostaly k tomu ale pouze studenou vodu. Na jejich prosby jim nakonec bylo umožněno to, aby si vodu v prádelně ohřály. Sestry se tak uvedly jako pracovité bytosti, nikoli jako nic nedělající, lelkující a modlící se ženy, jak se původně vedení domnívalo. Pro začátek pak byly sestry zaškoleny k práci na stojících několika bývalými žáky, kteří se zde dříve učili. Mezi nimi byl i bratr jedné ze sester, od kterého se sestry mnohdy dozvíдалy důležité informace.

K továrně v Hanušovicích patřila ještě jedna továrna, která do té hanušovické dodávala vlákno. Tam Marii poslali jednoho dne pracovat. Bylo to asi sedm sester, se kterými tam musela každé ráno dojíždět vlakem. Jak Marie říká, bylo to vysloveně komunistické hnízdo. Působili tam takoví zarytí komunisté, že ani jednoho z nich ani ve snu nenapadlo, co vše se dělá za štítem komunismu. Naštěstí s nimi sestry vycházely vždy velmi dobře. Technického vedoucího dělal Němec, jelikož když komunisté převzali továrnu, všechny zaměstnance německého původu vyvezli a pak si nevěděli s chodem továrny rady. Tak ho zase s celou rodinou dovezli zpět. Mluvil lámanou češtinou, kterou rozděloval práci. Práce byla na tři směny. S Marií pracovala i děvčata z gulagů, která pro svůj původ nemohla chodit do školy. Byly tam tedy řeholnice, dívky z gulagů a zarytí komunisté.

Marie pracovala na soukromém pracovišti, kde se třídil len podle kvality. Byla to dosti namáhavá práce. Len se nejdříve třídil a pak lisoval. A nejen, že to bylo fyzicky velmi náročné, sestry musely pracovat v místnosti, kde se nesmělo topit a byla tam proto zima a dost se prášilo. Navíc byla továrna hodně na severu, kde bývají kruté zimy. V zimě se to dělalo tak, že se musela několikrát za den

přerušit směna, sestry přešly do kotelny, kde se ohřály a pak musely pokračovat v práci. A i přes to, že byly oblečené v kožichu, teplácích a svetrech, stejně jim byla zima. Nejhorší pak bylo, když se otevřela ohromná vrata, kterými se házel len, pod nohama pak měly sestry ještě ventily, kterými začal foukat studený vzduch, sbírající zbytky lnu. Tímto způsobem se následně v místnosti ihned udělal veliký průvan, který byl o to krutější, o co byla venku větší zima. Marie ještě vzpomíná: *„Bylo tam jen jedno topení, velké jako televizor, ale když se od něho oddálily ruce, ty zvlhly a byla ještě větší zima, tak jsme tam pak už nechodily.“* A ačkoliv sestry vykonávaly stejnou práci jako civilní zaměstnanci továrny, dostávaly mnohem nižší plat. Proti tomu sestry nic nezmohly.

Sestry společně s Marií samozřejmě, byly ubytované v nedalekých lesích. Měly přísně zakázáno jakékoliv vycházení ven, což ale nebylo nejsmutnější. Sestry také neměly co oblékat a už vůbec neměly čím topit. *„To bylo těžké.“* říká Marie a hned pokračuje: *„Jednou nám dovezli uhlí, jen pro internát a ti nahoře veleli: „Zasypat prachem!“ a já jsem tou dobou byla nemocná, tak jsem byla doma, neboť jsem nemohla pracovat. Tak jsem u toho byla, když přivezli to uhlí. Řidiči nevěděli, jaká je tam situace, tak jsem vyběhla ven, že jdu okolo. Tak se ptali, kam mají to uhlí složit, tak jsem jim to ukázala. Sice se to nesmělo, muselo to být schované a tak když přišly sestřičky domů, řekla jsem jim, aby si vzala každá konev a šly jsme najednou pro uhlí. A naši zmocněnkyni, když to viděla, pak málem ranila mrtvice. Vysvětlila jsem jí, že jsem myslela, že když přivezli internátní uhlí, tak že je pro nás. Bylo z toho pozdvižení, ale pak když viděli, že nás nepřevychovají, řekli, že to byla zbytečná práce. Nechali nás, ale říkali, že nás dají do těch sociálních ústavů.“* Psal se rok 1953 a vše se dělo v husté atmosféře začátku padesátých let.

Pak byly řeholnice rozděleny a jedna skupina, v níž byla i Marie, byla převezena do velmi elegantního domova důchodců v Kroměříži. Druhá skupina do Černé Hory u Brna, kde byl opět domov důchodců. Tentokrát ale dosti velký se samými „sociálními případy“. Za půl roku Marie nakonec skončila u svých kolegyně v Černé Hoře u Brna. Stalo se totiž, že původní plán vedení promíchat řády, se ukázal jako zcela nefunkční a tak byly sestry ze stejných řádů opět po čase spojeny a pracovaly společně. Zbylé sestry ale pracovaly hlavně v prádelně a na úklidu, jako zdravotnice už tam byly jen další dvě. V domově byli rádi, neboť sestry měly již praxi. Rád byl zejména ředitel domova, o něco méně pak i účetní, která ale podle Marie byla velmi vypočítavá až zlá žena. Účetní později ředitele

udala a do domova přijela rozsáhlá kontrolní komise, která ale nakonec neshledala v dokumentech žádná pochybení. Toť pro názornost ukázka vypočítavosti oné účetní.

V Kroměříži mívali důchodci každý svůj pokoj, svůj nábytek a osobní věci, oproti tomu domov důchodců u Brna se sestával ze dvou místností pro sto osmdesát lidí. Podmínky byly tedy nesrovnatelně odlišné a je jasné, že v Brně byla práce hodně náročná a fyzicky namáhavá. Chybělo také mnoho inventáře, pacienti neměli z čeho jíst. Když se podávalo jídlo, přineslo se šest plechových misek pro ženy a šest plechových kastrůlků pro muže. Lžičku měl každý jednu svou, sám pro sebe, kterou si i sám myl. Ne, ale vždy si pacienti lžičky pečlivě myli. K dispozici jim byla pouze jedna umývárna a jedna koupelna. Domov se nacházel ve dvoupatrovém starém zámku, kde uprostřed byla hala, rozdělena na část mužskou a část ženskou. Uprostřed haly byla jídelna a po straně již zmiňovaná koupelna a umývárna. Marie dodává: *„Byla jsem velice překvapena, když jsem viděla, jak tu žijí bez důstojných podmínek a přitom to byli lidé, co něco znamenali.“* Celoročním problémem bylo mýdlo, které téměř neustále chybělo, ale i třeba hřebeny a jiné osobní a hygienické potřeby či oblečení. Když do domova přišla nová „babička“, neměly jí mnohdy ani sestry co obléci. Většinou se to řešilo tak, že to sestra oznámila své představené, která požádala všechny sestry a takto, ze svých zdrojů, sestry vlastně zaopatřovaly pacientům různé věci.

Pacienty domova tvořili mimo jiné i pacienti z bývalých psychiatrických oddělení v Brně, a ačkoliv byli již přeléčení, neměli vůbec nic a nebylo to s nimi nikterak lehké. Část pacientů byla proto nesvéprávná, ale byli mezi nimi i tací, kteří byli naprosto zdraví a jen kvůli tomu, že nechtěli dobrovolně odevzdat svůj majetek, byli zavřeni na psychiatriích. Všichni dostávali jakési kapesné, bylo to přesně padesát korun, ovšem přímo do ruky ho nikdy opravdu nedostali. Když se Marie jednou ptala, kdeže mají někteří své kapesné, že by potřebovali něco nakoupit, dozvěděla se, že takové věci by musely být evidovány a na to, že nikoho nemají. Marie se proto přihlásila a vzala si to na starost a vedla účty. Díky tomu mohly být nakoupeny některé základní osobní potřeby, kterých se nedostávalo. Mezi sestrami také fungovalo takové nepsané pravidlo, když měla některá řeholnice staré oblečení, které už nepotřebovala, věnovala ho do domova.

Jak už bylo výše zmíněno, v domově byl velký nedostatek ošacení, ačkoliv ve sklepních prostorách zámku byly sýpky s pytlí plnými věcí po zemřelých. Na

věci se ovšem nesmělo vůbec sahat, dokud o jejich dalším užití nerozhodne soud. A jelikož se o tuto problematiku začaly sestry více zajímat, za nějaký čas jim vedení povolilo, aby věci použily pro pacienty domova důchodců. Mezi věcmi bylo mnoho hezkých a často i úplně nových věcí. Mohly bychom říci, že sestry důsledkem jejich přičinění vrátily mnohým pacientům alespoň část jejich důstojnosti, neboť mnoho z nich mělo oblečení samou záplatu.

V Černé Hoře u Brna zůstala Marie celých třináct let. Zprvu zde zažila velkou bídu a kvůli nedostatku personálu denně zažívala i velmi těžkou a namáhavou práci. V roce 1956 do domova přišlo ještě několik sester ošetřovatelek, stažených z nemocnic a poté již byly pracovní podmínky mnohem přijatelnější. Brzy domov dostal na starosti nový ředitel. Na něho Marie vzpomíná s těmito slovy: *„Pak náš vedoucí odešel a přišel nový, kterému paní účetní namluvila, že předchozí ředitel nám nadržoval a celý rok nám ten nový dělal trápení. Všude nás sledoval. Věděl, jak jsme byly dlouho doma, kam jsme kdy šly, že jsme šly s prádlem, každou hloupost. Což bylo nepříjemné. Byla to taková zátěž. Pak přišly ještě nějaké sestřičky a on si myslel, že nás všechny přehází. Stále jsme se s ním přely. Jedna sestřička, velmi moudrá, na něj zavolala komisi. Ta když přišla, ptali se nás, co proti němu máme. Tak proti němu osobně jsme nic neměly, ale on nás neznal, zpřeházel nás a v takové situaci se špatně pracovalo. Nakonec se nic nevyšetřovalo a po čase sám přišel na to, že umíme udělat hodně práce.“*

K domovu patřila i márnice, vedle ní pak byl pokoj plný peřin po zemřelých. Peřiny byly ale povětšinou ve špatném stavu, nedaly se dost dobře používat a tak sestry projevily opět svou oddanou lásku k práci a samozřejmě i místním pacientům. A po večerech, když jim zbyla volná chvílka, tyto peřiny zašívaly, přecpávaly, až jich daly velkou část opět do stavu, ve kterém mohly ještě nějaký čas sloužit.

Další součástí zámku bylo i jakési předzámčí, tedy budova původně určená pro služebnictvo. A za dob domova důchodců sloužící jako místo, kde žilo ještě dalších asi šedesát pacientů. A právě nově přichozí ředitel chtěl uspořádání pozměnit a plánoval dát všechny ležící pacienty do budovy předzámčí. Nakonec mu to ale sestry vymluvily. Budova byla patrová a měla pouze malá okna, ze kterých by pacienti, kteří byli odkázáni pouze ležet, viděli tak akorát vrcholky stromů a strop. Oproti zámku, kde měli možnost komunikovat.

Práce s takto sociálně slabými lidmi byla jistě velice namáhavá, jak psychicky, tak fyzicky. Jednou do domova přišel muž, kterého našli pod mostem, bylo mu tak kolem třiceti let a když přišel, neměl vůbec nic. Jeho manželka pracovala jako lékařka a jeho sestra ho dala kvůli majetkovým neshodám zavřít na oddělení psychiatrie. Chtěla jeho majetek. Když ho později z psychiatrie propustili, neměl se kam vrátit a tak zůstal na ulici, odkud se pak dostal až do domova důchodců, ve kterém Marie pracovala. Sice to nebyl důchodce, ale byl ve velmi zuboženém stavu, tak Marie dostala pokyn ho přijmout.

Za nějaký čas byla Marie přeložena do druhého poschodí, kde měla na starosti sto čtyři pacientů, mezi nimiž byli i psychiatrické osoby. A jelikož tam nebyl žádný výtah, všechno, včetně jídla se muselo nosit nahoru v rukou. Jídlo se nosilo na velkých tácech, na které se vešlo třicet porcí. Byla to velice vyčerpávající práce a sestra Marie vzhledem k tomu, že trpěla srdeční vadou, ji nemohla vykonávat. Bylo toho na jednoho člověka mnoho. Jednou takhle seděla u schodů a nemohla popadnout dech. Když vešel místní lékař a sestru viděl, okamžitě nařídil, aby Marie dostala lehčí práci. Co byla ale lehčí práce? Jiná práce nebyla a tak paní účetní navrhl, aby Marie pracovala jen noční směny, kdy se nenosí jídlo a nemusí se tolik běhat nahoru a dolů. *„Bylo to každý den, vlastně každou noc. Umíte si to představit? Každých 32 dveří otevřít každé dvě hodiny a zkontrolovat pokoje? To byla ještě těžší práce.“* vzpomíná Marie. Situaci pak vyřešilo až přijetí dalších třech řeholních sester ze Slovenska, které byly v soustředných táborech. Ačkoliv práce byla stejně namáhavá, sestry si vzájemně pomáhaly a nakonec jim to ani tolik namáhavé nepřišlo. Neboť tam byly hlavně proto, aby pomáhaly lidem, kteří jejich pomoc potřebují. Pro pacienty byl k dispozici dokonce i kněz. Když bylo třeba, sloužil mši přímo na zámku.

S tímto obdobím má Marie spojenou ještě jednu skutečnost. S Marií zde dlouhodobě spolupracovala i zdravotní sestra, která se v domově později stala vrchní sestrou. Ta vždycky říkala: *„...nikdy mi nebylo tak dobře, ne snad proto, že by za mě sestřičky všechno udělaly, ale když si pomyslím, že ti lidé tam jsou stále, nevymění se jako v nemocnici, kde se člověk uzdraví, že oni jsou tu do smrti, a já jim mohu pomáhat.“*

Podmínky se v domově postupně zlepšovaly. Od dob, kdy byly otevřeny sklepní sklady, bylo i prádla dostatek. Časem také pacienti začali dostávat jakési

„kapesné“, bylo to padesát korun, takže si mohli říct, co potřebují a sestry jim to pak ochotně nakoupily. Nebylo to mnoho, ale na základní věci to stačilo.

Když z domova Marie odcházela, psal se rok 1968. Ostatní řeholnice tam zůstaly ještě dlouhou dobu poté pracovat a Marie odjela pracovat do Orlických hor. Do ústavu pro postižené chlapce v Žampachu u Ústí nad Orlicí.¹⁰⁸ Zde působila Marie další tři roky. Na práci už byla zvyklá. Na starosti měla chlapce ve věku od třinácti do pětadvaceti let. Součástí ústavu byl malý domek, ve kterém byli ještě navíc důchodci. Ti tu žili společně s civilními zaměstnanci. Ještě společně s dalšími čtyřmi sestrami měla Marie na starosti asi šedesát chlapců, rozdělených do čtyř skupin, mezi nimi i skupina ležících dětí. Marie byla ve čtvrté, výchovné skupině s nejméně postiženými dětmi. Původně tam nebyly sestry „vincentky“ samy, byly tam i sestry „františkánky“, které když se politická situace v roce 1968 trochu uvolnila, odešly zpátky na Slovensko. Chlapci zde byli de facto jako na svobodě, mohli pít pivo, kouřit a koukat dlouho do noci na televizi. Trvalo dva měsíce, než chlapci dostali za sestry františkánky náhradu, do té doby tam byly úplně sami. Měli rozdělenou práci, někdo se staral o kuchyň, jiný zase o zahradu atd. Dva chlapci byli tolik postižení, že nemohli pracovat, tak se o ně starala Marie a hrála s nimi různé hry. Z pracoviště je vždy někdo přivedl a oni pak koukali jen na televizi a do ložnice šli v noci s křikem a rachotem, což bylo nepředstavitelné. Marie k tomu dodala toto: „...*tak jsem za nimi šla a vysvětlila jim, že takhle to nejde. Půjdete spát v půl desáté! A oni začali skákat po stolech a vrískali a pískali a já jim říkám: „jdeme se pomodlit a jdeme spát“ a tak jsem šla, ale kdeže. A tehdy jsem si říkala: „pane Bože, jak mám být u takových divochů, to není možné a bylo mi do pláče“*, tak jsem začala přeřikávat otčenáš a pak jsem přestala, otočila jsem se a rozplakala se a v tu ránu všichni ztichli a přišli ke mně. Tak jsem jim popřála dobrou noc a odešla. A oni bez jediného slova, bez bouchání, potichu vlezli každý do své postele a hned spali.“

Ústav byl umístěn ve starém klášteře. Ložnice byly v křídle, kde byla největší zima. Když Marie chodila chlapce ráno budit, musela nejdříve obejít všechny dveře, otevřít je a vzbudit chlapce. Ale stávalo se, že než došla na konec chodby, chlapci, kteří byli probuzeni jako první, už byli opět zpátky v postelích a nechtěli vstávat. I taková trápení zde Marie prožívala. Naštěstí se za čas chlapci

¹⁰⁸ Zde vincentky působily v letech 1969 – 1985.

naučili i vstávat a práce byla hned o něco příjemnější. Chlapci mimo jiné kladli sestřím všelijaké dotazy. Občas bylo složité jim něco vysvětlit, zajímali se totiž o ledacos.

V roce 1971 pak Marie pokračovala ve své cestě osudem a byla přemístěna do ústavu v Bylanech. S prací s postiženými dětmi měla Marie mnoho zkušeností a tak šla do Bylan velice ráda. Do Bylan měla být původně umístěna namísto Marie jiná sestra, ale ta měla velké obavy z toho, že práci nezvládne a poprosila proto o přeložení a toto místo bylo pak následně nabídnuto Marii.

Marie byla zařazena do třetí výchovné skupiny ze třech, které zde měli. Do dalších dvou skupin patřily děti ležící a děti idiotické. Později byly vytvořeny skupiny čtyři, neboť z druhé skupiny idiotických dětí byly vytvořeny skupiny dvě. Do jedné patřily děti klidnější a do té druhé děti čilejší.

Na děti se v intervalu tří měsíců chodila dívat paní doktorka psychiatrická. To ovšem často bývalo velmi málo. Když totiž dítě dostalo lék, který mu nedělal dobře, tak ho mohli změnit až za tři měsíce, kdy byla plánovaná další návštěva doktorky. Později do ústavu přišla jiná doktorka, jmenovitě Dr. Balcarová, která měla postiženého syna a jelikož jí to velmi zajímalo, psychiatrii později vystudovala. Ta pak byla k dispozici každé dva týdny. To si Marie velmi chválila: „...*když někomu nesedly léky, přišla a vyzkoušela jiné. S ní byla příjemná spolupráce. A bylo to i dobré pro děti. Dalo se s ní domluvit prakticky všechno.*“

Ve vzpomínkách té doby má Marie také chlapce jménem Petr, byl ještě velmi malý a doma nemohl být kvůli strašným hygienickým podmínkám. Petr měl ještě dva bratry a byl to chytrý chlapec. Vždy ostatní děti bavil. Jen neustále utíkal a byl v tom dost nevyzpytatelný. Později se s ním Marie naučila pracovat a za čas také jezdil společně s výchovnou skupinou do Svoru v Jizerských horách na jakousi rekreaci. Což bylo pro všechny vždy příjemným narušením stereotypu. Tam sestry s dětmi vždy tvořily, věnovaly se ručním pracím, ale také nacvičovaly různá divadélka a představení. Na děti tyto rekreace měly značný vliv, jak na jejich psychiku, tak na jejich pracovní výsledky.

K bylanskému zámečku, kde byl ústav umístěn, patřila také velká zahrada. Ta byla původně zcela neudržovaná a trvalo dlouho, než jí sestry společně s dětmi upravily. Děti si s sebou vždy braly nějaké náčiní a na zahradě rády pracovaly. Trhaly plevel a jinak se podílely na úpravě zahrady.

Marie také sedávala na pohovce a zašívala nebo dělala něco, co bylo potřeba a děti běhaly kolem a hrály si. Byla tam také švédská bedna, kterou jim Marie postavila tak, aby se po ní mohly klouzat, jako po klouzačce. Děti si také oblíbily hru s knoflíky, tu hrávaly většinou, když byla venku zima nebo když přšelo. Marie vysypala knoflíky a děti si hrály. Nikdy jí ani nenapadlo, že by děti knoflík třeba mohly sníst, byly velmi hodné. Marie si proto z Bylan, hlavně díky dětem, odnesla i spoustu příjemných vzpomínek.

Společně s Marií pracovala v Bylanech i sestra Monika. Přišla do Bylan ještě jako kandidátka v civilu. Z řádu „vincentek“ zde pracovalo hodně řeholnic. *„Ústav v Bylanech byl na bývalém zámečku, ale za čas v něm začal padat strop a tak, nás sestry, museli přestěhovat do nedalekého stavení. Říkávalo se mu u „U Kopeckých“, tam nás vystěhovali a tam jsme potom vyhořely. Bylo to o Vánocích, když jsme šly na půlnoční mši. A to dlouho trvalo, než jsme to tam postupně daly do pořádku. Byli tam i nějací chlapi, kteří nám pomáhali, dělalo se tam i ústřední topení a všechno se přestavovalo.“*

Postupně přicházely nové sestry, které neměly s dětmi žádné zkušenosti. Dokonce to občas chtěly vzdávat a tak jim Marie říkala, že je nejdůležitější poznat každé dítě zvlášť. Vědět, co mu dělá dobře. A pak to bylo jednoduché a s dětmi se dalo krásně pracovat. V této souvislosti sestra Marie vzpomněla na holčičku jménem Johanka, se kterou se bylo také třeba nejdříve trochu poznat. Johanka nejedla žádné jídlo bílé barvy, takže nesměla mléko, tvaroh ani žádné jiné mléčné výrobky. A jednoho večera bylo k večeři jen kyselé mléko, kuchařka tam už tou dobou nebyla a Marie neměla nic jiného, co by Johance k večeři nabídla. A tak jí Marie vysvětlila, že to mléko musí vypít, že nic jiného není. Johanka se proto šla podívat do hrnečků ostatních dětí, a když zjistila, že mají všichni to samé, mléko nakonec vypila. Nic se jí nestalo a od té doby Johanka jedla vše, co jí bylo připraveno. Když viděla, že to ostatní děti také jedí, neměla s tím problém a jedla to také.

Ve výchovné skupině, kterou měla sestra Marie na starosti, bylo také děvčátko jménem Ivanka. Neuměla mluvit, jen neustále opakovala dvě slova. Dokola říkala „auto“ a „tati“. V ústavu byla velmi krátce, když jí Marie šla mýt vlásy, na které si ovšem ona nechtěla nechat sáhnout, spustila veliký křik, ze kterého až dostala záchvat. Dlouho si Marie lámala hlavu, co se tomu děvčeti děje, že si nechce nechat sáhnout na hlavičku. Tehdy ještě nikdo nevěděl, že malá

Ivanka trpěla na epileptické záchvaty. To se sestry dozvěděly až později, když doktorka poslala děvče na vyšetření. Ivanka neměla záchvaty jen při mytí vlasů, mívala je, i když jí někdo dělal něco, co jí se nelíbilo. Byl to někdy jeden záchvat za druhým. Když pak byly výsledky známé, bylo vše jednodušší. Sestry věděly, co mají dělat a hlavně se začala Ivanka léčit. Na vycházce se nikdy nenechala vodit, šla vedle, ale ruku nikdy nepodala. A byla velice opatrná na auta. A jednou měla veliký epileptický záchvat a to už sestry poznaly, měla strašný strach v očích, úplně nepředstavitelný. Později se sestry dozvěděly, že v minulosti už byla jednou vyšetřovaná na neurologii, kde jí už epileptické záchvaty prokázaly. A při jednom vyšetření, při kterém se zapichují malé jehličky do hlavy, si Ivanka vytvořila fobii z toho, že by jí někdo sáhl na hlavičku. Toto byl další příklad toho, jak mohla být práce v ústavu náročná. A jelikož byla v ústavu holčička ještě dlouhá léta, vymyslely sestry kompromis, vždy koupaly Ivanku jako první a hlavičku si myla ona sama. Nakonec se děvče naučilo i mluvit a pravidelně za ní jezdil i její otec, který jí pokaždé bral podívat se na auto, které ona milovala.

„Pak jsme tam měli takového chlapečka, který se jmenoval Kája. To bylo děsné dítě, takové baculaté a zlobil, co mohl. Dětem rozhazoval ze stolu hrnky a talíře. Smál se u toho a také děti kousal. A já mu povídala: “ Chlapče, toto není v pořádku, co děláš. “ Po čase už se to nelíbilo ani dětem a tak jsem jim povídala: „Děti, líbí se vám, co Kája dělá?“ A oni, že ne a tak jsem říkala: „Když se vám to nelíbí, tak proč se smějete? Kdybyste se nesmáli, on už to nebude dělat. “ Protože on vždy něco provedl a koukal, jak na to ostatní reagovali a oni se smáli. Tak to nakonec zafungovalo. Děti se tomu, co dělal, nesmáli a postupně se i on naučil hezky si hrát a přestal i kousat.“

Byl tam také jeden chlapec. Jmenoval se Luděk Boháč a byl ochrnutý. Jeho rodiče měli pouze jeho a Marie vzpomněla na to, jak tatínek neustále chodil a prosil, abychom do ústavu jejich syna vzali. Později se Marie dozvěděla, že si to přál zejména proto, aby zachránil své manželství. Neboť když měli Luděk doma, manželský vztah se jim pomalu hroutil. Luděk byl po nějakém čase do ústavu opravdu přijat. Marie ho popsala jako chlapce, který neustále někam utíkal a vymýšlel si: *„Seděl před televizorem a ukazoval, že chce to a pak ono.“* Chlapec byl z domova zvyklý na to, že dostal to, co chtěl. Tak to ale nebylo možné provozovat i v ústavu. Nakonec se i Luděk naučil poslouchat a přijal některá

pravidla, jimiž se řídil. A byla s ním příjemná spolupráce. Jeho rodiče pak měli ještě dvě zdravé děti.

Každé dítě mělo za sebou svou vlastní tragédii, svůj příběh a tak bylo třeba se o něj postarat a podat mu pomocnou ruku. Stejně tak jako u výše zmíněných dětí, péči potřebovala i dívka jménem Lucie Rychtářová, kterou do ústavu odložili rodiče hned po narození a nikdy jí nenavštěvovali. Pouze každý rok na Vánoce jí její otec nosil čokoládovou bonboniéru. Byla to přesně taková bonboniéra, jaká se dávala ve státních podnicích zaměstnancům jako vánoční dárek. *„A nám bylo Lucky líto, a protože si je opravdu přála vidět a tak když jsme jedny Vánoce věděly, že přijde Lucky otec tak jsme společně s Luckou šly tatínkovi naproti. On opravdu přišel a přinesl bonboniéru. Tak jsme mu říkaly pane Rychtáři, toto je vaše dcera Lucka. A on z toho byl strašně zaskočený. Byl k ní trochu nespravedlivý, vždyť ona za to nemohla, že je postižená a i přesto je to stále jeho dítě.“*

V bylanském ústavu strávila Marie 21 let. Děti, o které se zde setry staraly, v ústavu bývaly déle, než by tam být měly, neboť pak byl problém s jejich dalším umístěním. Nějaké chlapce občas umístili do ústavů pro dospělé, ale dívky tam zůstávaly dlouho. Pro ty nebyla žádná místa v jiných ústavech.

Ve svých 61 letech odešla Marie do důchodu, resp. byla přemístěna na faru do Rájce. Tou dobou už byla Marie v Čechách 41 let. Tehdy potřebovali někoho do kuchyně, ovšem Marie neuměla vařit. Ale kde by se to Marie naučila, když v životě neměla moc prostoru, kde a kdy by se to mohla naučit. Ve dvanácti letech odešla z domova do internátu, pak pracovala v textilní továrně a pak v ústavu. Bylo proto třeba, aby se Marie naučila vařit. *„Tak jsem si vzala nějakou kuchařskou knihu a něco jsem si přečetla. Nakonec jsem i něco uvařila. Byla jsem zde asi deset nebo jedenáct let a za tu dobu naštěstí nikomu nebylo špatně. Dělo se tam toho mnoho, opravoval se kostel, přestavovala se fara. Celou dobu, co jsem tam byla, tak se neustále něco stavělo a opravovalo. A na jídlo tam bývalo tak 40 lidí.“*

Potom odešla Marie do domova důchodců v Černé Hoře u Brna¹⁰⁹, kde pomáhala sestřičkám s pacienty s onkologickým onemocněním. Byla to těžká práce, ale nakonec si Marie zvykla.

¹⁰⁹ Zde pracovaly vincentky od 21. června 1955 až do roku 1988.

V současné době se sestra Marie stará o zahradu v Charitním domově ve Staré Boleslavi, kde jsem za ní byla natáčet rozhovor. A protože velice špatně slyší, pomáhala jsem si psaním otázek na papír. Nebylo to ale moc potřeba, protože Marie si svou minulost velmi dobře pamatuje a sama mi vyprávěla svůj životní příběh, aniž bych jí do něho musela více vstupovat a pokládat doplňující otázky.

4.3 *Sestra Marie Beranová, řádovým jménem Grácie*

Sestra Marie Beranová se narodila 20. srpna 1952. Se svými rodiči žila v Chrudimi, kam chodila i na základní devítiletou školu. Když Marie skončila základní školu, společně s rodiči přemýšlela, co bude v budoucnu dělat a na jakou školu by asi měla jít. V Přelouči se v té době otvírala rodinná škola, kterou si Marie nakonec vybrala. Učila se tam předměty zabývající se péčí o dítě, vařením, šitím, péčí o domácí zvířata, psaním na stroji a v neposlední řadě se tam vyučovala i němčina. „*Byla jsem tam asi půl roku, v Přelouči byl takový veliký barák. Já jsem ráda chodila do přírody, hlavně za Labe, tam jsem skládala básně a pořád jsem si říkala, co je to tam za ten veliký barák. Moc mě to do města netáhlo, ale jednou jsem tam šla a ptala se, co je to za ten dům. A někdo mi řekl, že je to domov důchodců. To mi teda nic neříkalo.*“ Později ale Marii právě toto místo přivedlo k řádovým sestrám.

Už jako malá Marie ráda přednášela a zpívala. Ve škole patřila k premiantům třídy. Pravidelně mívala dobré vysvědčení a zastávala i funkci „nástěnkáře“. Častokrát se účastnila různých soutěží ve zpěvu, či recitování. V nedalekém Přelouči měli své depo vojáci a i s těmito vojáky někdy škola pořádala již zmiňované soutěže. Při této příležitosti se často konaly i taneční zábavy. K soutěžím ještě Marie vzpomněla následující: „*...byla také taková soutěž tvořivosti, kde jsem strašně ráda přednášela. Když byla soutěž ve zpěvu, tak jsme s děvčaty zpívaly různé lidové písně. Pan ředitel mi říkal: „Maruško, 8. března bude mezinárodní den žen a tak Tě chci požádat, abys udělala nějaký program s ostatnímižačkami.“ Chtěl, abychom si připravily nějaké písničky, které pak půjdeme předvést tam do toho domova důchodců.*“ Tou dobou už začínaly být volné soboty a tak pro Marii nebyl problém si na jednu sobotu připravit program. A tak v pátek před vystoupením odjela Marie ještě domů z internátu a v sobotu ráno se vrátila zpět. Na nádraží v Přelouči už na ní čekal autobus, který ji odvezl do domova důchodců¹¹⁰. Domov Marie popsala jako veliký dům, ve kterém bylo

¹¹⁰ Domov důchodců v Přelouči byl významným místem pro řád, počátkem sedmdesátých let zde pracovalo 30 sester. Ty sem byly přivezeny z továrny ze Žirče v roce 1964. Sestry zde působili tedy dvacet let, do roku 1984. Pro srovnání: například v domově důchodců v Brně působila komunita 18 sester

tři sta lidí, vypadající jako letadlo. Oslava byla k sedmiletému výročí trvání domova.

Když Marie společně s děvčaty vstoupila do haly, objevila se jim rozsáhlá jídelna s mozaikovými okny, na nichž byly zobrazeny čtyři roční období. *„Babičky seděly a já začala zpívat: „Na nebi měsíček vesele vychází.“ Najednou jeden voják, z těch, kteří tam měli kapelu, přišel ke mně a to, co já jsem zpívala, on napodoboval. Podívala jsem se nahoru, do takového hlediště a tam jsem viděla sestřičky. Ty koukaly dolů. To jsem si ještě říkala: „hele jeptišky.“ Když jsme dozpívaly, šla jsem ven, a co mě tam napadlo, to nepochopím do své smrti. Jedna sestřička nesla tác s nějakou svačinou pro ty babičky a já jsem jí zatahala za roucho a zeptala se: „Sestřičko, berou?“ a ona se zeptala: „kam?“ A tak jsem jí odpověděla: „Já bych chtěla být taková, jako jste vy.“ A ona se na mě podívala, ale nedala na sobě nic znát a jakoby tu otázku přeslechla. Tak jsem se zeptala, jestli bych jí nemohla pomoci. A tak jsem jí pomohla roznést svačinu. Jenže mě to nějak chytlo a ještě ten den, když jsem přišla domů tak jsem oznámila doma: „Rodino, já jdu do kláštera.“ Mám ještě bratra o čtyři roky mladšího a ten byl pod stolem smíchy. A naši pak řekli: „No tak jo, tak si jdi.“*

Když pak Marie přišla do školy, ještě v pondělí oznámila, že půjde do kláštera i tam. Spolužáci užasle koukali a začali jí zpívat jednu píseň, která byla v té době hodně hraná. Byla to píseň *„Nechod' do kláštera, dívko krásná.“* Jelikož měla Marie tuto školu ráda, myslela si, že by se do ní mohla jednou vrátit, třeba jako mistrová. Marie se setkala jen s jednou negativní reakcí na to, že půjde do kláštera. Byla to reakce jejího třídního učitele, kterého to hodně zasáhlo, a přemlouval Marii, aby si to ještě rozmyslela. Když byla pak třídní schůzka, Mariina matka byla učitelem obviněna, že je náboženská „fanatička“ a nutí dceru jít do kláštera. K tomu Marie dodává: *„Maminka se z toho rozplakala a řekla učiteli, že ona taky nechce, abych šla do kláštera, že jsem si to vymyslela sama.“* A jelikož se Marie původně chtěla stát mistrovou na rodinné škole, kterou studovala, dělala ještě přijímací zkoušky, které úspěšně složila. Byla to nástavba v Červeném Kostelci. Sice věděla, že půjde do kláštera a že je to tedy zbytečné, ale z donucení svého třídního učitele se jich nakonec zúčastnila. Tehdy se ještě

vincentek až do roku 1993. Brno uvádím proto, že bylo sídlem tzv. „katakombové formace“ novicек vincentek. (DUBOVSKÝ, J. M., 2001, str. 300.)

ozvala „soudružka“ vychovatelka z internátu, na kterém Marie pobývala a snažila se jí ještě přemluvit. Marie si ale stála za svým.

Paradoxem bylo, že si Mariiny spolužačky myslely, že Marie s jedním z vojáků chodí, neboť spolu měli vřelý vztah. Marie říká: „...*my jsme spolu jen zpívali. Chodit s ním to ani náhodou! Bylo mi sedmnáct let.*“

V roce 1969 Marie vstoupila jako kandidátka do Přelouče. Bylo to v době, kdy byly „dveře otevřené“. Kandidaturu Marie strávila u sestřiček s tím, že jí sestry udělovaly úkoly, jimiž se Marie učila různé postupy a jiné praktické dovednosti. Jednou z dovedností byla například modlitba podle růžence. Na to Marie vzpomíná: „...*když jsem začala chodit k sestřičkám, tak mi daly růženec. Takový krásný, skleněný a duhový, ale to jsem ještě nevěděla, co to vlastně růženec je. Dala jsem si ho na krk a chodila jsem s ním i do školy. Byl přece od sestřiček a to mi bylo hodně vzácné. Jednou jsem seděla ve třídě ve škole s mou kamarádkou Jitkou a ona se mě zeptala, co že to mám za korále? A tak to začala tahat a říkala, ale to je přece růženec, naše babka se z toho modlí. A tak jsem honem letěla za sestřičkami a chtěla jsem vědět, jak se z toho modlí. Ať mě to naučí.*“

Když přišla poprvé, jako kandidátka, k sestřičkám, sestry zrovna večeřely. Jedna z nich, Olympie, přinesla Marii večeři do vedlejší místnosti, které se říkalo „hovorna“. Byl to kus bílého čehosi s chlebem, pórkem, máslem a čajem. Marie své první setkání se s brynzou popsala, jako kdyby jedla mýdlo Helada. Bylo to v době, kdy se Marie chtěla stát kandidátkou, tak se domnívala, že jí kolegyně jen zkoušejí. A tak vše, sic s velkou nechutí, snědla. „*Přitom je to velká pochoutka*“ s odstupem času říká Marie.

Pak Marie přišla do Mendriky. „*Když jsem na toto místo přišla, byl zde seminář a provincie. Ted' jí máme v Nitře, protože spadáme do slovenské provincie a tehdy byla ještě československá provincie právě tady v Mendrice. Patřila jsem do poslední skupiny, která byla v semináři na vysvěcení. Seminář znamená něco jako noviciát, tak jsme se tady učily nějakou teologii, filozofii, asketiku a podobné věci a bydlely jsme tu.*“

15. srpna 1968 na Den nanebevzetí panny Marie, Marie vstoupila do řádu. Ovšem to už bylo v době, kdy do řádů již nebylo možné vstoupit, oficiálně proto musela Marie uvádět, že do řádu vstoupila už 24. března téhož roku. Marie dodává: „...*v březnu to zarazili, takže jsme to museli půl roku tajit. Byla to boží*

milost a byl to boží blesk, který ve mně probudil stát se řeholnicí a do dneška nevím, proč tomu tak bylo. Proč si vybral zrovna mě, ale bylo to zajímavé.“ Rodina k tomu Marii nikdy nikterak nevedla. Jediné „pobožnosti“ které se Marie s matkou a bratrem účastnila, bývaly v květnu „májové“ pobožnosti. Bývalo to večer a Marie v rámci programu recitovala básničky.

Do kláštera tedy Marie vstoupila ještě v roce 1968, a jejím řádovým jménem se stalo jméno Grácie. Od té doby mohla nosit i řádový šat.

Svou první práci jakožto řádová sestra dostala Grácie v České Lípě, tam začala chodit i do školy pro zdravotníky. Se školou ale byl ten problém, že řeholnice nesměly být ve škole oblečeny v řádovém rouchu a tak Grácie společně s dalšími dvěma sestrami a sestrou představenou Alzarií, odjely žádat o povolení nosit řádové roucho do Děčína a pak i do Ústí. Výsledkem jejich snažení bylo to, že za několik dní přišel dopis, ve kterém stálo, že sestrám není nadále dovoleno používat řeholní roucho ve škole. Do školy tedy Grácie chodila v civilním oblečení. Jelikož ale Grácie v České Lípě pracovala, nemohla se škole věnovat intenzivně, a proto zvolila výuku jednou za čtrnáct dní. Do školy chodila jen v sobotu a zbytek týdne se mohla věnovat práci.

Na toto období Grácie vzpomněla se slovy: *„...chtěla jsem být zdravotní sestra. Když nám potom dávali vysvědčení, byl přítomen i nějaký krajský úředník, lidé z národního výboru a my všechny v civilu. Ještě tam byly sestřičky z Poustevny. My jsme stály, nejméně sedm sestřiček, v první řadě a oni nám tiskli ruku...tak jsem si říkala, jak by asi tiskli, kdybychom byly v rouše. Takže tak jsme se s pomocí boží staly sestřičkami.*“

V domově důchodců v České Lípě Grácie strávila třináct let. Domov byl situován ve velké vile od krajského úřadu v Praze. Budova domova byla původně postavena pro bohatého Američana. Navrhnuta byla architektem Palmem. Naproti stály dvě továrny vyrábějící silon a silonové punčochy. Pacientům byla k dispozici krásná, designová, mramorová koupelna se zapuštěnou vanou v zemi, což se ale pro koupání starých a nemohoucích důchodců stalo překážkou. Bylo velice těžké pacienty z vany vytáhnout ven. A jelikož se říkalo, že se v té vaně během války koupal Adolf Hitler, byla nedotknutelná. V žádném případě se nesměla předělávat. A tak sestrám nezbylo nic jiného, než těžká práce s důchodci, ve velice nešťastně řešené koupelně. Grácie dodává: *„...tak jsme se tam takhle nadřely a bylo to hrozné. To jste si musela kleknout a vytáhnout to těžké*

nemohoucí tělo ven. Bylo to, jako kdyby byla sestřička na stole a babička pod stolem“. Když ale byly v domově řeholní sestry nahrazeny civilními zaměstnanci, koupelna byla brzy na to přestavěna.

Po třinácti letech odjela Grácie pracovat do dalšího domova důchodců, nedaleko Mladé Boleslavi. Poté se dostala do Bylan a práci s postiženými dětmi si velice pochvalovala a užívala. V bylanském ústavu strávila čtyři roky. *„Chodili se tam koukat soudruzi z kraje a oni se našich dětí báli a štítily se jich. Já byla u jedné skupiny. Bylo tam spousta legrace, tam jsem to měla moc ráda. Jednou přišla paní doktorka Balcarová a říkala: „Tady nikdo není ve službě!“ ...no nenašla mě, hrála jsem si s dětmi a děti byly naskládány na mě. Tam to bylo pěkné. A to je zajímavé, že člověk si řekne, no oni to jsou mentálně postižené děti, ale jak rozuměly, opravdu. Největší rozum měly hlavně, když se mělo jít ven. Už byly u botiček. Dole měly hernu a z té se pak vycházelo přes halu do předsíně, kde měly děti botičky.“*

Své působení u dětí ukončila Grácie v roce 1991, kdy odešla do Senohrab, charitního domova pro staré kněží. Grácie uvedla, že se tam tomu říkalo „lágr“. Byl to vlastně internační domov pro kněze. Zpočátku své působnosti byl domov ve špatném technickém stavu, nebyl tam ani výtah, což bylo v tříposchodové budově nemalou komplikací. Na každém poschodí se nacházela jen jedna koupelna. Na pokojích pak nebyla ani umyvadla a tak si ti, kteří to zvládli, nosili na pokoje nádoby s vodou, aby se mohli umýt. A například v prádelně nebyla žádná podlaha, pouze udusaná hlína. Když do Senohrab přišly řeholnice, postupně vše nechávaly opravit. Za nějaký čas byl vybudován i výtah, prádelna byla vydlážděkována, v kuchyni přibýly nové sporáky a měnila se stará kamna.

Když pak Grácie působila v domově, bylo již po listopadové revoluci a bylo nařízeno, že se kněží musí přestěhovat do charitního domova ve Staré Boleslavi. Grácie ke stěhování přispěla těmito slovy: *„...pro staré lidi to bylo hrozné. Ale zase se stěhovali do lepšího... oni z toho měli hrůzu, tak jsem jim říkala: „Hoši, nebojte se, přestáli jste první světovou válku, druhou světovou válku a teď komunismus, to zvládnete.“ Tenkrát jsem měla nějak po noční a ten den přijel autobus a všechno se muselo dát pryč. Barák musel zůstat prázdný, protože byl určen k restituci. Jednou jsem se tam šla pak podívat. Ze schodů kvetla divizna. Až*

tak to tam zanedbali.“ Domov¹¹¹ se nacházel ve Vile Valencii, ke které patřila i velická zahrada a místnosti byly upravené tak, že byly na pokojích dokonce i sprchy, které často zůstávaly nevyužité. Domov nebyl ale pouze pro zestárlé, kněží si s sebou mohli vzít třeba svou maminku či hospodyni, na kterou byli zvyklí.

Konec svého života ve Staré Boleslavi strávila také Gráciina matka. *„Tenkrát bylo ještě místo, do té doby se o maminku staral bratr, ale on měl čtyři děti. A ani nevím jak, jednou sestřička představená Zuzana řikala, jestli si nechci vzít k sobě svou maminku, že tam má místo. Tak slovo dalo slovo a maminka byla tam.“*

Ze Staré Boleslavi se Grácie přestěhovala do Mendriky, kde stále pracuje. Což mi potvrdilo i Gráciino oblečení. Jelikož jsem byla natáčet rozhovory v Mendrice dvakrát a v obou případech jsem zastihla Grácii v bílém pracovním hábitu. Na konci celého rozhovoru jsem se proto Grácie zeptala, jak fungují v jejím řádu barvy oblečení.

Dozvěděla jsem se, že bílé oblečené jsou ty sestry, které pracují a nezáleží na tom, zda v kuchyni nebo jako zdravotnice. Klasické řeholní roucho užívané v době volna je tmavě modré a ještě existují roucha světle modrá, která sestry užívají při práci na zahradě nebo ve venkovních prostorách charitního domova.

¹¹¹ V tomto domově žije v současné době sestra Marie Mráziková, ř.j. Marie

4.4 Sestra Monika Belišová, řádovým jménem Monika

Sestra Monika se narodila v Kamenici při Sabinově na východním Slovensku 22. května 1964. Rodina byla věřící, ostatně stejně jako většina rodin v té době ve východním Slovensku, kde byla víra pevnější. Její otec pracoval jako dělník, původně měli hospodářství a starali se o něj. Moničina matka byla ženou v domácnosti a starala se o děti. Monika měla ještě dvě starší sestry. Na otázku, co jí vedlo k tomu, aby se stala řádovou sestrou, Monika odpověděla: *„Já jsem o tom vůbec nikdy nepřemýšlela, to spíš moje starší sestra, tak ta byla zbožnější, víc se modlila. O moje starší sestře si všichni mysleli, že půjde do kláštera a pak se to najednou otočilo, ona se vdala a já jsem se přihlásila do kláštera.“*

O svém rozhodnutí stát se řádovou sestrou Monika ale zpočátku nikomu neřekla. Nesvěřila se ani svým rodičům. Důvodem byla opatrnost. Byla doba, kdy bylo zakázáno do řádů vstupovat a Monika zřejmě ani nechtěla přidělovat možné starosti a problémy své rodině. Pokud by se zjistilo, že Monika směřuje k tomu být sestrou řeholnicí, postihnuta by byla bývala samozřejmě a v první řadě i její rodina. Z její strany to bylo tedy jistě rozumné. Když se to s odstupem času rodina dozvěděla, přijala to a nikterak Monice v jejím rozhodnutí nebránila.

Monika vystudovala střední průmyslovou potravinářskou školu s maturitou a po maturitě ještě rok pracovala na Slovensku. Tou dobou ale již byla rozhodnuta, že se stane řádovou sestrou. Zjistila si potřebné informace a odjela se společně s další dívkou přihlásit do Mendriky. Tehdy to byl provinční dům společnosti řeholních sester sv. Vincenta de Paul, který byl pro celé Československo. Později se ale sestry rozdělily, jak jsem již výše uvedla a nyní mají slovenské sestry provinční dům v Nitře na Slovensku. Na to Monika vzpomněla: *„Byla jsem se přihlásit v Mendrice, že chci být sestra. Šla jsem přímo za hlavní představenou a ona mi navrhla, zda nechci jít pracovat do Ústavu pro mentálně postižené děti do Bylan a já jsem ani na okamžik nezaváhala a řekla jsem: „Ano, půjdu.“ A potom jsem se vracela zpátky domů, a jak jsem o tom přemýšlela, říkala jsem si, co že jsem to vlastně slíbila? Jak to řeknu doma rodičům? Že mi dají asi v práci výpověď, ale nakonec se mi to rozleželo v hlavě. Pánbůh to tak zařídil.“*

Tak to vlastně fungovalo, sestry měly vždy svou představenou a ta dostala informaci, že je někdo potřeba např. v Bylanech, hned se někoho zeptala a místo mu nabídla. Nebo když bylo třeba zastoupit jinou sestru, která už nemohla pracovat. Takže sestra představená určovala přesuny a jiné personální věci. Každý domov, každá komunita sester má totiž svou představenou, a ty všechny představené spolu komunikují. Generální představená řádu pak sídlí v Paříži.

„Já jsem vstoupila do řádu tajně. Přišla jsem do Bylan v roce 1984, byla jsem rok kandidátka, postulantka a v roce 1986 jsem chodila tajně do noviciátu, to už jsem byla zapsaná. Noviciát jsem měla v Brně. A přitom jsem si dělala v Rumburku zdravotní školu. Musely jsme být ale stále v civilu. V roce 1988 už nám dovolili v práci obléknout šat.“

Když Monika do řádu vstoupila, musela potvrdit sliby: *„...máme slib čistoty, chudoby, poslušnosti a službu nemocným a potřebným. To nejsou věčné sliby, ale každý rok je obnovujeme. Vždy 25. března.“*

Na otázku, jak Monika začínala s prací u postižených dětí, odpověděla: *„Zde byl můj začátek a měla jsem zde celou formaci, neboli přípravu, samozřejmě potají. Chodily jsme v civilu, byly jsme čtyři, ale postupem času nás bylo více. V tu dobu jsme jezdily za naší „novicmistrovou“ do Brna přes víkend. V pátek večer jsme přijely a v sobotu a neděli jsme se učily, co jsme potřebovaly. Měly jsme tam schovaný hábit, ve kterém jsme tam chodily. Žily tam jen samé sestřičky, tak jsme u nich byly schované. A až v roce 1988 jsme směly hábity obléknout, to už bylo volnější.“* Kdyby byly tehdy sestry odhaleny, mělo by to dopad i na rodiny a proto bylo nutné, aby se sestry neprozradily. Monika tedy celý proces přípravy ke vstupu do řádu strávila v utajení. V roce 1984, dva roky po maturitě, vstoupila pod vedením již zasvěcených a starších sester do bylanského ústavu, kde pracovala až do roku 1993.

Monika tedy nastoupila jakožto civilní zaměstnankyně s řádnou pracovní smlouvou na místo vychovatelky k mentálně postiženým dětem. Dostávala také výplatu, jako každý jiný civilní zaměstnanec. O tom, jak to bylo s utajením, že se právě v ústavu připravuje na to stát se řeholní sestrou, která se později už jako řádná sestra v duchu řehole starala o děti, sama řekla: *„...o nás v Bylanech to paní ředitelka Hurtová nevěděla, oni to jen všichni tušili, protože my jsme vstávaly ve čtvrt na pět, šly jsme k sestřičkám do kaple, spolu jsme se pomodlily, u nich jsme jedly. Na plnou pusu nám to neřekli, ale určitě si to mysleli. Ale nikdy nám*

neublížili. Opravdu v Bylanech nikdy nikdo.“ A jelikož byla u této části rozhovoru se sestrou Monikou přítomna i sestra Cyrila, dovolím si uvést její trefný komentář: *„...oni to ti vedoucí civilní tušili, protože to byly samé mladé holky. Bývaly u sestřiček a nikam nechodily. Na žádné tancovačky, zábavy a podobně. Ale nežalovali, nikdy nás neudali.“*

Práce v ústavu byla zpočátku Monice neznámá, neměla s ní žádné zkušenosti. A natož o zdravotnictví, o tom neměla Monika žádný pojem. Když nastoupila do ústavu, nejdříve pracovala u ležících dětí, což je dosti fyzicky namáhavá práce. Zaučovaly jí setry „vincentky“, které zde působily oficiálně od roku 1956. Zejména pak sestra Honorie, která Moniku v mnohém podpořila a pomohla jí, se do práce s dětmi zapracovat. Na slova sestry Honorie, Monika vzpomněla: *„Sestra Honorie nám říkávala, že se musíme umět vcítit do dětí, když pláčou. Oni nemluví, neumějí si o nic říct, neřeknou, co je trápí, zda jsou hladoví, počůraní, jestli je něco bolí a tak se muselo všechno vyzkoušet a zjistit.“* V ústavu byla například holčička s osmikilogramovou hlavičkou: *„Měli jsme tam holčičku Lucinku, měla nemoc zvanou hydrocefalus. Bála jsem se, že jí ta hlava spadne, tak to s ní bylo hodně těžké.“*

Současně s prací v Bylanech Monika studovala zdravotní školu, kdy dojížděla do města Rumburk v severních Čechách. Do školy Monika musela chodit v civilním oblečení, a jelikož byl ředitel zdravotní školy věřící, o sestřích věděl a držel tak nad nimi ochrannou ruku. Díky němu, Monice a sestřím, které s ní studovaly, bylo umožněno školu bez jakýchkoliv problémů dokončit. Současně se studiem zdravotní školy chodila Monika do noviciátu. Noviciát navštěvovala od roku 1986, kdy už byla u sester zapsaná. Celou dobu svého studia musela Monika oblékat pouze civilní oblečení, obléknout se do roucha jí bylo povoleno až v roce 1988.

V Bylanech byla sestřím k dispozici také kaple, která byla později přestěhována do nedalekého stavení, kde měly sestry i „Lurdskou jeskyni“¹¹², na níž Monika vzpomínala.

V ústavu, v té době, byl nedostatek oblečení, hraček i zdravotnického materiálu a tak sestra sestry Moniky posílala pro děti kočárky, starší oblečení a hračky po svých dětech. Děti z první skupiny, u které působila i Monika, pak

¹¹² Lurdská jeskyně je replika skutečné jeskyně ve francouzském městě Lourdes, kde se místním dětem zjevovala Panna Marie. Jedná se o tradici vynášení sošky Panny Marie.

jezdily na různé soutěže, sportovní hry, hudební a výtvarné soutěže a účastnily se i divadel. Na Vánoce se pro děti pořádaly besídky. Štědrý den se sestry snažily dětem co nejvíce zpříjemňovat. Zpívaly se koledy, děti dostávaly dárky. V létě pak sestry braly děti na výlety, například na zámek Opočno v roce 1984, nebo do zoologické zahrady v Hradci Králové.

V Bylanech zůstala Monika až do června 1993, neboť si s kolegyní Alfonzou dělala ještě v Praze katechetický kurz. Poté odešla do charitního domova na Mendrice, kde působí i v současnosti.

Z toho, jak se sestry o děti staraly a z toho, co vše pro ně dělaly je zřejmé, že tato práce byla sestrám posláním. Děti braly jako své děti a snažily se jim poskytnout lásku, kterou potřebují všechny děti, ať už ty zdravé nebo nemocné. Tyto děti měly svým způsobem štěstí. Štěstí, že se o ně staraly řádové sestry. Na závěr bych ráda použila Moničina slova: *„Je to naše poslání a i my jsme lidé a chybujeme. Je velmi smutné, že zavedli hranici pro děti, kterým již bylo 15 let, což vedlo k tomu, že byly děti překládány do jiných ústavů a hodně umíraly. A taková je statistika“*. Sestry viděly v každém trpícím člověku Ježíše a proto ke svým pacientům taky tak přistupovaly: *„...chápalý jsme i civilní zaměstnance, když měli třeba nemocné děti. My jsme za ně s ochotou braly služby, protože jedině tak jsme se mohly plně věnovat službě nemocným a potřebným. My jsme neměly svou rodinu.“*

5 Závěr

Na základě čtyř předložených životních příběhů řádových sester, které své životy zasvětily pomoci druhým a vstoupily do řehole sv. Vincence lze usuzovat, že jejich oddanost k řádu byla velmi hluboká a stala se jejich životním posláním. Ačkoliv jsou v jejich životech rozdílnosti, jednu věc všechny zmiňují jako společnou. Jejich rozhodnutí, žít v řádu, přisuzují „božímu vedení“, resp. impulsu, který dostaly od Boha, a který rozhodl o jejich osudu.

Co spojuje řádové sestry? V něčem jsou jejich příběhy shodné a v mnoha ohledech podobné. Stejně silné, ačkoliv každá z nich, žila v jiné době a vstupovala do řádu za jiných okolností. Jejich příběhy nejsou totožné, přesto je cosi spojuje. Nazvala bych to „životním posláním“ pomáhat lidem, kteří pomoc potřebují. Ne vždy ale tato práce byla snadná a sestry musely mnohdy snášet extrémní podmínky. Ani ve svých osobních životech se nemohly výrazněji rozvíjet. V internačních kláštřích, daleko od domova nebyl obvykle možný žádný bližší kontakt s rodinou, a i přesto si ani jednu na svou minulost nepostěžovaly. Sestry minulý režim nikterak neviní a necítí k němu žádnou zášť, svou minulost považují za nejlepší cestu, kterou mohly jít. Dalším důležitým faktorem, jenž je spojuje, je kromě víry v Boha i jejich příslušnost k řeholi. Ačkoliv je členové komunistické strany častokrát přemlouvali k vystoupení z řehole, sestry to ve většině případů odmítaly. Zůstaly spolu, protože jejich komunita byla silná a společně překonaly perzekuci a jiné těžké chvíle mnohem snáz.

Není na místě, abychom zde srovnávali jednotlivá období a soudili, která doba byla na sestry nejpřísnější. V každé bychom mohly najít jiná režimová opatření ve vyšší či nižší míře. Režim se počínaje padesátými lety zachoval ke všem řeholím, ať už mužským či ženským stejně nelidsky. Nechtěně jejich řeholníky a řeholnice internoval v soustředných kláštřích, posílal je na těžké práce, jenž ještě ztěžovaly kruté pracovní podmínky. Vykonstruovával soudní procesy, v nichž byli odsouzeni lidé, kteří nic špatného neudělali. Snažil se minimalizovat počty řeholí, sledoval sestry i kněze, vyslychal je a v neposlední řadě je i zastráhal a vyhrožoval jim.

Nahlédneme-li trochu hlouběji do jednotlivých příběhů sester, jež vstupovaly do řádu sv. Vincence de Paul v období let 1948-1989, a jež pak život

dovedl do Ústavu sociální péče v Bylanech, kde všechny pracovaly s postiženými dětmi, uvidíme u všech sester podobnou motivaci, a to pomáhat těm, kteří pomoc potřebují.

Začněme ale u motivace, která sestry vedla k tomu stát se řeholnicemi. Jednotná motivace jistě neexistuje, vždyť každá ze sester to popsala jinak. Sestru Margaretu k tomu přivedla tragická událost v jejím blízkém rodinném kruhu. Pádem ze stromu si Margaretina teta přivodila velmi vážná zranění a to byl impuls, který přivedl Margaretu na myšlenku pomáhat lidem v nouzi. Myšlenku neradovat se, když jiní trpí, myšlenku stát se řeholnicí. Ovšem nemůžeme od celé události oddělit fakt, že pro Margaretu měla tato událost i jakousi vyšší duchovní úroveň, neboť to částečně přisuzuje „božímu vedení“. Druhá ze sester, sestra Marie, která se původně chtěla stát lékařkou, na to být řádovou sestrou myslela už od dětství. Její rozhodnutí pak ovlivnilo i to, že pobývala od dvanácti let na internátě a později i na gymnáziu právě u řeholnic. K těmto dvěma příběhům bych ráda ještě doplnila skutečnost, že obě ze sester se narodily ve třicátých letech minulého století na Slovensku, místě s hlubokými křesťanskými kořeny. Pocházejí z „věřící“ rodiny, ale není nikterak určující. Tak jak to můžeme vidět u sestry Grácie, kterou rodina nevedla k víře a přesto jí právě víra změnila život. Rozhodnutí stát se řeholnicí popsala jako nevysvětlitelné, jako „boží vedení“, o kterém nikdy dříve nepřemýšlela. Stalo se tak jednou, když spatřila řeholní sestry při školním vystoupení. Čtvrtá ze sester, Monika, sice pocházela ze zbožné rodiny, ale spíše si všichni mysleli, že do kláštera půjde její mnohem zbožnější sestra. Monika si toto rozhodnutí učinila sama v sobě a zpočátku o tom nikomu neřekla. Doba normalizace, ve které žila, nebyla řádům nakloněna a Monika si byla vědoma i rizik, která by přinesla své rodině.

Ať už byl důvod jakýkoliv, vedl k tomu, aby sestry vstoupily do řehole. Toto rozhodnutí pro ně bylo upřímné a trvalé. Nezlomily jej ani okolnosti, které sestrám komunistický režim přichystal. Byl to také zlom, který navždy změnil jejich životy. Bylo to určení cesty, kterou se mají vydat. Možná bychom to měli nazvat „osudovým“ rozhodnutím.

Stát se řeholnicí v době, která proti řeholím bojovala, nebylo nikterak jednoduché. Už samotné rozhodnutí bylo jistě složité. V době nadvlády komunistické strany v Československu bylo možné vstoupit do řehole oficiálně pouze ve dvou případech a to ještě do roku 1950, poté to bylo až do roku 1968

nemožné. Podruhé pak během uvolněné doby Alexandra Dubčeka. V ostatních případech probíhal vstup do řehole tajně a tedy neoficiálně. Všechny výše jmenované případy jsme mohli v uvedených příbězích sester nalézt. Sestra Marie i sestra Margareta vstoupily do řehole sv. Vincence de Paul do roku 1950, resp. se staly ještě posledními přijatými novickami. Sestra Grácie v roce 1968 a sestra Monika se stala nejdříve tajně novickou a kandidátkou a až po pádu režimu do řehole vstoupila oficiálně.

Čtyři příběhy sester zahrnují celé období komunistického Československa, od nástupu k moci a přísné perzekuce jak ženských tak mužských řeholních řádů, přes uvolněnější dobu kolem roku 1968 a následný nástup tzv. normalizace. V každém z těchto období sestry prožily ať větší či menší kus svého života. Sestry starší samozřejmě okusily na vlastní kůži nucené stěhování nočními autobusy, nucenou internaci v soustředných kláštorech a těžkou práci v pohraničních továrnách. To například sestra Monika zná jen z vyprávění. Vše se pak odráží i v délce jednotlivých příběhů.

Nejdelší příběhy jsou tedy příběhy Marie a Margarety. Obě se narodily v roce 1932 a 18 let, jenž uvádím jakožto potřebný věk k tomu, aby mohly být přijaty jako novicky do řehole, jim bylo v roce 1950. V době, kdy se začínalo přijímání novic postupně zakazovat, až bylo nařízením vlády zakázáno úplně. Převážnou část svých životů sestry prožily právě v této době. Padesátá léta byla možná pro sestry, co se týká míry perzekuce, nejtěžším obdobím. To dokládá i související proces kněze Hutery, jehož příběh jsem neopomenula. Čímž ale netvrdím, že řeholnice měly v následujících letech jednodušší život. Musíme mít stále na paměti, že až do roku 1989 vládl v Československu tvrdý komunistický režim, který nebral na nikoho ohledy, tím méně na řádové sestry.

V některých částech jsou příběhy velmi emocionální, jak je jistě z textu zřejmé. A je to přirozené, vždyť sestry vzpomínaly i na ta tmavší místa v jejich minulosti. Mluvit obecně o smrti, tragédiích, nelidských podmínkách, internaci a zastrasování není jednoduché, a proto jsem velmi ráda, že se i po tak dlouhé době, jež uplynula, dokázaly otevřít a světit se i s takto silnými zážitky.

Dále můžeme v rozhovorech odkrýt jakousi „společnou paměť“ komunity sester sv. Vincenta v Mendrice. V literatuře můžeme nalézt i pojem „kolektivní paměť“, jenž je důležitým parametrem formování kolektivní identity. V komunitě vincentek bylo pro kolektivní paměť důležité jednak to, co si zapamatovaly

jednotlivé sestry a také to, jak byl příběh, který si zapamatovaly a předávaly ho dál, interpretován v průběhu let i jinými sestrami. Právě v kolektivní paměti můžeme vidět preference uzavřené skupiny řádových sester v protikladu s historií. Jednodušeji řečeno, sestry mohou stejnou historickou událost vykládat jinak než například člen komunistické strany. V kolektivní paměti sester tedy nalezneme zájmy a preference jejich komunity. Sestry své příběhy znají navzájem velmi dobře, a proto je v nich zřejmé i obecné povědomí o tom, jak byly spolusestry stěhovány, v noci nakládány na nákladní auta a odváženy. Například obavy z toho, že budou sestry při internaci odvezeny na Sibiř, jsem slyšela snad od všech sester. Dalšími příběhy ovlivněnými společnou pamětí jsou podle mého názoru například příběhy sester, jež byly uvězněny v komunistických vězeních, povědomí o tom, jak probíhaly výslechy sester, jaké byly podmínky v internačních kláštřích v padesátých letech, ale i další. Je to ovšem přirozené, lidská paměť stárne a pomalu zapomíná. A i přesto jsem byla velice překvapená, na jaké podrobnosti ze svých životů si pamatují, hlavně sestra Margareta a sestra Marie.

Za to, jak sestry své životní příběhy interpretují, jistě může i skutečnost, že se všechny sešly v Mendrice, kde společně žijí a navzájem se ovlivňují. Možná bych v jiné komunitě sester vincentek našla zase úplně jiné „společné příběhy“.

Celou práci jsem zaměřila na slovenské sestry vincentky, ale nikde nebyl prostor k úvaze o tom, jak těžké vlastně pro sestry muselo být, že ze dne na den musely začít žít tak daleko od svých rodin. Osobně se domnívám, že odloučení bylo jistě těžké, ovšem ani jedna ze sester o něm nemluvila. A možná právě proto, neboť člověk postupně ze své paměti eliminuje negativní zážitky a časem se raději vrací k těm příjemným a pozitivním. A stejně tak jako své pocity, sestry si střeží i své hluboké soukromí, což je zřejmé například v rozhovoru se sestrou Monikou. Ačkoliv jsem jí požádala, aby řekla něco více o své rodině, dozvěděla jsem se jen základní informace. Oproti tomu například sestra Grácie mluvila o zvycích, jež měla její rodina. Sestra Margareta barvitě popsala rodinnou tragédii své tety. Ovšem mě nikterak nenáleží své narátory při rozhovorech směřovat k něčemu, o čem oni mluvit nechtějí a každý čtenář si tak díky tomu, co ony samy chtěly ukázat veřejnosti, může o sestřích udělat svůj vlastní úsudek. Sestra Monika k tomu má jistě své důvody, na které má plné právo.

V předchozím odstavci jsem zmínila i to, že sestry nerady mluvily o svých pocitech, např. při internaci či jiných nepříjemnostech, které jim režim připravoval. Je těžké říci jednoznačně proč tomu tak bylo. Možným důvodem může být například to, že sestry se ke své minulosti již nechtějí vracet, a nebo že mají tyto události v sobě natolik uzavřené, že si je pamatují jen jakožto události bez emocí. Od dob komunistického nátlaku na řeholnice přeci jen uplynula už dlouhá doba a právě i čas může vzpomínky do jisté míry zkreslovat.

I přes všechny neznámé detaily v životech slovenské větve vincentek, žijících v Čechách si myslím, že příběhy odhalují mnohé skryté stránky života takto uzavřené komunity a mohou být i impulsem pro uskutečnění dalších rozhovorů s řeholnicemi či řeholníky jiných řádů. Neboť populace, jejíž paměť sahá hluboko do dob komunistického Československa se pomalu vytrácí.

Na úplný závěr bych ještě ráda zmínila velmi silné pouto, jenž sestry mezi sebou mají. Ať už k sobě sestry byly připoutány společnou komunitou, náboženstvím, či svými zážitky či stejnou křivdou ze strany komunistického režimu, sílu tohoto pouta bychom jim mnozí mohli závidět. Poslední řádky své práce bych proto chtěla využít k tomu, abych všem sestrám vyslovila můj hluboký obdiv, za to, jak statečně se k životu postavily a s pokorou „té době“ odpustily.

6 Seznam použitých zkratk

ABS ČR – Archiv bezpečnostních složek České Republiky

AV ČR – Akademie věd České Republiky

COH – Centrum orální historie

ČSSR – Česko Slovenská socialistická Republika

CHD – Charitní domov

JZD – Jednotné zemědělské družstvo

KNV – Krajský národní výbor

MV – Ministerstvo vnitra

NPT – nápravný pracovní tábor

ONV – Okresní národní výbor

SPVC MK - Sekretariát pro věci církevní Ministerstva Kultury

StB – Státní bezpečnost

SÚC - Státní úřad pro věci církevní

ÚV KSČ – Ústřední výbor KSČ

7 Seznam použité literatury a archivních pramenů

Použitá literatura:

DUBOVSKÝ, J. M.: *Akcia řeholníčky*. Matice Slovenská. Martin 2001.

JUDÁK, V., DANKOVÁ S.: *Exodus. „Oslavujeme Ťa Bože...“*. Nitra 1996.

MIKLOŠKO, F. a kol. autorů (ed.): *Zločiny komunizmu na Slovensku 1948-1989, I.díl*. Prešov 2001.

VLČEK, V.: *Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948 – 1964*. Ostrava 2003.

VLČEK, V. (ed.): *Ženské řehole za komunismu 1948 – 1989*. Olomouc 2005.

Použité archivní prameny:

Archiv bezpečnostních složek, Praha, fond: OB 113 Brno, sign. 397/5.

Archiv bezpečnostních složek, Praha, fond: V/MV, sign. V-3464MV.

Archiv bezpečnostních složek, Praha, fond: OB/HK., sign. 174HK.

Archiv bezpečnostních složek, Praha, fond:KR/MV, sign. 956 120MV.